

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM BİLİM DALI**

**ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA ÇALIŞAN
ÖĞRETMENLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA
İLİŞKİN BİLGİ VE FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ**

ARİF TOYDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ

Konya-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Arif TOYDEMİR
	Numarası	15830601003
	Ana Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

07/01/2019

Arif TOYDEMİR

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Arif TOYDEMİR
	Numarası	15830601003
	Ana Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğrt. Üyesi Erkan EFİLTİ
	Tezin Adı	Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi** başlıklı bu çalışma 07/01/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr. Öğrt. Üyesi Erkan EFİLTİ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Hakan SARI	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ	

ÖNSÖZ

Çocuklar, durumları ne olursa olsun, koşulsuz olarak sevgiyi ve değeri hak eden varlıklardır. Kimi doğuştan kimi ise sonradan, akranlarından çeşitli derecelerde farklı yapı ve özelliklere sahip olmuş olabilirler. Özel eğitim, gelişimsel farklılığa sahip bireylerin eğitim alabileceği ortamlardır. Bu tez çalışması, gündemden düşmeyen, bir toplum ve halk sağlığı sorunu olarak değerlendirilen çocuk ihmal ve istismarının, özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin bilgi ve farkındalıklarını belirlemeye yönelik olarak planlandı. Böylece özel eğitim ortamlarında çocuk hakları, ihmal ve istismar konusunda duyarlılık oluşmasına katkı sağlayacağı ümidindeyiz.

Ders aşamasında yakın ilgi ve alakalarını gördüğüm başta bölüm başkanımız Prof. Dr. Hakan SARI olmak üzere, tüm bölüm hocalarımıza,

Araştırmanın hazırlanması, uygulanması ve raporlaştırılması sürecinde katkılarından dolayı danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ'ye,

Akademik hayata başlamamda beni teşvik eden, yüreklendiren ve desteklerini esirgemeyen Öğr. Gör. Dr. Kudret Savaş, Dr. Öğr. Üyesi Ümit KARABIYIK, Öğr. Gör. Dr. Mustafa GÜLER, Dr. Öğr. Üyesi Fatih Sevgi ve Prof. Dr. Birol ÖZALP'e, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte ve daima yanımda hissettiğim biricik sevgili eşim Kamile Hanıma ve kıymetli çocuklarım Ali Cihat, Fatma Betül ve Muhammed Zahit'e en derin sevgilerimi sunarım.

KONYA, 2019

Arif TOYDEMİR

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Arif TOYDEMİR
	Numarası	15830601003
	Ana Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr.Öğr.Üyesi Erkan EFİLTİ
	Tezin Adı	Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırma, özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırma, Konya ili merkez ilçelerinde bulunan, özel eğitim kurum/okullarında görev yapan 28 kadın 13 erkek olmak üzere toplam 31 öğretmen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların seçiminde cinsiyet, deneyim ve özel eğitim alanından gelip gelmeme durumları göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmada, katılımcıların çocuk ihmal ve istismarına ilişkin görüş, tutum ve deneyimlerini, derinlemesine belirlemek amacı ile nitel araştırma modeli tercih edilmiştir. Nitel araştırma kapsamında, katılımcılar hakkında birçok bilgiye ulaşılmasını ve konunun farklı boyutlarıyla incelenmesini sağlayacağından, görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi ile belli tema ve başlıklar altında toplanarak anlamlı hale getirilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda; özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin, kendilerini ve meslektaşlarını çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı konusunda duyarlı gördükleri fakat bilgilerinin yetersiz olduğu, ihmal ya da istismarı tanılamada yeterli olmadıkları, ihmal ya da istismar vakasıyla karşılaşmaları durumunda bildirimde bulunacakları, okul ortamlarında konuya yönelik yeterli bilgilendirme çalışmalarının yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, ihmal ve istismar, çocuk hakları, özel eğitim.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Arif TOYDEMİR
	Numarası	15830601003
	Ana Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr.Öğr.Üyesi Erkan EFİLTİ
	Tezin İngilizce Adı	Examination Of The Knowledge And Awareness Levels Of Teachers Working In Special Education Institutions About Child Neglect And Abuse

SUMMARY

This research was conducted to determine the level of knowledge and awareness of teachers working in special education institutions about child neglect and abuse. For this general purpose, the study was conducted on a total of 31 teachers, 28 women and 13 men working in special educational institutions / schools in central districts of Konya. In the selection of participants, gender, experience and special education were taken into account.

In this research, qualitative research model was preferred to determine the views, attitudes and experiences of the participants about child neglect and abuse. As part of the qualitative research, the interview technique was used as it would provide access to a lot of information about the participant and to examine the subject in different dimensions. The data obtained as a result of the interviews were collected and interpreted under certain themes and headings with descriptive analysis method.

As a result of research; working in special education settings teachers, themselves and their colleagues on children's rights, child abuse and neglect sensitive about they saw, but the information is insufficient, they are not sufficient in diagnosing abuse or neglect, cases of abuse or neglect will provide notification in the event of encountering, and in the school environment concluded that sufficient information regarding the subject of the study is not done. Recommendations have been developed in line with these results.

Key words: Child, neglect and abuse, child rights, special education.

KISALTMALAR LİSTESİ

ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ABD	Amerika Birleşik Devleti
BM	Birleşmiş Milletler
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
İK	İş Kanunu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
SHK	Sosyal Hizmetler Kanunu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Amacı.....	4
1.2.Araştırmanın Önemi.....	5
1.3.Araştırmanın Sayıtlılar.....	6
1.4.Araştırmanın Sınırlılıklar.....	7
1.5.Tanımlar.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

2. ALAN YAZINI.....	8
2.1.Özel Eğitim	8
2.1.1. Özel Eğitimin Tanımı	8
2.1.2.Özel Eğitim Gereksinimli Birey	9
2.1.3.Özel Eğitimin Amaçları	9
2.2.Çocuk Kavramı	10
2.2.1.Tarihsel süreçte Çocuk	11
2.2.2.Çocuk Hakları ve Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Yeri	16
2.2.3. Çocuk Refahı	28
2.2.4. Çocuk Ruh Sağlığı	30
2.3.Çocuk İhmal ve İstismarı	32
2.3.1.Çocuk İhmal ve İstismarında Risk Faktörler	35
2.3.2.Çocuk İhmali	36
2.3.2.1.Fiziksel İhmal	37
2.3.2.2.Duygusal İhmal	37

2.3.2.3.Cinsel İhmal	38
2.3.2.4.Eğitsel İhmal	39
2.3.2.5.Tıbbi İhmal	39
2.3.3.Çocuk İstismarı	40
2.3.3.1.Fiziksel İstismar	40
2.3.3.2.Cinsel İstismar	41
2.3.3.3.Duygusal İstismar	44
2.3.4.Çocuk İhmal ve İstismarının Sonuçları	45
2.3.5.Çocuk İhmal ve İstismarında Okul ve Öğretmen Etkisi	46
2.3.6.Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların İhmal ve İstismarı	49
2.4.İlgili Araştırmalar	51
2.4.1.Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	51
2.4.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	59
3.1.Araştırma modeli	59
3.2.Çalışma Grubu	59
3.3.Veritoplama Aracı	60
3.4.Veritoplama Süreci	61
3.5.Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi.....	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.BULGULAR	63
------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.TARTIŞMA.....	73
-----------------	----

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
6.1.Sonuç	79
6.2.Öneriler.....	81
Kaynakça	84
Ekler	94

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Yeryüzünde toplum olarak yaşayan, bir kültür üreten, öğrenen, öğrendiklerini tümüyle yavrusuna aktarabilen tek varlık insandır. Öğrendiklerini nesilden nesile aktarabilme özelliği, insanın oluşturduğu kültürün, toplumsal yapının ve düzenin korunmasında önemli bir yer tutmaktadır. Sağlıklı nesiller, sağlıklı toplumlar olarak değerlendirilmektedir. Sağlıklı toplumlar içinde refah düzeyi önemli bir göstergedir.

Modern devlet anlayışı içerisinde bir toplumun refah düzeyini belirleyen en temel unsur, toplum içinde yaşamakta olan bireylerin yaşam kaliteleridir. Bu da sağlıklı koşullarda çocuk yetiştirmekle mümkündür. Toplumların yaşam kalite ve düzeylerini yükseltebilmeleri için en güvenilir ve sağlıklı yatırım çocuklardır. Bu tip toplumlarda ülkede yaşayan çocukların beden ve zihnen sağlıklı olması, sosyal ve duygusal açıdan desteklenmesi gerekmektedir. Çağdaş ve modern devlet anlayışının vazgeçilmez özelliklerinden biri de sosyal devlet olmasıdır. Sosyal devlet anlayışı ise kendi halkını ve geleceğini korumak için ihtiyaç duyulan alanlarda koruma programları geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir (Yıldırım Doğru, Saltalı, Konuk Er ve Budak, 2014). Mutlu, huzurlu, refah düzeyi ve kalitesi yüksek aileler, günümüz modern devletlerinin ana hedeflerindendir.

Toplumun temeli, çekirdeği ve en küçük birimi olarak kabul edilen ailenin oluşumunda, temel öğelerden biri de çocuktur. Ebeveynlerin evlilik birlikteliklerinin bir ürünü olarak kabul edilen çocuklar, eşleri birbirine bağlayan, aile birliğinin sağlanmasında etkin bir unsur olarak görülen, bir ailenin sahip olmayı isteyeceği ödül olarak kabul edilmektedir (Ataman, 2003). Çocukları; “Bir bütünün parçaları, bir yapının elemanı ya da üyeleri, insan neslinin devamını sağlayan varlıklar, geleceğimizi emanet edeceğimiz yavrularımız, anne- babanın, devletin, okulun şekillendireceği canlılar vb” şeklindeki tüm değerlendirmelerin yüzeysel ve özü kavramada uzak olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir.

Biyolojik bir canlı olarak dünyaya gelen çocuklar, birey olarak algılanmadan, annenin, babanın, toplumun farklı kurum ve kuruluşlarının ona karşı yerine getirmesi gereken ödev ve sorumluluklarının yanı sıra, onu kendi yapan özelliklerini göz ardı etmeden, her türlü gelişimlerine olumlu katkıda bulunarak mutlu ve huzurlu olmaları da sağlanmalıdır.

Toplumların geleceği, çocukların bedenlen, ruhen, ahlaken ve fikren sağlıklı gelişmesine ve eğitilmesine bağlıdır. Toplumların yarınlarını sağlam ve sağlıklı temeller üzerine oturtabilmeleri için çocukların bedensel ve ruhsal sağlıklarının korunması ve eğitilmeleri gerekliliği genel kabul gören bir gerçektir (Kocaer, 2006). Çocukların bilinçli, nitelikli ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetiştirilmeleri, geçmişten günümüze tüm toplumlar açısından önemli görülmektedir. Çocuklar için geliştirilecek olan her türlü politika ve uygulamaların temelinde, her çocuğun bağımsız bir birey olarak kabul edilmesi, ekonomik ve sosyal haklardan olabildiğince yararlanması ve daha da önemlisi onların temel hak ve hürriyetlerden yoksun bırakılmaması gerekmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001;Kocaer, 2006).

Çocukların sağlıklı şekilde yetişmeleri, nitelikli, kişilik ve karakterlerinin kendilerine özgü şekilde gelişmesini sağlamak karmaşık ve zahmetli bir süreçtir. Bu süreçte ebeveynler, yetişkinler, öğretmenler ya da çeşitli toplumsal kurumlar, bilerek ya da bilmeyerek çocuğun hak ve özgürlüklerini ihlal etmekte, gelişimine olumsuz etkide bulunacak davranışlar sergilemektedir. Bu olumsuz davranışların temelinde nelerin olduğu iyi bilinmelidir. Çocuk, sahip olduğu özelliklerden dolayı korunmaya en çok muhtaç olan grup olarak kabul edilir (Taş, 2017). Çocukların özellikle bedenlen zayıf olmaları, kendini güçlü gören tarafından suiistimal edilmesine sebep olmaktadır. Genel olarak güçlü olan zayıf olana hükmetmek istemektedir. Engellilik de toplumlarda zayıflık olarak görülmekte ve engelli çocuklar da aynı suiistimale uğramaktadırlar.

Çocuğun yüksek yararının korunması hedeflenerek, son zamanlarda ulusal ve uluslar arası alanda birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerle çocuğun korunmasının güçlendirilmesi, hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak tüm bu yapılanlara rağmen çocuk istismar ve

ihmallerinin devam ettiği görülmektedir (Taş, 2017). Yaşamak, sağlıklı büyümek ve gelişmek, eğitim imkânlarından yararlanmak gibi hakların yanı sıra bu hakları kullanırken huzurlu ve mutlu olmak, ihmal ve istismara maruz kalmamak da çocukların en doğal hakkıdır (Gökler, 2006).

İhmal ve istismar olayları günümüz çocuklarının yaşadığı önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun tarihi ilkçağa kadar uzanmakta, günümüzde de boyutları ve karmaşıklığı artarak devam etmektedir. Dünyada ve Türkiye’de ihmal ve istismarların sıklıkla yaşanmasına karşın birçok devletin istismarın önlenmesinde ve istismar gören çocukların tedavisini sağlamada yetersiz kaldığı bilinmektedir (Erol, 2007).

Çocukların temel hak ve özgürlüklerinin tam olarak bilinmemesi, toplumsal kesimler tarafından yeteri kadar içselleştirilememesi veya cezaların caydırıcı olmayışı çocukların çeşitli ihmal ve istismarlara uğramalarına sebep olabilmektedir (Sağır, 2013). Diğer yandan değişen ve gelişen toplumsal hayatın karmaşasında çocuklara gerekli ilgiyi göstermemenin olumsuz sonuçlarını görmekteyiz. İlgi gösterilmeyen çocukların diğer çocuklara göre, bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal açıdan geri kaldıkları araştırmalarla ortaya konmuştur (Karakoç, 2017).

Çocuk hakları ve çocuk refahı konularında modern anlayıştaki batı ülkelerinde, önemli ölçüde yol alındığı gözlenmektedir ki diğer ülkeler onları takip etmekte, onların oluşturduğu uluslararası kuruluşlara üye olmakta ve onlardan fayda ummaktadırlar. Türkiye’deki duruma bakıldığında çocuk istismarına belli ve nispi ölçülerde cezalar söz konusu olmasına rağmen, çocuk ihmallerinin bir suç teşkil etmediği görülmekte hatta hangi davranışların ihmal kapsamına girip girmediği bile bilinmemektedir. Dünyada çocuk istismarı % 1 ila % 10 arasında değişirken Türkiye’de bu oran %10 ila % 53 arasında değişmektedir (Yıldırım Doğru, Saltalı, Konuk Er ve Budak, 2014).

İhmal ve istismar konusunun günümüz modern devlet anlayışı çerçevesinde önemli bir toplumsal sorun olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal sorunlar ise sosyoloji biliminin verileri doğrultusunda çok nedenli bakış açısı ile çözümlenebilir. Türkiye

de ve dünyada çocuk hakları ihlallerini ve çocuk istismarını önlemeye yönelik bütünlükçü yaklaşım ile kapsamlı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bütüncül bakış, ihmal ve istismar sorununu sadece belli bir kesime yönelik olarak görmeden tüm çocukları bu kapsamda ele almayı gerektirir. Diğerlerine göre daha dezavantajlı olarak nitelendirdiğimiz özel eğitim gereksinimi olan engelli çocukların ihmal ve istismar açısından risk gruplarının başında geldiği bilinmektedir. Bu sebeple özel eğitim alanına katkı sağlayacağı düşüncesiyle çocuk ihmal ve istismarı konusunun özel eğitim ortamlarına yönelik de araştırılması gerekmektedir. Bu çalışmada, “özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi” bu araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgi ve farkındalık düzeylerini belirlemektir. Bu genel amaca yönelik olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerin, çocuk hakları, çocuk koruma kanunu ve çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili ne tür bilgilere sahip oldukları, bu konudaki yeterlilik durumları ve bu bilgileri hangi yolla elde etmişlerdir?
2. Özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerin, çalıştıkları kurumlarda çocuk ihmal ve istismarı konusunda ne tür çalışmalar yapılmaktadır?
3. Özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarının nedenleri konusundaki düşünceleri nelerdir?
4. Özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenler, çocukların ya da öğrencilerin ihmal ya da istismara uğradıklarını nasıl anlamakta, istismar belirtileri konusunda nasıl bir bilgiye sahiptirler?
5. Özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenler, ihmal ya da istismar olaylı ile karşılaştıklarında nasıl bir tutum ve davranış sergilemektedirler?
6. Özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarlarının önlenmesi konusundaki düşünceleri nelerdir ve buna yönelik ne gibi öneriler sunmaktadırlar?

1.2. Araştırmanın Önemi

Tüm dünyada insanların, “çocukların ne kadar değerli olduğunu, onlardan dünyayı emanet aldığımızı, geleceğimiz, umudumuz olduklarını, nasıl özenle yetiştirilmeleri gerektiği, insan yetiştirmenin yüz yıllık hedef olduğu” gibi söylemleri sıkça dile getirdikleri görülmektedir. Ancak bu yönde ekonomik, sosyal, eğitsel ve hukuksal adımlar atılmasına rağmen, çocuk ihmal ve istismarlarının önüne geçilemediği gibi birçok alanda daha olumsuz boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bu durumun gündemden düşürülmemesi gerekmektedir. Araştırmanın konunun gündemde tutulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuğun ihmal ve istismarı onun duygusal yaşantısını ve kişiliğini derinden etkilemekte ve gelecek yaşantısında sağlıklı bir kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir. Çocukta, kronik bir rahatsızlık ya da doğuştan gelen bir engeli varsa anne babanın çocuğu kabul etmeleri de güçleşmektedir. Bu tür durumlar ise anne babanın çocuğu örselemesine neden olmaktadır (Hoşoğlu, 2009).

Çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı konularının belirli gün ve zaman dilimlerinde sınırlı kutlama ve etkinlikler düzenleyerek biçimsel programların ötesinde daha çok, bilgilendirme, bilinçlendirme ve farkındalık oluşturulmaya ihtiyacı vardır. Ülkemizde ve dünyada çocuk ihmal ve istismarının görölme sıklıklarına baktığımızda pek çok ülkede çocuk sağlığı ve gelişimi açısından olumlu gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen: halen çocukların çeşitli şekillerde kötü muamele ve ihmal biçimleriyle karşılaştıkları görülmektedir (Tugay,2008).

Çocuk ihmal ve istismarı konusunda araştırma ve çalışmaların her geçen gün arttığı görülmektedir. Fakat bu araştırma ve çalışmalar genel eğitim kurumlarında öğrenim gören çocuklar ya da normal çocuklara yönelik yapılmakta, engelli çocuklar, özel eğitim gereksinimi olan çocukların bu kapsama çok alınmadıkları gözlenmektedir. Bu çalışmanın hem engelli çocukların hem de özel eğitim kurumlarına devam eden öğrencilerimizin gündeme getirilerek, çocuk hakları sözleşmesinin önemli ilkelerinden olan “ayrım gözetmeme” ilkesine uygun özel

eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin, ihmal ve istismar konusunda bilgi ve farkındalıklarının belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuklarımızın çok küçük yaşlardan itibaren (anaokulundan üniversiteye kadar) günlük yaşamlarının önemli bir kısmını okullarda geçirdiğini göz önünde bulundurursak, öğretmenlerin çocuklar üzerinde ne denli önemli role sahip olduklarını, veliler üzerinde ne kadar etkili olduklarını düşününce, ihmal ve istismarları önlemede okul ve öğretmenin rolü yadsınamaz. Araştırmanın bu düşüncenin gelişmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarlarının önlenmesi, zor, karmaşık, zaman ve çaba gerektiren bir iştir. Tüm toplum katmanlarının destek sağlaması gerekir. Bu doğrultuda çocuklarla yakın etkileşim halinde olan öğretmenlerin konuya ilişkin farkındalıklarının artırılması, gerek durumun tespit edilmesi gerekse erken dönemde müdahale edilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır (Tugay, 2008). Özellikle bu alanda yapılacak olan bilimsel araştırmalar, bu alanda yapılacak çalışmaların, atılacak adımların ve belirlenecek politikaların sağlam temeller üzerine oturtulmasında önemli bir yere sahiptir. Bu tür bilimsel çalışmalar doğru değerlendirildiği takdirde tüm kesimlere ışık tutacaktır.

1.3. Araştırmanın Sayıtları

1. Veri toplama aracı olarak belirlenen görüşme formunun ve formda yer alan soruların uzman görüşleri doğrultusunda özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerini belirlemede uygun olduğu,
2. Araştırma kapsamına alınan katılımcı öğretmenlerin, araştırmanın amacına uygun olduğu,
3. Öğretmenlerin görüşme formunda yer alan sorulara, içtenlikle ve doğru cevap verecekleri,
4. Araştırmacının soruları yöneltirken objektif davrandığı ve katılımcıları bilimsel araştırmanın ilkelerine aykırı şekilde yönlendirmediği kabul edilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma,

1. Konya ili Selçuklu, Meram ve Karatay merkez ilçelerinde yer alan özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerle,
2. Araştırma için uzman görüşleri alınarak hazırlanan ve açık uçlu sorularla,
3. Görüşme formunda yer alan soruların katılımcılar tarafından cevaplanması tek oturumla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Bu başlık altında, araştırmada geçen bazı kavramların, araştırmada esas alınan tanımlarına yer verilmektedir.

Çocuk; BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) uyarınca; çocuğa uygulanabilecek kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Çocuk ihmali; Çocuğun beslenme, giyinme, temizlenme ve korunma gibi bedensel ihtiyaçlarının yanı sıra sevilme, şefkat ve ilgi görme gibi duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığı, böylece sağlıklı gelişiminin aksatıldığı durumdur (Öztürk, 2011).

Çocuk istismarı; Çocuğun sağlığını, bedensel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, ülkesi ya da içinde yaşadığı toplum tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlardır (Polat, 1997; Aktaş ve Altunsu, 2004).

Özel eğitim okul ve kurumları; Özel eğitim gereksinimi olan bireylere hizmet sunan, özel olarak yetiştirilmiş personelin görev yaptığı, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemlerin uygulandığı, bakanlığa bağlı her tür ve derecedeki yatılı ve gündüzlü resmi, özel okul ve kurumlardır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ALAN YAZINI

2.1. Özel Eğitim

Öğretim: teşkilatlı ve düzenli olarak genellikle bir eğitim kurumunda öğreticiler tarafından, öğrencilere, araç gereç kullanarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür (Akyüz, 1985).

Eğitim: kişinin, zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi, ya da ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar ve bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. Eğitim hayat boyu devam eden bir süreçtir. Planlı ya da tesadüfî olabilir (Akyüz, 1985). Eğitim; tüm öğretim süreçlerini kapsayan, hayat boyu devam eden, bireyin sosyalleşmesini ve kültür aktarımını sağlayan sürecin genel adıdır.

Her çocuk dünyaya aynı özellikler ve donanımla gelmez. Bazı çocuklar, diğerlerine göre bedensel, zihinsel ve duyuşal özellikleri açısından farklı olabilir. Bu fark, diğer çocuklarla aynı eğitim ve öğretim ortamlarında sonuç almalarını engelleyecek boyutta olabilir. Bu durumda, akranlarına göre anlamlı derecede farklılıkları olan bireylerin gelişimlerine, özelliklerine ve kapasitelerine uygun, plan, program, materyal ve yöntemler gerekebilir. Bunların sağlanarak, eğitim ve öğretim amaçlarının, bu bireyler için de gerçekleştirilerek hayata hazırlanmalarının, bağımsız yaşam becerilerine sahip olmalarının sağlanması, özel eğitim olarak nitelendirilir.

2.1.1. Özel Eğitimin Tanımı

Özel eğitim; özel eğitim gereksinimli bireylerin, akranları gibi bireysel ve toplumsal yaşamlarını olabilecek en üst seviyede bağımsız şekilde sürdürebilmeleri için tüm gerekliliklerin sağlanarak eğitimlerinin verilmesidir. Ulusal ve uluslararası tüm hukuk ilkelerine göre; eğitim her çocuğun hakkıdır. Devletin görevi, bu haktan tüm çocukların etkili bir şekilde yararlanabilmeleri için gerekli imkân ve düzenlemeleri sağlamaktır.

Özel eğitim: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için, özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Özel eğitim hizmetleri bütün dünyada yaygınlaşmaktadır. Amaç, toplumda hiçbir bireyin eğitim ve öğretim kapsamı dışında kalmaması, tüm bireylerin eğitim hakkından yararlanmasını sağlamaktır. Aynı zamanda, özel eğitimin amaçları doğrultusunda tüm bireylerin üretken, verimli, mutlu, içinde yaşadığı topluma katkı sağlayan, kendi kendine yetebilen ve bağımsız bireyler olmalarına katkıda bulunmaktır.

2.1.2. Özel Eğitim Gereksinimli Birey

Akranlarından gelişim özellikleri açısından belli ölçüde farklılığı olan bu farklılığından dolayı genel ve normal eğitim ve öğretim imkânlarından yararlanamayan ancak, özel eğitim imkânlarıyla gelişim ve ilerleme kaydedebilecek özellikteki birey, özel eğitim gereksinimli bireydir.

Özel eğitim hizmetleri yönetmeliğine göre özel eğitime ihtiyacı olan birey: Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireydir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

2.1.3. Özel Eğitimin Amaçları

Özel eğitim, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

- a. Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini,
- b. Toplum içinde bağımsız yaşamaları ve kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmelerine yönelik temel yaşam becerilerini geliştirmelerini,

- c. Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını, amaçlar (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

2.2. Çocuk Kavramı

Çocuk kavramını ele alırken uluslararası bir sözleşme olan ve taraf devletler açısından bağlayıcılık özelliğine sahip BM ÇHS önemli bir dayanak teşkil etmektedir. Bu sözleşmenin ilk maddesi “ çocuga uygulanabilecek kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklindedir. Ancak bu ifade çocukluğun yaş ve zaman olarak sınırlarını ifade etmektedir. Bu yönüyle de hukuk açısından önem arz etmektedir.

“Bir gün gelecek ulusların gelişmesi; onların askeri ve ekonomik güçleri, başkentlerinin şaşaası ya da yüksek binaları ile değil, orada yaşayan insanların sağlık, beslenme ve eğitim durumlarıyla, çalışmalarının karşılığında hak ettikleri dengeli gelirleriyle, hayatlarını etkileyen kararlara katılım oranlarıyla, vatandaşlık ve politik haklarına duyulan saygıyla ölçülecektir. Bu saygı; ulusların, engellilere, güç durumda olanlara ve gelişen bedenleri ve beyinleriyle küçücük çocuklarına gösterdikleri koruma ile değerlendirilecektir.” (Ulusların Gelişmesi Raporu 1993, UNICEF).

Esasen çocuk kavramı farklı bilim ve disiplinler açısından farklı şekilde ele alınabilmektedir. Psikoloji, sosyoloji, pedagoji, biyoloji, hukuk, felsefe hatta dinlere göre farklı şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca topluma ve zamana göre de farklılık arz ettiği bir gerçektir. Özellikle 19. Yüzyıl Sanayi devrimiyle birlikte çocuk kavramı çocuğun ekonomik bir birey olarak değerlendirilmesiyle önemini arttırmıştır.

Farklı bilim dallarına göre, çocuga yönelik ortak noktalar görülebilmektedir. Psikolojide çocuk; Doğumdan ergenliğe kadarki dönemi kapsar. Ergenlikten sonra gelişim psikolojisi “genç insan” kavramını kullanır. Tıp biliminde de çocukluk gelişime bağlıdır. Her iki bilimde de ergenliğin başlaması ile çocukluk sona erer ve gençlik çağına girilir. Hukuk alanında da belli bir yaşın altındakiler çocuk kabul

edilir. Fakat hukukun farklı alanlarında çocuğun bedensel, ruhsal ve ahlaki bütünlüğünü korumak için 18 yaşın altında da yaş sınırları belirlenmiştir (Yıldırım Doğru, Saltalı, Konuk Er ve Budak, 2014).

Türk hukuk sistemi içerisinde 5237 sayılı TCK'nın 6/1-b maddesine ve 5395 sayılı ÇÇK'nun 3/1-a maddesine göre henüz 18 yaşını doldurmamış kişiye çocuk denir. Yine 4857 İş Kanunu (İK) “çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı” başlıklı 71. Maddesi uyarınca; 18 yaşın altındakileri “çocuk” ve “genç işçiler” olarak ikiye ayırmaktadır. Bu kanuna göre “genç işçi” 15 yaşını tamamlamış, 18 yaşını tamamlamamış kişiler için, “çocuk” ise 15 yaşını tamamlamamış küçükler için kullanılmaktadır (Akyüz, 2000).

Tarihten günümüze çocuğu algılayış değişmiş, birçok alanda çocuk açısından olumlu gelişmeler olsa da çocuğa yönelik sorunların daha karmaşık hale geldiği görülmektedir.

2.2.1. Tarihsel Süreçte Çocuk

Çocukluk çağı dönemi, farklı tarihsel dönemlerde, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel sınıflarda değişik şekillerde tanımlanmıştır (Kara, 2014, Çakıcı, 2002). Çocuk haklarının tarihi gelişimine bakıldığında, eski çağlarda çocuk haklarının hiç de iç açıcı bir durumda olmadığını, modern anlamda çocuk hakkı diye bir kavramın gelişmediği görülmektedir. Çocuk, eski çağlarda, üzerine titrenilen, etrafında pervane dönülen bir varlık değildi. Bırakın üzerine titrenilen bir varlık, hafif ateşlendiğinde ailenin huzurunun bozulduğu bir çekim merkezi olmayı, normal bir insan olarak dahi değerlendirilmiyordu. İşte çocuğun eski çağlardaki değeri ile günümüzdeki değeri karşılaştırıldığında çocuk haklarının tarihi gelişimi; çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir “nesne” olmaktan çıkarılıp, haklara ehil, kişilik sahibi bir “özneye” dönüştürülmesinin serüveni olarak özetlenebilir (Çelik, 2014).

Aydınlanma çağından (17-18. yy.) önce, neredeyse tüm dünya ülkelerinde cinsiyet ve sınıf ayrımcılığının varlığı bilinmektedir. Yüz hatta binlerce yıl boyunca eğitim, yalnızca seçkin ailelerin erkek çocukları içindi. Cinsiyetçiliğin henüz

çocukluk evresinde başladığını görmek için Sümer (M.Ö 4000- M.Ö. 2000) tabletlerine bakmak yeterlidir. Bu tabletlerde erkek çocuklarını tablet (o dönemin kitap defteri yerine geçen eğitim gereci) okurken; kız çocuklarını ise yün eğirirken betimlenmiş görürüz. Sümerler seçkin erkek çocuklarına eğitim hakkı vermiş, seçkin olsun olmasın tüm kız çocuklarını bu haktan yoksun bırakmıştır. Bu durum bile kaba bir hesapla “kadının yeri evidir” savının, en az 6000 yıllık bir geçmişinin olduğunu gösterir (Çelik, 2014).

Eski çağlarda çocuğun kaderi anasının kaderine sıkı sıkıya bağlıydı. Her ikisi de toplumda kölelerden biraz daha iyi durumda kabul ediliyorlardı. Ama bu, her ikisinin de mal gibi alınıp satılmalarını, dövülerek sakat bırakılmalarını, kurban edilmelerini önlemiyordu. Örneğin, köleci uygarlıklar diye bilinen eski Yunan’da ve Roma’da, babaların çocukların üstündeki hakları sınırsız, egemenlikleri tartışılmazdı. Romalı baba çocuğunu dilediği gibi cezalandırabiliyor, alıp satabiliyor, sakat bırakabiliyor, hatta öldürebiliyordu (Yörükoğlu,1992)

Çocukluğun evrimini ortaya koyan kapsamlı ilk araştırma kitabını Aries, 1960’da “Eski devirlerde çocuk ve aile yaşamı” adıyla yayımlar. Bu kitabında çocukluğun modern ailede ortaya çıktığını, aydınlanma çağından önce çocukluk diye bir sürecin tanımlanmadığını, çocukların yetişkin dünyasından uzak olduğunu dile getirir. Fransızcadaki l’enfant ve İngilizcedeki child sözcüğü şimdiki açık anlamlarını on yedinci yüzyılda ancak kazanmışlardır (Çelik, 2014).

Eski Yunan’da çocukların değeri daha yüksek değildi. Onlara güzel sanatlar öğretiliyor, sporcu olarak yetiştirmeleri sağlanıyor, öte yandan genç olanlar erişkin erkeklere sunuluyorlardı. Aristo gibi bir düşünür bile, olanları doğrularcasına babaların sınırsız yetkilerini haklı gösteriyordu (Yörükoğlu, 1992). Bununla beraber Eski Yunanlılar eğitime büyük önem vermişlerdi. Platon’un en önemli diyaloglarının bazıları erdem ve cesaretin öğretilip öğretilmeyeceği sorunlarına ayrılmıştı. Platon, erdem ve cesaretin öğretililebileceğine inanmıştı. Bununla birlikte, itaat etmeyen çocukların sopa ile korkutulabileceğini de kabul etmişti (Akyüz, 2000).

Antik Yunan'da (M.Ö. 756- M.Ö. 146) da asker, bürokrat ve sanatçı olması için yalnız seçkin ailelerin erkek çocukları yetiştirilirdi. Sağlıksız doğan çocuklara yaşam hakkı tanınmaz, sakat doğan çocuklar, yerleşim yerinin uzağında bir yerde, ölüme terk edilirdi (Başaranbilek, 2011). Eski Yunan'da babanın çocuk üzerinde velâyet hakkı vardı. Fakat babanın bu hakkı çocuğun ergin olmasına kadar devam ediyordu. Burada, devletin çabuk gelişmesi, çocuğun ve çocuk haklarının kısmen devlet tarafından korunması sonucunu da doğurmuştur. Devletin bazı durumlarda, örneğin, müsrif babanın servetini israf etmesine engel olmak amacıyla müdahale yetkisi vardı (Akyüz, 2000).

Roma hukukunda çocuklar, aile babasının sınırsız hâkimiyeti altındaydı. Aile babasının çocuğu öldürme, sokağa bırakma ve başkalarına devretme yetkileri vardı. Suç işleyenleri yargılayıp cezalandırıyordu. Hatta dilerse ölüm cezasına bile çarptırabiliyordu. Eski Roma, hatta Klasik Roma hukukunda bile çocuk tamamen aile babasının hâkimiyeti altında bulunmaktaydı. Çocuğun güvenliği, her şeyden önce baba hâkimiyetinin kullanılma biçimine bağlıydı. Eski Roma hukukunda çocuğun güvenliğinin korunmasını sağlayan hukuk kurallarına rastlanmamaktadır (Çelik, 2014).

Germen hukukunda da kısmen Roma hukukuna benzeyen ve ev hâkimiyeti (*munt*) denen bir baba hâkimiyeti vardı. Munt, esas itibarıyla çocuğun yararı için babaya tanınmıştı. Fakat bu hukuk sisteminde de baba, çocuk üzerinde her türlü tasarruf yetkisine sahipti. Baba hâkimiyet hakkına dayanarak çocuğu satabilmekte, para karşılığında köle olarak verebilmekte, hatta öldürebilmekteydi. Eski Germen hukukunda evlilik dışı, hatta zina ürünü çocukların tanınması ve bunların soy topluluğunun üyesi olması mümkündü. Evlilik dışı çocukların evlilik içi çocuklarla eşit tutulması sonucunu doğuran bu durum, daha sonra kilisenin etkisiyle zayıflamış ve zamanla ortadan kalkmıştır (Akyüz, 2000)

İslamiyet'ten önce Araplar kabile hayatı yaşıyorlardı. En yaşlı aile reisi aynı zamanda kabilenin de şeyhi idi. Aile reisinin çocukları üzerinde sınırsız bir hâkimiyeti vardı. Özellikle kız çocuklarını satabilir hatta öldürebilirdi. Ancak İslamiyet'in kabulünden sonra babanın bu hakkı Kur'an tarafından kaldırılmıştır.

İslâm dini birçok bakımdan çocuklara öteki dinlerden daha hoşgörölü bakıyordu. (Öztan,2004).

Hristiyanlıkla birlikte batıda çocukların da toplumun bir ferdi olarak kabul edilmesi yönünde düşünceler gelişti. Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından hemen sonra (M.Ö 5. Yüzyıl) Hristiyanlık yaygınlaşmış, çocukların toplumsal durumu iyileşmeye başlamıştır. Hristiyanlık, çocuğu masum, saf ve edilgin tanımlar. Çocuğu her durumda affetmek, kuşatmak ve korumak gerektiğini öğütler (Onur, 2005). 15. ve 16. yüzyıllara gelindiğinde Meryem'in kollarındaki küçük İsa gibi anne-çocuk ilişkisini tasvir eden resimlerde modern çocuk kavramına benzer şekiller yer almaktadır. Ortaçağ topluluk resimlerinin birçoğunda, geleneksel bir festivalde kadınların rollerini yaparken boyunlarına sarılmış ya da şövalyelerin uşağı olarak ya da çırak kıyafetinde çocuklara rastlanmaktadır (Akyüz, 2001).

Avrupa'da başlayan Rönesans ve Reform hareketleri çocukluk algısını baştan sona değiştirir. Postman (1995) bu durumu “Çocukluk fikri Rönesans'ın büyük icatlarından biridir. Belki de en insani olanıdır” sözleriyle yüceltir. Reform hareketlerinin önde gelen düşünürlerinden Calvin, çocuğun masumiyetini reddetmiş, çocukların günahla doğduğunu ve iyi yetiştirilmeleri koşuluyla iyi insan olabileceklerini öne sürmüştür. İlk kez bir çocuk gelişimi modeli ortaya koyan Püritenler, çocuk yetiştirmeyi önemsedikleri için ebeveynlerin çocuk yetiştirmesine yardımcı olacak türde el kitapları yazmıştır(Onur, 2005).

16. yüzyıl Avrupa düşünürleri eğitim ve çocuk üzerine yeni düşünceler geliştirdiler. Bu düşüncelerde temelde iki tür çocukluk imgesi ortaya çıktı: *Diyonizoscu ve Apolloncu çocuk imgesi*. Diyonizoscu çocuk imgesi, çocuğun içinde bir ilk kötülük ya da çürümüşlük olduğu; Apolloncu çocuk imgesi ise çocukların masum ve iyi olduğu ilkesine dayanıyordu. Locke, yeni doğan bir çocuğun belleğinin “boş levha” (tabula rasa) olduğunu, çocuğun doğuştan iyi ya da kötü olduğunun söylenemeyeceğini öne sürer. J.Dewey de felsefi çerçevede, çocuğun ruhsal gereksinmelerinin, gelecek açısından değil, “şimdi ne olduğu” açısından ele alınması gerektiğini vurguluyordu. Rousseau ise çocuğun doğuştan iyiliği görüşünü yeniden canlandırır: Ona göre çocuk doğuştan iyidir fakat çevre onu olumsuz yönde

değiştirir. Rousseau'nun eğitime yaptığı önemli katkılardan biri de oyunun, çocuk için gerekli olduğu görüşüdür (Onur, 2005). 19. yüzyıldan 20. yüzyıla ve Atlantik'i aşarak Amerika'ya yayılan bu görüşler, Batı'da çocuklara yönelik yasaların ve eğitim anlayışlarının biçimlenişinde önemli rol oynamıştır.

Modern çocukluk algısının doğuş yeri olan Avrupa, çocuk eğitiminde de öncü hareketlerin merkezidir. İskoçlar, 19. Yüzyıla kadar Avrupa'daki en büyük temel okul sistemini, en gelişmiş ortaokul sistemini geliştirdi. İngiltere'de 1480'de yalnızca 34 okul varken bu sayı 1660'da 444'e yükseldi. Çocuklara, doğum sıralarına göre aynı isimlerin verilmesinden (I. Henry, II. Elizabeth vs.) vazgeçilerek 17. yüzyılda her çocuğa ayrı isim verme geleneği başladı. (Yıldırım, 2006). 1850'lere gelindiğinde ise çocukluk, batı dünyasının tamamına hem toplumsal bir ilke hem de toplumsal bir gerçek olarak yerleşti.

1900'lerde Avrupa'da çocuk, aileye, akrabalara ya da topluma ait bir canlı olarak görülmemeye, birey olarak öne çıkmaya başlar. Erikson'un geliştirdiği eğitim modeline göre çocuk, yalnızca toplumun aynası değildir; aynı zamanda kültürün yaratıcısıdır. Yetişkinler ve çevre, çocuğun dünyaya bakışını belirler. Bu bakış, çocuk büyüyüp yetişkinlere karıştığı zaman da fazla değişikliğe uğramadan devam eder (Şahin, 2010). Avrupa'dan tüm dünyaya yayılan çağdaş çocukluk algısı, bugün değerini korumaktadır. Çocuk hakları, çocuk eğitimi üzerine çalışmalar gerçekleştiren üniversiteler, enstitüler, kurumlar üretken bir konumda işlemeye devam etmektedir (Çelik, 2014).

2.2.2. Çocuk Hakları ve Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Yeri

Çocuk haklarının korunması düşüncesi, 20. yüzyılın başlarında ortaya atılmıştır. Ancak bu dönemdeki çalışmaların kökenleri oldukça eskidir. 15. yüzyılın sonlarında İspanyol filozof Vives, çocukların korunmasına ilişkin ilkelerden söz etmiştir. Bunlar hukuksal ilkelerden çok eğitim ilkeleri niteliğindedir. 18. yüzyılın sonlarında İsviçreli eğitimci Pestalozzi, fakir çocukların sefaleti ve eğitimsizlikleri sorununa değinmiş; çocukların, aile içinde ana babaları tarafından, ana babası

olmayan çocukların da koruyucu aileler tarafından eğitilmelerinin önemi üzerinde durmuştur (Akyüz, 2012).

ABD’de 20. yüzyıl başına kadar geçerli olan yasalara göre, çocuğa ana ve babasından başka kimse karışamazdı. Ana ve babaya karşı gelen çocuk, uslanıncaya kadar hapse atılabilirdi. 1880’de İngiltere parlamentosunda, kendi evlerinde ezilen, işkence gören, aç bırakılan ve sokağa atılan çocuklar konusu görüşülüp önlem alınması önerilmiş, ancak “aile içinde olup bitenler yalnız aileyi ilgilendirir” gerekçesiyle öneri geri çevrilmiştir. Maden ocaklarında ve dokuma fabrikalarında kıyasıya çalıştırılan küçük çocukların durumu gündeme geldiğinde de “ana ve babanın haklarına ters düşeceği” için bir önlem alınması uygun bulunmamıştır (Yörükoğlu, 1992).

Evrensel insan hakları ilke ve standartları, cumhuriyet ve demokrasi kültürünü besleyen ve geliştiren temel dinamikleri oluşturur. İnsan haklarına saygı; herkes için insan haklarının ve temel özgürlüklerin sağlanması, uygulanması, işlerlik kazandırılması ve yaşama dönüştürülmesi demektir. İnsan haklarına saygı devletin sorumluluğu olduğu kadar, toplumu ve onu oluşturan bireylerin sorumluluğunu da gerektirir. Hakları düzenlemek, sistemi kurmak, süreçleri tanımlamak, kurumlar yoluyla işlerlik kazandırmak, değerlendirmek, izlemek ve geliştirmek devletin sorumluluğundadır. Ayrıca tüm toplum ve bireyler, bilinçli varlıklar olarak insan hakları bilgi ve bilincine sahip olmak, bu bilgi ve bilinci hayata geçirme sorumluluğu taşırlar (Cılga, 1999). Çocuk hakları da insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır. Eğer bir toplumda devletin ve toplumun çocuğa yönelik ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesinde sıkıntılar yaşıyorsa, çocuk hakları göz ardı ediliyorsa, çocuk ihmal ve istismarları karşısında etkin çözümler üretilemiyor ve çocuğa yönelik suiistimallerde artış yaşıyorsa o toplum, insan ve çocuk hakları açısından geri demektir.

Çocuk ihmal ve istismarı evrensel olarak suç kabul edilmektedir. Suç ve ceza denklemi insanlık tarihinin başlangıcı kadar eskidir. Hatta denilebilir ki toplumların tarihi suçla mücadele tarihidir. Bundandır ki nerde bir toplum varsa orada hukuk vardır. Hukuk; örf, adet, gelenek ve görenek gibi yazısız, kanun, tüzük ve yönetmelik gibi yazılı kurallardan oluşur. Toplumsal normlar olarak da ifade edilen bu kurallar,

toplumsal düzenin varlığı ve devamı için gereklidir. Toplumsal normlar sayesinde insanlar nerede, ne zaman ve ne şekilde davranacaklarını bilirler. Ancak toplumsal kurallar, tek başına fazla bir anlam ifade etmezler. Bu kuralların işlerlik kazanması için toplumsal kontrol mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Kurallara uyulmadığı zaman bireylerin ne ile karşılaşacaklarını bilmeleri, kuralları ihlal etmenin karşılığı olan ceza ve yaptırımlar, toplumsal kontrol mekanizmasını oluşturur. Yazılı ve yazısız toplumsal kuralların ve yaptırımların işlerlik kazanabilmesi için, geniş kitleler tarafından da benimsenmesi gerekmektedir. Çocukların da doğuştan ve sonradan elde ettikleri hakları vardır. Bu hakların verilmesi ve korunması, başta ailesi olmak üzere tüm toplumun ödev ve sorumluluğundadır. Toplumun çıkarı, çocukların çıkarının gözetilmesinden geçmektedir. Çocukların çıkarının korunması için gerekli hukuksal düzenlemelerin oluşturulması ise devletin görevidir.

Çocuğun birey olarak çıkarını gözetken ve çocuğun çıkarını, toplumun çıkarı ile örtüştüren yaklaşımlar çocuğun, toplumun geleceği olduğu düşüncesine içerik kazandırmaktadır. Çocukların sorumluluk sahibi, bilinçli ve nitelikli bireyler olarak yetiştirilmeleri, toplumun sağlam temeller üzerine oturması ve devamlılığı ile mümkündür. Birey olarak her çocuğun, temel hak ve özgürlüklerden, sosyal, ekonomik, sağlık ve eğitim haklarından yararlandırılması, geliştirilecek olan politikaların ve uygulamaların özünü oluşturmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001).

Çocuk hakları; kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu, eğitim, sağlık, barınma, fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi hakların hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel bir kavramdır. Çocuk hakları diğer birçok haklarda olduğu gibi insan hakları kapsamında ele alınması gerekmektedir. Bu gün dünyanın birçok yerinde devam eden insan hakları ihlalleri, çocuk hakları söz konusu olduğunda daha yaygın ve giderek artan oranlarda görülmekte ve müdahale edilmesi daha güçleşmektedir. Uluslararası Af Örgütünün verilerine göre; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, emek sömürüsü, pornografi, şiddet, yasa dışılık gibi olumsuz etkenler sebebiyle çocuk hakları ihlalleri daha büyük boyutlara ulaşmıştır (SHÇEK, 2008; Acar, 2005). Çocukların erişkinlerden farklı fiziksel, psikolojik ve davranışsal özellikleri olduğu,

sürekli büyüme ve gelişme gösterdiği bilincinin yerleşmesi, çocukların bakımının bir toplumun sorumluluğunda olduğu ve bilimsel yaklaşımlarla bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşüncesi, ilk olarak Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ile şekillenmiştir (Acar, 2005).

Uluslararası alanda çocuk haklarının korunmasına ilişkin somut gelişmelere baktığımızda ilk gelişme, 1924 yılında olmuştur. I. Dünya savaşı da dâhil olmak üzere dünyanın dört bir tarafında sürdürülen savaşlar ve bu savaşların yarattığı olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve insanlığın barış ve huzurlu bir dünyada yaşama isteği sonucu kurulan, 26.09.1924 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulu (Cemiyet-i Akvam) tarafından “Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi” kabul edilmiştir. Ancak II. Dünya savaşının 1939’ da başlamasıyla sözleşme bir süre askıya alınmıştır. 1948’de BM Genel Kurulunda İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi’nde çocukların hak ve özgürlüklerine yeterince yer verilmediğinden çocukların özel durumları nedeniyle çocuklara özgü ayrı bir belge hazırlama çalışmaları başlatılmıştır. 20 Kasım 1959 yılında BM Genel Kurulu 78 ülkenin temsilcilerinin katıldığı oturumda Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni oy birliğiyle kabul etmiştir. Daha sonra 20 Kasım 1989’da taraf ülkeler açısından bağlayıcılığı olan yeni bir uluslararası metnin hazırlanması gerekli görülmüş ve daha geniş olan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile değiştirilmiştir. Bu sözleşme BM üyesi ABD ve Somali hariç 193 ülke tarafından kabul edilmiştir. Uluslararası yasa gücüyle yürürlüğe giren, 14 Şubat 1990 tarihinde Türkiye tarafından da imzalanan ve BM Genel Kurulunda onaylanan sözleşme 9 Aralık 1994’te TBMM tarafından onaylanmıştır. ÇHS 27 Ocak 1995 tarihinde iç hukuk kuralına dönüşmüş ve Türkiye’de de uygulanmaya başlanmıştır (Cılga, 1999; Oktay, 2000). ÇHS, ABD ve Somali hariç olmak üzere en fazla sayıda ülke tarafından onaylanan insan hakları belgesidir. ÇHS’ nin en önemli özelliklerinden biri; çocuğun, hakların öznesi olarak kabul edilmesidir (Usta,2012).

Çocuk hakları sözleşmesi, dünyada çocuğa yönelik gerçekleştirilecek olan uygulamaların, geliştirilecek olan politikaların, yasal düzenlemelerin tümünde temel ölçü ve dayanak noktasını teşkil etmektedir. Çocuk hakları sözleşmesinin en temel ilkeleri; 18 yaşına kadar her bireyin çocuk olduğu, çocuk hakkında alınan her kararda

çocuğun görüşünün alınması, çocukla ilgili her işlemde “çocuğun yüksek yararı” göz önünde bulundurulması gerektiği, ana-babanın sorumluluğunun esas olduğu, gerektiğinde devletin bu sorumluluğu üstlenmesi gerektiği, şeklindedir. ÇHS’nin 19, 34 ve 39. Maddeleri çocuk istismarı, ihmali ve bunların önlenmesiyle doğrudan ilgilidir.

Madde 19.1. Bu sözleşmeye taraf devletler çocuğun anne-basının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken, bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel tüm tedbirleri alır.

Madde 19.2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makamlara havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başka yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir (UNICEF, 2007).

Ancak sözleşmedeki bu maddelere rağmen çocuğa yönelik şiddet ve istismar sorunu ciddiyetini korumaktadır. Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarı alanında yapılan araştırmalarda duygusal istismarın % 78’lik oranla ilk sırada, fiziksel istismarın % 24 ve cinsel istismarın ise % 9 oranında devam ettiği görülmektedir. Çocukların ucuz iş gücü olarak kullanılmaları yoluyla istismar edilmelerinin de yaygın olduğu söylenebilir. Eğitimsiz ebeveynlerin % 40’ı çocuklarını istismar ederken eğitim düzeyleri yüksek olanlarda bu oran % 17’ ye kadar düşmektedir. Çocukların disiplin altına alınması ile istismar edilmeleri arasındaki çizgiyi çok dikkatli belirlemek gerekir. Ama dilimize yerleşmiş olan “eti senin kemiği benim”, “öğretmenin vurduğu yerde gül biter”, “kızını dövmeyen dizini döver”, “dayak cennetten çıkmadır”, “nush ile uslanmayanı etmeli tekdir; tekdir ile uslanmayanın

hakkı kötüdür” tarzı yerleşik deyişler Türk toplumunda istismara kapı aralayabilecek şekilde değerlendirilebilmektedir (Aral, 2001).

Madde 34. Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletle özellikle:

- a. Çocuğun yasa dışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını,
- b. Çocukların, fuhuş ya da diğer yasa dışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini,
- c. Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alır (UNICEF, 2007).

İngiltere’de haftada dört, ABD’de günde üç çocuk, ihmal ve istismar nedeniyle ölmektedir. Çocuk istismarı oranı dünyada % 1 ila % 10 arasında değişirken Türkiye’de bu rakam % 10 ila % 53 arasındadır. Duygusal istismar % 78, fiziksel istismar % 24, cinsel istismar % 9 oranındadır. Çocuklarda cinsel istismarın yaygınlığı ABD’de 1,3/1.000, Türkiye’de ise % 1,4’dür. Kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla 3 kat daha fazla cinsel istismara maruz kaldığı saptanmıştır (Aral ve Gürsoy, 2001).

Madde 39. Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alır. Sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Çocuklar, durumları gereği bakım ve korunmaya muhtaçtırlar. Tek başlarına bu bakım ve korunmayı sağlamaları mümkün değildir. Bu bakım ve koruma sorumluluğu önce anne ve babalara ait olmakla birlikte, devletlerde bunun standartlarını belirleme, gerekli hizmet programlarını geliştirme ve aileleri bakım-koruma konusunda desteklemekle yükümlüdürler. Devletlerde bu amaçla uluslararası

hukuk normlarına uygun olarak kendi iç hukuk normlarını oluştururlar. Türkiye'nin çocukları korumak amacıyla taraf olduğu uluslararası hukuka uygun olarak oluşturduğu iç hukuk normu “Çocuk Koruma Kanunu(ÇKK)”dur. 2005 yılında; “korunma ihtiyacı olan” veya “suça sürüklenen” çocukların korunmasına, haklarının ve refahlarının güvence altına alınmasına yönelik tedbirler ile “çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine” ilişkin hükümleri düzenlemek için çıkarılmış olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur (Yıldırım Doğru, Saltalı, Konuk Er ve Budak, 2014).

ÇKK' nın uygulanabilmesi ve içerdiği tedbirlerin alınabilmesi için; çocuğun bir suç ile ilgisinin olması şart değildir; “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan veya ihmal edilmiş olması” da yeterlidir (Özdamar, 2010). ÇKK kapsamında yer alan temel konulardan bir tanesi de çocuğa yönelik bir kötü muamele olması ya da çocuğun tehlike altında olması durumunda nereye başvurulacağıdır. Çünkü böyle bir durumda bildirimde bulunmak yasal bir zorunluluktur. Kuruma başvuru, 6. Madde de düzenlenmiştir.

Madde 6- (1) Adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir. (2) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapar (ÇKK, 2005).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu(SHÇEK) Kanunu 27.05.1983 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir (Özdamar, 2010). Bu Kanunun adı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” iken, 3.6.2011 tarihli ve 633 sayılı KHK'nin 35 inci maddesi gereği “Sosyal Hizmetler Kanunu” olarak değiştirilmiştir. Sosyal

Hizmetler Kanunu(SHK)' na göre, Sosyal Hizmetler; kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.

Korunmaya ihtiyacı olan Çocuk; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana ve veya babasız, ana ve veya babası belli olmayan, ana ve veya babası tarafından terk edilen veya ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkolü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu, ifade etmektedir (SHK, 1983).

Ayrıca bu kanun kapsamında engellilere yönelik hizmetlerin yürütülmesine ilişkin genel esaslar şunlardır:

- a. Eşit katılım için, engellilerin sahip oldukları hak ve yükümlülükler konusunda birey, aile ve toplumun bilinçlendirilmesi, tıbbî bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanması, günlük yaşamlarında kendi başlarına yaşayabilme kapasitelerinin artırılması,
- b. Bilgi, hizmet ve fiziksel çevre koşullarının engelliler için ulaşılabilir hâle getirilmesi,
- c. Doğumdan başlayarak okul öncesi, okul çağı ve yetişkinleri kapsayacak biçimde tüm engellilere eğitimde fırsat eşitliği sağlanması,
- d. İstihdamın, mesleki eğitim ve rehabilitasyonla birlikte gerçekleştirilmesi, istihdam alanlarının engellilerin kullanımına uygunluğunun sağlanması ve teknolojiye uygun alet ve cihazların engellilerce elde edilmesini kolaylaştırıcı önlemlerin alınması,
- e. Engellilerin sosyal güvenlikleri ile gelirlerinin korunması, aile hayatı ve kişisel bütünlükleri ile kültür, eğlence, spor ve din alanlarına tam katılımlarının sağlanması,

- f. Engellilere ilişkin plan ve programlar ile ekonomik ve sosyal statülerini etkileyen tüm kararların alınması sırasında engellilerin katılımlarının sağlanmasıdır (SHK, 1983).

Bir ülkede temel haklar konusundaki yasal düzenlemeler ne kadar yetersiz olsa da temel sorun yazılı kurallarda değildir. Bu kuralların insanlar tarafından yeterince benimsenmemiş olmasının yanı sıra kuralların ilgili ve sorumlu kesimler tarafından yeterince biliniyor olamaması da temel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda yapılan bilgilendirme çalışmalarına, insanların ilgi göstermemesi sorunun gerisinde daha karmaşık sebeplerin olduğunu göstermektedir. Hakların ihlali sorununun çözümünde, insanların ya da toplumların bunu önemli ve öncelikli sorunları arasında görmeleri, demokratik ve insani bir ihtiyaç olarak algılamaları gerekmektedir.

Çocuk hakları sorunlarının bir diğeri ise ayrımcılıktır. Cinsiyetler arası farklılık en büyük sorun olarak görülmektedir. Ayrımcılığın olmaması kapsamında öncelik kız çocuklarına verilmiştir. Evlenme için kabul edilebilir en küçük yaştan kız ve erkek çocuklarda farklı olması bunun en somut örneğini oluşturmaktadır. Özellikle geri kalmış ve/veya gelişmekte olan ülkelerde erken evlilikler kız çocuklarının eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir. Birçok ülke raporunda belirtildiği gibi toplumsal gelenekler kız çocuklarını baskılamaktadır. Erkek çocuklarının ataerki ortamlarda baskın tutulması çeşitli hizmetlerden kız çocuklarının daha az yararlanmasına sebep olmaktadır (Bilir, Arı ve Dönmez, 1991).

Çocuk hakları sorunları kapsamında yer alan kesimlerden biride zor koşullardaki çocuklardır. Bunlar sokak çocukları, istismar edilen çocuklar, afet ve göçe maruz kalan çocuklar ve engelli çocuklardır (Polat, 2001). Bunlar içerisinde, sayıları diğerlerine göre az olsa da engelli çocuklar hem aile ortamlarında hem de eğitim ortamlarında toplumdan uzak tutulmaktadır. Bu yönüyle istismara ve ihmale daha açık olduklarını belirtmek gerekir. Çocuk hakları, ihmal ve istismar söz konusu ise engelli çocukları ayrı tutmak doğru değildir. Çocuk kavramının içinde yer

alan tüm kesimleri, ayrımcılık yapmaksızın birlikte değerlendirme zorunluluğu vardır.

Türkiye’de iç göç, bozuk gelir dağılımı, eğitim yetersizlikleri, hızlı nüfus artışı, atıl iş gücü ve işsizlik oranlarındaki yükseklik, istihdam edilen nüfus oranının yüksekliği, korunma ihtiyacı olan çocukların sayısını arttırmakta ve hak ve imkânlardan yararlanmayı azaltmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de çocuk hakları ihlallerine, çocuk ihmal ve istismarına yönelik birçok olumsuzluklar gözlemlenmesine rağmen bu konudaki en büyük olumlu adım çocuk hakları sözleşmesidir. Bugün çocuklar; siyasal, toplumsal, medeni, kültürel ve ekonomik alanlarda yetişkinler gibi haklara sahip olacaklarını gösterir bir “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” ye sahiptirler (Acar, 2005).

Çocuk ya da çocukluk kavramı birçok kanunda yer almakla beraber ne anlama geldiği açıklanmamıştır. Hukukun değişik dallarıyla uğraşan uzmanlar konularıyla bağlantılı olarak çeşitli kıstaslar kullanmışlar; bazen yaşa bağlı olarak, bazen erginliğe bağlı olarak, bazen de işlenilen suça dayalı olarak değişik çocuk tanımlamaları yapmışlardır. Çocukluğun; yaşamın doğuştan erginliğe kadar süren dönemini yaşayan varlık olarak belirtildiği gibi, gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, “ergin” sayılmayan küçük yurttaş olduğu, üst sınırı belirsiz bir çağ olduğu da ileri sürülmüştür (Yörükoğlu, 1992). Bunların yanında çocukluğun gerçek yaşama hazırlanan bir dönem olmayıp, amacı kendinde olan, kendine has ihtiyaçları olan ve kendine has yasalarla düzenlenmesi gereken bir yaş kesiti olduğu da belirtilmiştir. Çocuk, sorumluluğu göz önünde bulundurularak, yaş küçüklüğünden dolayı henüz sorumlu olmayan ve her çeşit muameleyi yapmaya yetkili bulunmayan insan olarak da tarif edilmiştir (Çeker, 2015).

Çocuk konusu, İslâm hukukunda da geniş ve ayrıntılı olarak ele alınan konulardan birisi olmuştur. Kur’an ve sünnette bulûğ yaşına kadar çocuğun “mükellef” sayılmamış olması nedeniyle, İslâm düşünürleri başlangıçtan beri çocukla ilgili konuları bağımsız bir inceleme alanı haline getirmişlerdir. Genel olarak İslâm hukukunda bulûğa ermemiş insana çocuk dendiği ifade edilmektedir. Bu dönem temyiz çağına kadar olan dönemdir. Osmanlı döneminde Mecelle hazırlanırken aile

hukuku düzenlenmediği için bu alan boş bırakılmıştır. Ancak 1916 yılında Hukuk-u Aile Komisyonu kurularak aile hukukuna ilişkin bir Kanun yapılmıştır. Bu Kanun, Hukuk-u Aile Kararnamesi ismi ile 25 Ekim 1917 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 19 Haziran 1919 tarihinde de yürürlükten kaldırılmıştır(Çeker, 2015).

Hukukçu olsun olmasın, kişide saflığı, kusursuzluğu ve sevimliliği çağrıştıran çocuk, ele alındığı kanuna göre farklı adlarla da tanımlanmıştır. Medeni Kanunda “*küçük*” olarak belirtilmekle beraber, İş Kanununda “*çalışan çocuk*”, “*çocuk işçi*” gibi adlarla da anılmıştır (Karabulut, 1996). Çocuk veya çocukluk kavramının farklı şekillerde ifade edilmesinin yanında, çocukluğun hangi yaş sınırlarını kapsadığı da tartışmalıdır. Gerek medeni hukukta, gerek ceza hukukunda çocuk yaşı, farklı düzenlenmiştir. Gelişim psikolojisinde ise çocukluk dönemi; bebeklik ile ergenlik arasındaki dönem olarak kabul edilmiştir. Çocukluk yaşı konusunda ülkeler arasında da birlik söz konusu değildir. Yaş sınırları her ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve hukuksal sistemlerine dayalı olarak farklılıklar göstermektedir. Bunun yanında Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin birinci maddesi çocuğu, “*on sekiz yaşından küçük kişi*” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamada da çocukluğun başlangıç anı açık bırakılmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, gerek Medeni Kanunda, gerek İş Kanununda çocuklarla ilgili düzenlemeler yer almasına rağmen, çocuğun tanımı yapılmamıştır. Eski Medeni Kanunun 11. maddesinde; rüştün on sekiz yaşının ikmaliyle başlayacağı belirtilmiştir. 4721 sayılı Medeni Kanunun 11. maddesinde aynı hüküm yer almıştır. Ancak eski Kanunu günümüz diline uyarlama düşüncesiyle “rüşt” yerine “ergenlik” tabiri kullanılmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü de, 15-24 yaş grubu arasını çalışma hayatı açısından “genç işçi” kabul ederken, 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları da “çocuk işçi” veya “çalışan çocuklar” olarak adlandırmıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 6. maddesinde çocuk; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tarif edilmiştir (İnci, 2010).

Türk Medeni Kanunu’nun (2001) değişik maddelerinde çocuk tabiri kullanılmıştır. Ancak bu tabirin yanında “küçük” tabiri de kullanılmıştır. Bu nedenle

“küçük” tabiri ile “çocuk” tabirinin birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Çünkü TMK’ na göre her küçük, çocuk sayılmakla birlikte, her çocuğa küçük denilemez. Medeni Kanunun 28. maddesinde; kişiliğin, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlayacağı, ölümle de sona ereceği belirtilmiştir. Aynı maddede çocuğun, hak ehliyetini sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde edeceği belirtilmektedir. Kanun koyucu bu hükme yer vermek suretiyle, genel olarak cenini de korumak istemiştir. Çocukluğun başlangıcı dolaylı olarak bu şekilde belirtilmekle beraber, hangi hallerde çocukluğun sona ereceği, başka bir ifadeyle çocukluk yaşının üst sınırının hangi yaş olacağı açıklanmamıştır. Medeni Kanunda çocuk tabiri kullanılırken ana ve babanın evladı olarak belirtildiği için, yaş sınırı söz konusu değildir. Bu nedenle medeni hukukta çocuk kavramını ergin olmayan küçük kavramıyla özdeşleştirmekten sakınmak gerekir (Hatemi ve Sorezan, 1993).

TMK’ nun “velâyet” başlığı altında 346. maddede, çocuğun korunmasına ilişkin hükümler açıklanmaktadır. Yukarıda belirtilen anlam çerçevesinde bakıldığında, bu hükümlerin, yaş sınırı gösterilmeksizin herkesin korunmasını düzenlediği düşünülebilir ise de, “velâyet” başlığının 335. maddesinde, “ergin olmayan çocuk” şeklinde bir giriş yapılması nedeniyle, çocuğun korunmasına ilişkin hükümlerin ergin olmayan çocuğu kapsadığı şeklinde değerlendirme yapılması daha uygun olacaktır. Kısaca Medeni Hukuk anlamında çocuk, ÇHS’ de olduğu gibi 18 yaşından küçük kişi olarak belirtilir (Ruhi ve Özdemir, 2017).

İş kanununun değişik maddelerinde çocuk kavramı kullanılmasına rağmen, çocuğun tarifi yapılmamıştır. İş Kanunu’nun 71. maddesinde, 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasının yasak olduğu belirtilmektedir. Ancak bu kurala bir istisna getirilmiştir. Buna göre 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocukların, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak *hafif işlerde* çalıştırılmalarının mümkün olduğu belirtilmektedir (İK.m.71). Bunların yanında iş hukuku açısından 12 yaşından küçük kişilerin çocuk olarak adlandırılması gerektiği de ileri sürülmektedir. Gerekçe olarak da asgari çalışma yaşına ilişkin genel bir hükmün Umumi Hıfzıssıhha

Kanununda yer aldığı, burada da 12 yaşından küçük kişilerin, yasanın deyiimiyle, “çocukların” çalıştırılmasının yasak olduğu belirtilmektedir.

Ceza Hukukunda da çocuğun tarifi yapılmamıştır. 765 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 53. maddesinde; fiilî işlediği sırada 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında takibat yapılamayacağı ve ceza verilemeyeceği belirtilmişti. Aynı Kanunun 54. maddesinde 11-15 yaş grubu arasındaki kişilerin suç işlemesi halinde, yaş küçüklüğü nedeniyle verilecek cezadan yapılacak indirim hali; 55. maddesinde, 15-18 yaş grubu arasındaki kişilerin suç işlemesi halinde yaş küçüklüğü nedeniyle verilecek cezadan yapılacak indirim hali düzenlenmişti. Bu hükümlerden hareketle ceza hukuku anlamında çocuk tarifi yapılmaya çalışılmıştı. Tarifler yapılırken de doğal olarak yaş kıstası esas alınmıştır. Ceza Kanununda kusur yeteneği belirlenirken, yaş sınırları açıklandığı sırada “çocuk” tabiri kullanılmazken, çocuklara karşı işlenen suçlarda bu tabir değişik maddelerde kullanılmıştı. Bazı maddelerde yaş sınırı belirlenmemişken, bazı maddelerde de yaş sınırı belirlenerek, hangi yaştan küçük olanların çocuk olduğu açıklanmıştır. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunda da 15 yaşına kadar olan kişiler “küçük” olarak tanımlanmıştır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ise açık olarak çocuğun tarifi yapılmış, *henüz 18 yaşını doldurmamış kişi olarak kabul edilmiştir* (TCK.m.6). Böylece Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesindeki çocuk tabiri ile uyum sağlanmıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun yaş küçüklüğünü düzenleyen 31. maddesinde de; fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı, bu kişiler hakkında, ceza kovuşturmasının yapılamayacağı, ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği belirtilmiştir.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların ise, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğunun olmayacağı, ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı belirtilmiştir. İşlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili

olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında suçun cezasına göre indirim yapılacağı öngörülmüştür. Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında da suçun cezasının niteliğine göre indirim yapılır.

Diğer ülke hukuklarına bakıldığında yaş sınırları tam olarak belirlenmemiştir. Her ülke kendi şartlarına uygun çocukluk yaş sınırları benimsemiştir. Örneğin İngiltere’de cezai sorumluluk açısından yaş sınırı 10 olarak belirlenmiş iken, Almanya’da 14 yaşından küçüklerin cezai ehliyetlerinin olmadığı belirtilmiştir. İsveç hukukunda ve Finlandiya hukukunda cezai sorumluluk 15 yaşından sonra, Nijerya’da ise 8 yaşından sonra başlamaktadır (Yokuş, 1998).

2.2.3. Çocuk Refahı

II. Dünya savaşıdan sonra dünyada birçok yönden anlayış değişiklikleri olmuştur; eğitim, sağlık, ekonomi, insan hakları, çocuk hakları vb. alanlarda olduğu gibi. Ancak bütün bunların üstünde ve ötesinde devlet anlayışı değişmiştir. Bu anlayış değişikliklerinin ilk kıvılcımları Fransız ihtilalına dayanmaktadır. Devletin vatandaşlarına, vatandaşlarında devlete bakışında köklü değişiklikler olmuştur. Savaş sonrası modern devlet anlayışı çerçevesinde üç temel özellik, modern ve demokratik devletin vazgeçilmez özellikleri olarak sıralanmaktadır. Bunlar; Hukuk devleti, Sosyal devlet ve laik devlet özellikleridir. Günümüzde özellikle sosyal devlet ön plana çıkmaktadır.

Sosyal devlet, siyaseti katılımcı demokrasi ilkeleri doğrultusunda STK’larla birlikte uygulayan devlettir. Sosyal dengeyi, sosyal adaleti sağlamayı görev edinen, ihtiyaç sahiplerinin yanında olan, acizlerin, güçsüzlerin, ihtiyaç sahiplerin yanında olan devlettir (Seyyar, 2002). Sosyal devlet olmanın temel gereklerinden biri halkın refah düzeyini yüksek tutmaktır. Sosyal devlet aynı zamanda refah devletidir. Refah devleti, halkına asgari gelir garantisi sağlamalı, güvencesizliği azaltmalı, vatandaşları arasında ayırım gözetmeksizin en iyi yaşam standartlarına sahip olma hakkı vermelidir. Bütün bunlar refah devletinin vatandaşlarına tanıdığı bir lütuf değil, aksine görevidir. Refah devleti olmak sosyal çalışmayı ve sosyal hizmetleri zorunlu kılar (Kahraman,

2007). Yoksulluk, dışlanma, ailenin dağılması, çocuk sömürüsü, aile içi şiddet, hastalık, engellilik ve yaşlılık sosyal çalışma ve sosyal hizmet gerektirir. Bu bağlamda öne çıkan sosyal hizmet alanları; aile ve çocuk refahı alanı, ceza ve ıslah, sosyal yardım, yaşlı refahı, okulda sosyal hizmet, tıbbi sosyal hizmet ve psikiyatrik sosyal hizmettir (Özdemir, 2006).

Sosyal hizmetin çalışma alanları içerisinde çocuk refahı alanı, çocukların fiziksel ve psiko-sosyal bakımdan sağlıklı gelişimleri mutlu bir yaşam sürmeleri ve bireysel yeteneklerini en iyi şekilde geliştirmeleri için gerekli hizmetleri içermektedir (Koşar, 1992).

Söz konusu çocuk olunca aileden bağımsız, çocuğun yaşadığı aile ortamını göz ardı eden tüm yaklaşımlar eksik kalmaktadır. Eğer çocuk beslenmesi, çocuk ruh sağlığı ve çocuk refahı söz konusu ise ailesinden bağımsız olarak yapılacak uygulama ve değerlendirmeler yetersiz kalacaktır. Bunun yerine “aile ve çocuk beslenmesi”, “aile ve çocuk ruh sağlığı” ve “aile ve çocuk refahı” birlikte değerlendirilmelidir. Bu demektir ki birçok durumda çocuğun refahını sağlamak için öncelikle ailenin refahını sağlamak gerekmektedir (Demir ve Ertem, 2001).

Çocuğun ilk sosyalleştiği; sıcaklığı, şefkati, gülmeyi, konuşmayı öğrendiği ilk ortam ailedir. Çocuk, içinde yaşadığı ailenin yapısına göre şekillenir. Anne baba tutumları, çocuğun nasıl bir karakter ve kişilikte olacağını belirlenmesinde yadsınamaz bir etkiye sahiptir. Ailenin çocuk için önemi göz önünde bulundurulunca, çocukla ilgili çalışmaların aileyi kapsamaması, aile refahından bağımsız çocuk refahından söz edilmesi uygun olmayacaktır. Aile, çocuğun doğumdan ölüme kadar geçirdiği her evrede etkili olan bir kurum olarak önem taşır. Türkiye’de başlıca çocuk refahı sorunları: Eğitim sorunları, sağlık sorunları, çevre ve yerleşim sorunları, çocuklara yönelik şiddet, engelli çocuklar, suç işleyen ve tutuklu çocuklar, Korunmaya muhtaç çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, çalışan çocuklar ve medyadan kaynaklanan sorunlardır (Yıldırım Doğru, Saltalı, Konuk Er ve Budak, 2014).

Tüm yasal düzenlemelere, geliştirilen politikalara, gerçekleştirilen uygulamalara rağmen çocuk istismarlarının tamamen biteceğini düşünmek gerçekçi görünmemektedir. Bir yandan koruma ve önleme çalışmaları devam ederken, diğer taraftan da istismarların açığa çıkartılması, bildirimde bulunmanın cesaretlendirilmesi, resmi makamlara ulaşan vaka kayıtlarının sağlıklı bir şekilde tutulması gerekmektedir. Ayrıca istismar olayı olduktan sonraki süreç, çocuk ve aile açısından hasar verici olabilmektedir. Bu sebeple çocukların istismar olayından sonraki süreçlerde daha fazla zarara uğramaması için yeni uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bu sebeple ülkemizde Çocuk İzleme Merkezleri (ÇİM) kurulmuştur. Bu merkezler, istismara uğrayan çocukların olaydan sonraki süreçte daha az yıpranmaları ve yaşadıkları sarsıntı sonucunda oluşan hasarların kalıcılığını önlemek amacıyla çalışmalar yürütmektedir (Taş, 2017). İstismar vakalarının bildirim ve tespitleri, istismarcıların yakalanması kadar hasarların onarılma süreci de çok önemlidir.

2.2.4.Çocuk Ruh Sağlığı

Toplumsal bir varlık olan insan, doğası gereği varlığını korumak için diğer insanlarla ilişki kurma ve yaşama gereksinimi duyar. İnsan, çok farklı şekillerde tanımlanabilecek varlıktır. İnsanı anlama çabası, ilk felsefi oluşumların başladığı M.Ö. 7 yy'da İyonya'lı filozoflardan günümüze sürmektedir. Bugün artık insanı tek yönüyle ele alan yaklaşımlar yerine, karmaşık bir varlık olması sebebiyle, bütüncül bakış açıları öne çıkmaktadır. Buna göre insan; biyo, psiko, sosyo, kültürel ve ekonomik bir varlıktır. Çağdaş ruh sağlığı alanı, insanı anlama çabasında, bu bütüncül algılamaya yaklaşımını esas alır. Bu bileşenlerden hiçbiri insanın normal ve normal dışı davranışlarını açıklamada tek başına yeterli değildir.

Alan yazın taramalarında, çocuk istismarı ile ilgili çalışmalarda çocuk ruh sağlığı konusunun yeteri kadar yer almadığı görülmektedir. Hâlbuki çocuğa yönelik gerçekleşen ihmal ya da istismarları, daha çok çocuğun ruh sağlığını tehdit etmekte ve tehlikeye sokmaktadır. Her türlü sağlık alanında önemli ve otorite kabul edilen uluslararası kuruluş, Dünya Sağlık Örgütüdür (WHO). WHO'ya göre sağlık, yalnızca bireyde bir hatalık ya da zayıflığın bulunmaması değil; fiziksel, ruhsal ve sosyal

açıdan tam bir iyi olma halidir (WHO,2004). Bu tanımdan da anlaşılmaktadır ki sağlıklı olmanın ölçütü, hasta olmamanın ötesinde, tüm yönleriyle insanın kendini iyi hissetmesidir. Genel sağlığın bütünleyicisi olarak görülen ruh sağlığı WHO' ya göre; bireyin sahip olduğu yetenekleri kullanabilmesini, yaşamdaki olağan stres verici olaylarla başa çıkabilmesini, üretken verimli çalışabilmesini, içinde yaşadığı topluma katkı sağlayabilmesini içeren bir iyi olma halidir. Görülüyor ki, ruhsal bozukluğun olmaması ruh sağlığının yerinde olması için yeterli değildir.

Devletler ve toplumlar, suç ya da istismarla mücadeleden önce bireylere, yukarıda belirtilen nitelikleri kazandırma konusundaki çabalarını sorgulamaları, çözüm yolunda önemli bir adım olacaktır. Koruyucu ve önleyici çabaların, sadece risk gruplarına ve bölgelerine yönelik olması yerine, tüm toplum fertlerini kapsayıcı olması gerekmektedir. Çocuk kavramını yalnızca belli bir zaman aralığı ile sınırlamak yanlış olmasa da eksiktir. Özel bir varlık olarak çocuk, daha derin bir anlam taşır. Bu yönüyle çocuk, bireyin sonsuzluğa uzantısıdır. İnsanlar çocuk yaparken, bir anlamda kendilerini sonsuzluğa taşıyacak bir varlığa sahip olmak isterler (Doğan, 2012).

Koruyucu ruh sağlığı çalışmaları; ortaya çıkan ruhsal sorunları tedavi etmeyi değil, bu sorunların ortaya çıkmaması için toplumsal alanda yürütülen halk sağlığı çalışmasıdır. Çocukların, istismar ya da başka nedenlerle bozulan ruh sağlıklarını onarmanın ötesinde, çocuğa yönelik kötü muamelenin önlenmesi de önemsenmektedir. Suçla mücadele, suçluyu yakalayıp cezalandırmaktan öte suç ortaya çıkaran unsurları ortadan kaldırmakla mümkündür. Toplumda, suça sebep olan unsurlara fırsat verilmemesi gerekmektedir.

Bir toplumda dünyaya gelen çocuklar, çok farklı özellik ve imkânlarla sahip olabilirler. Çocukların bir kısmı, yaşlıları kadar şanslı olmayabilir. Yaklaşık her on bebekten biri engelli doğmakta ya da yaşamının herhangi bir evresinde çevresel nedenlerle bir engelle maruz kalmakta ve bu engelle yaşamaktadır. Bu engelin getirdiği olumsuzluklarla mücadele etmek hem çocuk hem de ailesi için başlı başına bir sorun olmaktadır. Bu süreçte çocuğun ve ailesinin ruh sağlığı durumdan olumsuz

şekilde etkilenmektedir. Engelliliğin bizatihi kendisi ruh sağlığını tehdit eden bir unsurdur.

Engelli olsun ya da olmasın her çocuk yetiştirme sürecinde yetişkinlerin bakım, koruma ve yardımına ihtiyaç duyar. Sağlıklı çocuk gelişimi, çocuğun her açıdan güvenli bir ortamda bulunmasını gerektirir. Anne, baba ya da çocuğun bakımından sorumlu kişiler, çocuğa sevgi ve destek sunma ve yol gösterme ile yükümlüdür. Ancak, her çocuk sözü geçen anlamda sevgi, destek ve yol gösterme ile karşılaşmayabilir. Anne-babaların ruh sağlığı, Çocuklarını nasıl yetiştireceklerine dair bilgi yetersizlikleri, kendilerinin daha önce anne-babaları tarafından ya da eşleri tarafından ihmal ya da istismara uğramış olmaları, alkol ya da uyuşturucu bağımlısı olmaları gibi nedenler istismara yol açabilir. Bu durum engelli çocuklar için daha büyük risk oluşturmaktadır (Tekin İftar, 2012).

2.3. Çocuk İhmal ve İstismarı

Her şeyden önce çocuk ihmal ve istismarını sosyal bir olgu olarak ele almak gerekmektedir. İhmal ve istismar sosyal bir olgu olarak ele alındığında, sosyolojinin bakış açısı devreye girmektedir. Birçok sosyal olguda olduğu gibi ihmal ve istismar da insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Fakat bu olgunun meydana geliş toplumlara, zamana ve aynı toplumda zamandan zamana değişiklik göstermektedir. Bu durum bütün sosyal olgular için toplumsal bir gerçekliktir. Çocuk ihmal ve istismarı ele alınırken bir halk sağlığı sorunu ya da bir toplumsal sorun olarak ele alınmakta ve tamamen çözüm odaklı yaklaşılmaktadır. Böylece aceleci bakış açıları ön plana çıkmaktadır. Oysaki sosyal olguların objektif ve bilimsel olarak doğru tespit edilmeleri çözüm odaklı bakış açılarından daha önemlidir. Doğru tespit edilemeyen sorunlara, doğru çözümler üretilemez.

Bir sosyal olgu olarak çocuk ihmal ve istismarı, toplumsal yapının bütün dinamiklerinden değişik derecelerde etkilenmektedir. Sadece tarihsel bir olgu olarak ele alınıp tamamen kronolojik bir bakış açısıyla olayların sıralanması, ortaya çıktığı koşullar ve ortam göz ardı edilerek değerlendirilmesi sağlık bir yaklaşım değildir. Belki de çocuğa yönelik istismar; nerede, ne zaman, kim yaptı? Sorularından önce,

neden, niçin, nasıl yapıldığı sorularını sormamız daha uygun olacaktır. Aksi takdirde günümüzde bu denli önemli bir sorun olarak görülen çocuk ihmal ve istismar olaylarının istatistiğini tutmuş olur ve böylece konu, yüzeysel ve samimiyetten uzak bir şekilde ele alınmış olur.

Çocuk istismarı ve ihmali genel olarak; aile içinde çocuğa karşı kötü tutum gösterilmesi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak çocuğa hak ettiği bakımın ve ilginin gösterilmemesi sonucunda çocuğun normal büyüme ve gelişimini tamamlayamaması ve iyilik durumu dışında olması olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2007). Çocuk ihmal ve istismarı; çocukların anne-babaları, onlara bakıp gözetmekle görevli sorumluluk ve güven ilişkisi içinde oldukları kişiler ya da yabancılar tarafından; bedensel ve/veya psikolojik sağlığına zarar verecek, sosyal gelişimlerini engelleyecek biçimde uygulanan tüm fiziksel, duygusal ya da cinsel tutumları, ihmali, ticari amaçla sömürüyü kapsar (Şahin, 2006).

Geçmişteki bazı toplumlarda çocuğun değersizliğine dair göstergeler vardır; çocukların doğar doğmaz babaları tarafından öldürülmeleri, köle olarak satılmaları, tanrılara adak olarak verilmeleri ve boğaz tokluğuna çalıştırılmaları gibi (Sağır, 2013). Bu olayları, “tüm geçmiş toplumlarda çocuklar değersizdi” şeklinde yorumlamak doğru bir yaklaşım değildir. Çocuğun toplumdaki yeri kültürel farklılıklara göre değişmektedir. Çocuk ihmali ve istismarının toplumdan topluma değişmesi; kültürel özelliklerden, ailelerin eğitim anlayış ve inanışlarından ve çocuğun anne-babasının ve diğer yetişkinlerin kendine karşı gösterdiği davranışları algılayış biçiminden kaynaklanmaktadır (Tugay, 2008). Bir davranışın normal ya da anormal olmasını belirleyen içinde yaşanılan toplumun beklentileri ve kültürüdür. Kültürler ne kadar farklı olsa da tüm toplumlar sağlıklı ve güvenli olmayı hedeflerler.

Sağlıklı çocuk gelişimi; güvenli, çocuğu destekleyici, her türlü ihmal ve istismardan uzak bir ortam gerektirir. Çocuğun bulunduğu toplumsal ortam ve kurumlarda çocuk ihmali ve istismarı olayları kaydedilmeli ve gerekli işlemler yapılması gerekir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra tüm dünyada çocuk istismarı

konusundaki vakaların bildirilmesinde önemli bir artış olduğu görülmektedir (Tekin İftar, 2012).

Çocuk ihmal ve istismarının her ikisi de çocuğun fiziksel, sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimi üzerinde çok ciddi olumsuz etkileri vardır. Pek çok gelişim kuramı, ihmal ve istismara uğrayan çocukların, kendilerine bu tür eylemleri uygulayan kişilere karşı güvensizlik geliştirdiklerini ifade etmektedir. Bu güvensizlik ise, çocuğun yeterli olma duygusunu düşürmekte ve çevresini keşfetme güdüsünün azalmasına yol açmaktadır. İhmal ve istismara uğrayan çocuklarda ihmal edilen çocukların pasif ve içe kapanık, istismara uğrayan çocukların ise aktif ve saldırgan davranışlar sergilediklerini açıklamaktadır (Tekin İftar, 2012). 20. yüzyıl, örseleyici yaşantıların çocukları en fazla etkilediği bir zaman dilimi olarak geride kalırken, bilim dünyasına ruhsal sarsıntıların trajik sonuçlarını gözleyebilme olanağını da vermiştir. Sözelimi İkinci Dünya Savaşı çok sayıda yer değiştirmiş, şiddete şahit olmuş, ebeveynini ve arkadaş çevresini yitirmiş, beslenme ve eğitim yetersizliği yaşamak zorunda kalmış çocuk ortaya çıkarmıştır (Zoroğlu, Tüzün, Şar ve Öztürk, 2001).

Modern yaşam biçimleri yaygınlaştıkça insana dair olan tüm haklarda, hem nicelik hem de nitelik olarak gelişmeler gözlenmektedir. Geçmişte belirli somut davranışlar, ihmal ve istismar kapsamında değerlendirilirken, günümüzde ise çocuğa yönelik küçümseyici bakışlar, imalı sözler, yetersiz ilgi ve sevgi, gelişimine uygun oyuncaklar sunulmaması, aşırı başarı beklentisi, görüşlerine değer vermeme gibi durumlar da ihmal ve istismar kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili çalışmaların başlangıcı çok yeni olup, daha çok adli tıp, sosyal pediatri, çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanlarının öncülüğünde yürütülmektedir (Biçer 2010). Yapılan çalışmalar henüz çok kapsamlı olmadığı için sorunun çözümünden ziyade olayları vaka sunumu şeklinde ortaya koymaktan öteye gidememektedir. Bundan dolayı bu alanda daha fazla çalışma yapılması sorunun boyutlarının daha net bir şekilde ortaya konulması, çözüm için yapılacak çalışmalara yol göstermesi ve kaynak oluşturması açısından olumlu olacağı düşünülmektedir (Taş, 2017).

2.3.1. Çocuk İhmal ve İstismarında Risk Faktörleri

Önemli bir sorun olarak görülen çocuk ihmal ve istismarına neden olan olabilecek temel ve çevresel etkenlerin belirlenmesi, hangi durum ve ortamlarda istismar tehlikesinin olabileceği, istismar şüphesi doğurabilecek durumların belirlenmesi çok önemlidir. Bu yolla koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınıp istismar olaylarını azaltmak daha kolay olacaktır.

Dünya Sağlık Örgütü(WHO), çocuk ihmal ve istismarının çeşitli faktörlere bağlı olarak gerçekleştiğini vurgulamış ve çok seviyeli risk faktörleri şeklinde sınıflandırmıştır (Tugay, 2008).

- a. Risk taşıyan ebeveyn özellikleri: Genç yaşta anne-baba olma, istenmeyen gebelik, eğitim eksikliği, madde bağımlılığı,
- b. Risk taşıyan çocuk özellikleri: Cinsiyet, prematüre, istenmeyen çocuk, engellilik durumu,
- c. Risk taşıyan toplum özellikleri: Çocuğu koruyan yasaların yetersizliği, çocuğun değersiz görülmesi, sosyal eşitsizlikler, iç savaş, terör vb., basında şiddetin yaygın yer alması,
- d. Risk taşıyan aile özellikleri: Çok çocuklu aileler, düşük sosyo-ekonomik durum, katı disiplinli aile, aile içi şiddet ve istismarın varlığı ve sosyal destek sisteminden yoksun aile, şeklinde sıralanabilir.

Bu faktörlerin yanı sıra aile ilişkileri ile ilgili bazı durumlar da istismar riskini arttırabilir. Bunlar; ailede küçük çocuk sayısının çokluğu, anne-baba geçimsizliği, ebeveynlerden birinin çocuğu tek başına büyütmek zorunda kalması, aile fertlerinin soysal ve duygusal bozukluklarının olması durumlarıdır (Eryılmaz, 2001). Çocuğun engelli olması, fiziksel veya kronik bir hastalıkla dünyaya gelmesi, zor çocuk olma, üvey ya da gayri meşru çocuk olma, kız çocuk olma, tüm olumsuzluklarda aile içinde günah keçisi görülme, aşırı hareketli olma ve ailenin beklentilerini karşılayamama gibi durumlar risk faktörleridir (Özbesler ve Çoban, 2013).

Günümüzde en önemli risk, çocukların dünyası ile yetişkinlerin dünyasının arasına perde çeken medyadır. İletişim araçlarının yaygınlığı ve internet, çocukları, okul ve okulun amacından, aileden ve toplumdan uzaklaştırmıştır. Çocuğu, yetişkinler açısından bilinmez ve anlaşılmaz kılmıştır. Aynı durum istismarı yapan büyük içinde geçerlidir. Medyada yer alan şiddetin ve olumsuz örneklerin, ilgili kurumlarca kontrol edilmesi, gerekirse engellenmesi, ailelerin de medya araçlarına karşı çocuklarına sınırlama getirmeleri gerekmektedir (Polat, 2001).

2.3.2. Çocuk İhmali

Çocuk ihmali, içinde birçok olumsuz duygu ve davranışı barındıran bir kavramdır. İstismara göre sınırlarının belirlenmesi daha güçtür. Kültürel farklılıklara göre farklı şekilde algılanabilmektedir. Çocuk ihmali, sayılabilecek tutum ve davranışların sonuçları daha geç ve güç görülebilmektedir. Çocuk ihmali, başta anne ve baba olmak üzere, çocuğa bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinlerin, beslenme, barınma, giyinme, sağlık, eğitim ve sevgi gibi temel gereksinimlerini ihmal etmeleri sonucu, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesi olarak tanımlanmaktadır (Kural, 2014). İhmal, yetişkinlerin ya da toplumun çocuğa karşı, ödev ve sorumluluklarını yerine getirmemesidir.

Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması, gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ihmaldir. İhmal ve istismar davranışlarını birbirinden ayıran ihmalin pasif, istismarın ise aktif olmasıdır (Taner ve Gökler, 2004). Çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu olan başta ailesi, toplum ve devletin tüm kurumlarının, o toplumda yaşayan tüm çocukların sağlıklı gelişimleri ve ihtiyaçları için sunması gereken imkânlardan onu mahrum bırakmasıdır. “Kaşık düşmanı olarak gördüğü, nasıl olsa sesi çıkmaz, boş ver, nasıl olsa çabuk unuttur” tarzı yaklaşımlarla önemsenmemesi ihmalkâr davranışların temelini oluşturmaktadır. Yaşı küçükte olsa çalışıp eve ekmek getiren çocukların evde bir değeri, bir söz hakkı olmakta fakat eve ekmek getirmiyorsa, yaşı büyükte olsa o çocuk eve bir yük olarak algılanmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü(WHO)' nün tanımına göre; ihmal, çocuğa bakmakla yükümlü kimselerin, çocuğun gelişimi için gerekli her türlü ihtiyacı karşılamaması veya ihtiyaçlarını dikkate almamasıdır. Bu ihtiyaçlar; sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam koşulları alanlarında ortaya çıkabilir (Atamer, 2005). İhmal, ebeveynlerin çocuk sahibi olmayı düşündükleri andan itibaren bir süreçtir. Anne babaların, çocuklarının her yönden sağlıklı gelişimleri için yapılması gerekenleri zamanında, doğru ve yeterli şekilde yapmaları gerekir. Bunlardan imtina etmeleri, savsaklamaları, tembellik etmeleri, ertelemeleri, bahaneler bularak görev ve sorumluluklarından geri durmaları, çocuk ihlali kapsamındadır.

2.3.2.1. Fiziksel İhmal

Fiziksel ihmal; çocuğun, sağlık ve eğitim gibi en temel gereksinimlerinin karşılanmamasıdır (Kural, 2014). Çocuğun fiziksel gelişimi ve beden sağlığını olumsuz etkileyecek ya da tehlikeye sokacak tedbirlerin alınmaması, gerekenlerin yerli yerince yapılmamasıdır. Çocuğun yaşına ve gelişimine uygun yiyeceklerle ve yeterince beslenmemesi, temizliğine önem verilmemesi, uygun ve temiz giydirilmemesi, uygun olmayan koşullarda yaşatılması, ev içi ve dışı kazalara karşı korunmaması durumudur (Şahin, 2002). Özellikle kazalar yoluyla kendilerine zarar verebilecek ortam ve durumlara karşı ailelerin ya da çevrenin duyarsız kalması, gereken tedbirleri almaması fiziksel ihmaldir. Bunların sonucunda ciddi yaralanmaların, kalıcı hasarların hatta ölümlerin görülmesi yaygın bir durumdur. Türkiye’de 1-4 yaş arası çocuk ölümlerinin nedenleri arasında kazalar üçüncü sırada yer almaktadır. Toplam çocuk ölümlerinin 1/3’ünü ev kazaları oluşturmaktadır. Ev kazalarının görülme sıklığı çocuğun yaşı arttıkça azalmaktadır (Altundağ, 2005).

2.3.2.2. Duygusal İhmal

Duygu; çevreden gelen uyaranların organizmada haz ya da elem meydana getirmesi olarak tanımlanabilir. İnsan duygu sahibi bir varlıktır. Duygu, hem bir ihtiyaç, hem de doyurmamız gereken psikolojik bir boyuttur. İnsanın en karmaşık boyutudur. Duygusal açlık tatmini en zor olandır. Sevgi, çocuk için en temel gıdadır.

Sevgiyle emzirilen çocuklar, isteksiz emzirilen çocuklardan daha şanslıdır. Tolstoy “ insan ne ile yaşar?” sorusuna; önce “sevgiyle” der.

Duygusal ihmal; çocuğa durumuna ve gelişimine uygun, sevgi ve ilginin gösterilmemesi, duygusal gereksinimlerinin karşılanmamasıdır (Polat, 2001). Tüm çocukların, durumları ne olursa olsun ilgiye, sevgiye, saygıya, değer görmeye, güvene, beğenilmeye, takdir edilmeye, önemsenmeye, onaylanmaya, ait hissetmeye, sahip çıkılmaya, kabullenilmeye, fark edilmeye gereksinimleri ve hakları vardır. Yetişkinlerin çocukları bütün bunlardan mahrum bırakmaları, duygusal ihmaldir. Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2001), yaptıkları bir araştırmada annelerin çocuklarına sevgilerini belli etmemeleri %81, evde onlar yokmuş gibi davranmaları ise % 19 oranında çıkmıştır (Kural, 2014). Türkiye’de çoğu yetişkinin sevmeyi bilmediği, sevginin davranışa nasıl dönüştürüleceği konusunda yetersiz olduğudur. Bu sebeptir ki; “seviyorum ama gösteremiyorum”, “o sevgisini pek belli etmez”, “babanız sizi çok seviyor ama gösteremiyor”, “kasap sevdiği deriyi yerden yere vurmuş”, “şımarmasınlar diye sevgimi pek belli etmiyorum” şeklindeki cümlelere sıkça rastlanmaktadır.

Çocukların duygusal olarak ihmal edilmelerini, diğer tüm ihmal ve istismar türlerinin tetikleyicisi olarak görmek mümkündür. Duygusal ihmalin beraberinde duygusal istismar ya da şiddeti getirmesi yüksek bir olasılıktır. İhmal ve istismar türleri içinde karmaşıklığı ve çok boyutluluğu sebebiyle en çok göz ardı edilen duygusal ihmaldir. Çocuğu duygusal olarak ihmal eden ebeveynler, çocuklarının duygusal gereksinimlerine karşı duyarsızdırlar. Çocuğu duygusal olarak reddedebilir, yok sayabilirler. Bu durumda yeterli gözetim olamazsa, çocuk tehlikeli iş ve davranışlara yönelebilir (Polat, 2007)

2.3.2.3. Cinsel İhmal

Çocuğun cinsel olarak ihmal edilmesi; yaşına, olgunluğuna ve gelişimine uygun olarak cinsellikle ilgili bilgilerin verilmemesidir. Çocuğun cinsellik konusuna bağlı olarak; bebeklerin nasıl dünyaya geldikleri, evliliğin ne olduğu, cinsel organlarla ilgili sorular vb sorular karşısında yetişkinlerin sessiz kalması, duymazdan

gelmeleri, geiştirmeleri, çocukların durumlarına uygun cevap vermemeleri cinsel ihmal kapsamındadır. Çocukların özellikle saklanan, gözden kaçırılmaya çalışılan, ayıplanan durum ve olaylara karşı ilgilerinin arttığı bilinmelidir.

Günümüzde birçok toplumda cinsellik konusuna tabu gözüyle bakılması hem eğitimcilerin hem de ebeveynlerin konuyla ilgili nasıl bir tavır içinde olacaklarını bilememelerine yol açmaktadır (Altunsu, 2004).

2.3.2.4. Eğitsel İhmal

Sosyalleşme, doğumla başlayan ve lme kadar devam eden bir süreçtir. Sosyalleşme ailede başlar, okul ve toplumun diğer ortamlarında devam eder. Bu durum çocuğun eğitimiyle yakından ilgilidir. Sosyalleşme, toplumsal bir öğrenme sürecidir. Bu süreçte çocuğun başta bilişsel ve sosyal gelişimi için gereksinimlerinin karşılanmaması eğitsel ihmaldir.

Eğitsel ihmal, çocuğun eğitim gereksinimlerini görmezden gelmek, eğitim imkânlarından yararlanması için yeterli gayreti göstermemek, çocuğun okulla ilgili sorunları karşısında duyarsız ve ilgisiz davranmaktır. ocuğu okula göndermeme, okuldan kaçmasına göz yumma, çocuğun özel eğitim gereksinimi var ise karşılamama gibi durumlar söz konusu ise eğitimle ilgili ihmal akla gelmelidir (Dağlı ve İncancı, 2010).

2.3.2.5. Tıbbi İhmal

Tıbbi ihmal, fiziksel ihmal kapsamında değerlendirilebilecek bir ihmaldir. Ailenin ekonomik imkânlarında sıkıntı olmamasına rağmen ocuk için yeterli ve gerekli tıbbi bakımın sağlanmamasıdır (Polat, 2007). Eğitimsiz ve yoksul anne babalar, çocuğun, ağdaş tıbbi tedaviler yerine, geleneksel yöntemlerle iyileştirmeye çalışılmaları gibi sıkça görülen davranışlar ölümlere yol açabilmektedir (Polat, 2007). Hastalık ya da hastalık belirti ve şüphesi oluştuğu halde, gerekli sağlık önlemlerinin alınmaması, çocuğun kendi haline bırakılması ya da tedavi sresinde verilen ilaçların zamanı ve dozu konusunda gerekli özenin gösterilmemesi durumları tıbbi ihmalin göstergeleridir.

2.3.3. Çocuk İstismarı

Dünya Sağlık Örgütü(WHO) çocuk istismarını; “çocuğun sağlığını, çocuğun fiziksel ya da psikolojik gelişimini olumsuz olarak etkileyen, bir yetişkin, toplum veya devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ve davranışlardır” şeklinde ifade etmektedir (Saltalı, 2014). Bir diğer tanım ise “çocuklarla anne babaları ve/veya diğer bireyler arasında çocukların, bedensel, duygusal, zihinsel veya sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen kasıtlı bir etkileşim ya da etkileşim eksikliği” şeklindedir. Bu tanım aynı zamanda, çocuğun istismar olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar kabul etmediği davranışları da kapsar. Söz konusu davranışın istismar sayılabilmesi için yetişkin tarafından istemli yapılması veya çocuk tarafından algılanması şart değildir (Tugay, 2008).

Dünya Sağlık Örgütünün verilerine göre, dünyada 1-14 yaş grubundaki 40 milyon çocuk istismar veya ihmale uğramakta tıbbi ve sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır (Şimşek, Ulukol ve Bingöler, 2004). Çocuk istismarı, çok boyutlu evrensel bir toplumsal sorundur. Bu sorunun sosyal, politik, ekonomik, hukuksal, ahlaksal, psikolojik boyutları vardır. Sorunun tüm yönleriyle değerlendirilmesi gerekir. Çocuk istismarı; fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismar olarak sınıflandırılır (Bahar, Savaş ve Bahar.2009).

2.3.3.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar; çocuğun, kaza dışı yaralanmasıdır. Çocuğun, anne- baba, öğretmen, bakıcı gibi çocuğa bakmakla yükümlü kişiler tarafından, çocuğa zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğratılması, yaralanması ya da yaralanma riskine neden olan kaza dışı her türlü eylem ve davranışlardır (Özbesler ve Çoban, 2013). Yetişkinlerin otorite kurma, disiplin sağlama, cezalandırma veya öfke boşaltma, elle ve/veya aletle çocuğun vücudunun her hangi bir yerine iz bırakacak şekilde şiddet uygulayarak çocuğa zarar vermesidir (Şahin ve Beyazova, 2001). Anne-baba veya başka bir kişi tarafından, çocuğa uygulanan, fiziksel sarsıntı, yaralanma veya ağrı oluşturan, ya da çocukta zarara yol açma riski taşıyan kasıtlı güç kullanımıdır (Tugay, 2008).

Fiziksel istismar, çocuklarda en basit yaralanmalardan, ölüme kadar sonuçlanabilir. Yetişkinlerin, anne-baların, öğretmenlerin, kimi zaman disiplin kimi zaman öfke boşaltımı olarak sıkça başvurdukları toplumsal bir sorundur. Çocukların hiperaktif, gelişimsel olarak geri ya da engelli olduğu durumlarda da baş etme zorlukları çektikleri için şiddete başvurdukları görülür. Fiziksel istismar ne olursa olsun çocuğa ve topluma karşı işlenmiş bir suçtur (Dinç, 2011). Fark edilmesi en kolay istismar türüdür (Özdoğan, 2005).

Özellikle özel eğitim gereksinimli çocukların bazıları, fiziksel olarak kendi kendilerine zarar verebildiklerinden, istismar sonucu oluşan yaralanmalardan ayırt edilmeleri gerekir. Bu tür durumlarda çocukla görüşme yapan kişilerin uzman ve bu konuda eğitilmiş olmaları gerekmektedir. Çocukların ya da bazı engellilerin yaralanmalarını gerçeğe uygun şekilde yansıtmamaları daha olumsuz sonuçlara yol açabilir. Fiziksel istismarın gerisinde mutlak şiddet duygusu yatmaktadır. Bu sebeple bu istismarın önlenmesinde, anne-babalara, yetişkinlere, öğretmenlere yönelik öfke kontrolü çalışmalarının olumlu etkisi yadsınamaz.

2.3.3.2. Cinsel İstismar

Dünya Sağlık Örgütüne göre; cinsel istismar; çocuğun tamamen kavrayamadığı, rızasının mümkün olmayacağı, gelişimsel olarak hazır olmadığı, yasalara aykırı veya içinde yaşadığı toplumun tabu gördüğü cinsel bir eylem içine sokulmasıdır (Tugay, 2008). Çocuğun kendisinden en az altı yaş büyük bir kişi tarafından cinsel doyum için zorla veya ikna edilerek kullanılması ya da başkasının bu amaçla çocuğu kullanmasına izin vermektir (Saltalı, 2014).

Cinsel istismar; ırza geçme, ırza geçmeye kalkışma, sarkıntılık, cinsel istek amaçlı dokunma, teşhircilik, laf atma ve ensest (aile içi cinsel istismar) eylemleri içerir (Akdoğan, 2005). Cinsel doyumlarını çocuklar üzerinde arayan, cinsellik açısından yetersiz kişilerce başvuru suçu türüdür. Çocuk pornografisi, ensest, çocuğa tecavüz en sık görülen cinsel istismar şekillerindendir (Akdoğan, 2005).

Cinsel istismar erişkinin çocukla ilişki kurarak cinsel uyarı için çocuğun kullanılmasıdır. Cinsel istismara neden olabilecek aktiviteler, çocukla doğrudan

cinsel ilişki kurulması, genital bölgenin okşanması, cinsel organın çocuğa gösterilmesi, oral temas, çocuğun pornografik filmlerde kullanılması ve mastürbasyon olarak sıralanabilir. Cinsel saldırıya yönelen aile üyesi, üvey baba, uzak ve yakın akraba, aile ile yakın ilişkisi olan biri, arkadaş, bebek bakıcısı, komşu ve yakınındaki diğer insanlar olabilir (Gönener, 2010).

Genellikle cinsel istismara uğrayan çocuklar yaşadıkları olayları saklama eğilimindedirler. Bunda, toplumun cinselliğe bakışı ve istismarcı ile çocuk arasındaki yakınlığın payı büyüktür (Polat, 1999). Çocuğa yönelik cinsel istismarın kendi içindeki zararlarının yanında daha vahim ve sarsıcı olanı; istismarcının çocuğun en yakınlarından birinin olması, olayın boyutunu daha karmaşık hale getirmektedir (İnci, 2010). Cinsel istismar, istismar türleri arasında etkileri en uzun süreli ve en kalıcı olanıdır. Cinsel istismar sonucu sarsıntı yaşayan, ömür boyu etkisinden kurtulamayan sadece mağdur olan çocuk değil, başta ailesi olmak üzere yaşadığı yerin özelliklerine göre (köy ya da kent olması gibi) yakın ve uzak tüm çevresi derinden etkilenmektedir. Olayın ortaya çıkması sonucu oturdukları yeri terk eden aileler vardır. Üstelik cinsel istismar vakalarının % 15'inin bildirildiği düşünülmektedir (Yıldırım Doğru, Saltalı, Konuk Er ve Budak, 2014).

Engelli çocuklar, özellikle de zihinsel engelli çocuklarda görülen istismar türlerinden biri, cinsel istismardır. Zihinsel engelliler ilgi ve sevgiyle karşılaştıklarında olumlu yanıtlar verirler. Ama algılama ve durumu değerlendirmede yeterli olamadıkları için cinsellikle ilgili bir yakınlaşmaya karşı, zarar görebileceklerini anlayamadıkları için reddedici tutum sergilemezler. Unutulmaması gereken bir nokta da cinsel istismara uğrayan zihinsel engelli çocukların bu durumdan cinsel haz alabilir olması ve bu hazzı tekrar yaşamayı isteme riskidir (Gönener, 2010).

Yapılan bir araştırmada; zihinsel engelli çocuklar arasında erkek çocukların kız çocuklarına göre cinselliğe ilgilerinin daha fazla olduğu ve zekâ düzeyi arttıkça her iki cinste de cinselliğe olan ilginin arttığı belirtilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocuklarda kendilerini yeterince ifade edemedikleri için yardım alamadıkları ve

cinsel dürtüleri nedeniyle daha fazla seksüel sapkınlık yaşadıkları saptanmıştır (Kanbaş, 2008).

Cinsel istismarda istismarcının, cinsel doyum veya cinsel istismar yoluyla menfaat elde etme amacı vardır. Özellikle internet ve medyanın yaygınlaşmasıyla günümüzde tüm dünyada çocuk pornografisi yoluyla ciddi bir ahlak dışı sektör oluşturulmuştur. Bu sektöre sahip olan kötü niyetli kişiler, bir taraftan ciddi kazançlar elde ederken, diğer yandan insanların çocuk cinselliğine merakını körüklemekte ve kendi pazarlarını oluşturmaktadırlar. Bu sektörün eline düşen çocuklar, üçüncü dünya ülkelerinde, yoksulluk, iç savaş ve kimsesizlikten dolayı ya da kötü niyetli ebeveynleri tarafından bu durumlara maruz kalmaktadırlar. Bu sebeple pornografi temelli çocuk cinsel istismarı, uluslararası mutlak bir sorundur. Tüm iyileştirme çalışmalarına rağmen bu sorun kök salmaya devam etmektedir. Çocuk cinsel istismarını, diğer ihmal ve istismar türlerinden ayıran en belirgin yanı ahlaki boyutunun çok daha güçlü olmasıdır. Çocuk cinsel istismarı aynı zamanda ulusal ve uluslararası ahlaki bir sorundur.

Çocukların merak duygusu, ilgi ve sevgi ihtiyacı, çocukların yetişkinlerce kolayca yönlendirilip kandırılabilmesi, çocukların savunmasızlıkları, olayı gizleme eğilimi, olayı ifade etmede yaşadıkları güçlükler, cinsel davranışların sınırlarının belirsizliği ve tanımındaki zorluklar, cinsel kurban olarak seçilmelerinin nedenleri arasında gösterilebilir (Demirel,2007). Cinsel istismar; cinsel içerikli konuşma, teşhircilik, röntgencilik, çocuğun cinsel bölgelerine dokunma, sürtünme, cinsel organa ağız yoluyla temas, istismarcının penisini çocuğun bacakları arasına yerleştirilmesi, istismarcının çocuğun ağzına, anüs ya da vajinasına alet veya penisini sokması, çocuk pornografisi, çocuk fuhuşu şekillerinde görülebilir (Tugay, 2008).

Ensest ve pedofili cinsel istismarın ahlaki olarak en uç boyutlarındandır. Sosyal, ahlaki ve psikolojik bir sorun olarak ensest; kanunen evlenmelerine izin verilmeyen kişiler arasındaki cinsel ilişkidir. Anne-babadan biriyle, üvey baba dâhil akrabalarından biriyle, ebeveyn rolünün üstlenen biriyle ensest ilişki olabilir. Üvey baba ensest riskini arttırmaktadır. Üvey baba ile yaşayan kız çocuğu, altı kat daha risk altındadır(Saltalı, 2014). İstanbul mahkemelerine yansıyan olgular üzerinde

yapılan bir çalışmada suçu işleyen kişileri % 22'sinin öz babaları oldukları, enstest suçu işleyen her beş kişiden birinin çocuğun öz babası olduğudur (Polat, 2005).

Cinsel istismarın çocuk üzerinde; sarsıntılı tacize bağlı cinsel uyarılma, ihanet duygusu, damgalanmak, zedelenmiş cinsellik ve acizlik gibi çok yönlü etkileri vardır (Saltalı, 2014).

2.3.3.3. Duygusal İstismar

Bireyin, kişilik, benlik ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyecek veya zedeleyecek söylem, tutum ve davranışlara maruz kalması duygusal istismar olarak tanımlanabilir. UNICEF'e göre duygusal istismar; çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının sürekli kötülenmesi, sosyal ilişki ve kaynaklardan yoksun bırakılması, sürekli olarak insanüstü güçlerle, sosyal açıdan ağır zararlar verme ve terk etme ile tehdit edilmesi, yaşına ve gücüne uygun olmayan istekte bulunulması, topluma aykırı yöntemlerle yetiştirilmesidir (Saltalı, 2014). Diğer istismar türleriyle karşılaştırıldığında tespit ve ölçülebilirliği zor olan duygusal istismar, çoğu istismar türünün tetikleyicisi ve ayrılmaz bir parçasıdır (Uslu, 2010). Duygusal istismarı, özellikle fiziksel ve cinsel istismarın öncüsü olarak kabul etmek mümkündür. Duygusal istismar aynı zamanda fiziksel ve cinsel istismarın bir sonucudur. Fiziksel şiddet ve cinsel taciz sonucunda çocuk psikolojik olarak kendisini aşağılanmış, benlik ve kişiliğine saygı gösterilmemiş hissetmektedir. Bu ise öz güvenini yitirmesine yo açmakta bunun sonucunda ya içine kapanıp asosyalleşmekte ya da öfkeyle dolup anti sosyal davranışlara yönelmektedir.

Duygusal istismar olarak nitelenebilecek yetişkin davranışları aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

1. Anne-baba ya da yetişkin birinin çocuğun varlığını, birey olduğunu kabul etmemesi, istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarsız kalması,
2. Çocuğun kendini yalnız hissetmesine yol açacak davranışlara maruz kalması, çocuğun birlikte olma isteğine olumsuz cevap verme, çocuğu yanından uzaklaştırma (Öztürk, 2007),

3. Ebeveynlerin çocuğun küçük düşmesine sebep olacak, onurunu kıracak tutum ve davranışlarda bulunması (Polat, 2001), çocuğun niteliklerini, ortaya koyduklarını küçümseme,
4. Yetişkinlerin güç ve otoritelerini ya da konumlarını kullanarak çocuk üzerinde korku ve tehdit sürekliliği oluşturmaları,
5. Çocuğun suça ya da suç sayılabilecek davranışlara teşvik edilmesi, göz yumulması, pekiştirilmesi, çocuğa iyi-kötü, doğru-yanlış kavramlarının öğretilmemesi,
6. Yetişkinlerin çocuğun yararını göz ardı ederek kendi çıkarları doğrultusunda gücü ve varlığını kullanmaları, duygusal istismardır (Saltalı, 2014).

2.3.4. Çocuk İhmal ve İstismarının Sonuçları

İhmal ve istismarların çocuk üzerinde psikolojik, zihinsel, duygusal ve toplumsal olarak ciddi olumsuz etkileri olacaktır. Başta aile, okul ve topluma karşı öfke duyması toplum ve değerler karşısı bir kişilik gelişimine sebep olmasıdır. Diğer yandan, mutlu, huzurlu ve üretken birey olarak nitelenen; “ruh sağlığı yerinde olan birey” olmayı tehlikeye sokmasıdır. İhmal ve istismara uğrayan çocuk her yönden hasara uğramakta, bunun bedelini ise başta çocuk olmak üzere, toplumun tüm kesimleri, değişik şekillerde ödemektedir.

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, dünyada 1-14 yaş arasındaki 40 milyon çocuk ihmal ve istismara uğramaktan dolayı desteğe ihtiyaç duymaktadır (Bahar ve ark, 2009).Çocukluk dönemi istismar dışı sarsıntıları da dâhil yetişkinlikte madde kullanımı ve psikolojik problemlere neden olabilmektedir (Yılmaz,2009). Gelişimi açıklayan birçok kuram, çocukluk döneminin, ileriki yılları derinden etkilediğini savunmaktadır. Özellikle çocukluk yıllarında yaşanan sarsıntı ve olumsuzlukların, kişiliğin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olduğudur. Psiko-dinamik yaklaşıma göre; çocukluk yıllarında yaşananların, bilinçaltı yoluyla asla kaybolmayacağı, kişiliğin oluşmasında vazgeçilmez bir belirleyici olduğu ve ömür boyu bireyi takip ettiğidir.

Yaşamın ilk dönemi, çocuğun gelişiminde kritik dönemdir. Bu dönemde ihmal ve istismar edilen çocuğun gelişimindeki gerilikler kalıcı olabilir. Daha sonra istismar ortadan kalksa bile hasar çoğu kez kalıcıdır. Ağır ihmal, ölüme dahi sebep olabilir (Tugay,2008). Hafif ya da ağır fiziksel istismara maruz kalma; çocukta kendini aşırı kontrol etme veya saldırgan davranışlar sergileme, fiziksel temas ve insanlardan korkma şeklinde kendini gösterebilir. Ayrıca konuşma ve gelişimde gerilik, okul zorlukları, bilişsel yeteneklerde bozukluk ve akademik başarısızlık, suça yönelme, madde kullanımı, dikkat eksikliği, kaygı bozuklukları gibi davranışsal ve psikolojik sonuçlar ile kendini gösterir (Yılmaz, 2009).

Duygusal istismara uğrayan çocuklarda, sosyal ilişkilerde bozukluk, kendine güvende azalma, intihar davranışı, kişilik bozuklukları gibi sonuçlar görülmesinin yanı sıra, psikolojik işlevsellik üzerinde diğer istismar türlerinden daha çok olumsuz etkiye sahiptir (Yılmaz, 2009). Dikkat yetersizliğinin nedeni olarak, istismara uğrayan öğrencilerin, okulda kendilerini güvensiz hissettiklerinden, sürekli çevreyi gözledikleri ve bir sonraki istismar zamanını beklerken, yaşadıkları kaygıdan dolayı dikkatlerini toplayamadıkları öne sürülmüştür (Sağır, 2013). İstismara uğramış çocuklar, genellikle uyumsuz ve olumsuz kişilik özellikleri gösterip, suça yatkınlıkları artmıştır (Şahin, 2002). Cinsel istismara uğrayan çocukların hem sarsıntıyı izleyen kısa dönemde, hem de sarsıntı sonrasında ağır ruhsal sorunlar yaşama tehlikesi ile karşı karşıya oldukları vurgulanmıştır (Taş, 2017).İstismarın çocuk üzerinde psikolojik, fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak derin olumsuz etkileri olmaktadır.

2.3.5. Çocuk İhmal ve İstismarında Okul ve Öğretmen Etkisi

İhmal ve istismarın türleri ve kültürlere göre değişen boyutları değerlendirilince, ortadan tamamen kalkacağını ve istismarın olmadığı bir dünya hayali gerçekçi görünmemektedir. Fakat devletlerin ve toplumların istismarı önleme mücadelesinden vazgeçmeleri de bir o kadar gerçekçi, mantıklı ve insani değildir. Günümüzde gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkelerde çocuk istismarını önlemeye yönelik ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Yasal düzenlemelerin yanı sıra bu düzenlemelerin amaçlarına uygun olarak uygulamada devreye girecek olan, kurum

ve kuruluşlar oluşturulmaktadır. Ancak yasal amaçların gerçekleştirilmesi, kurumların işlerlik kazanabilmesi için, ilgililerin ve toplumun bu konuda bilgi ve bilinçlendirilmeleri daha önemli görülmektedir. Çocuğa yönelik tüm istismar türlerini önleme çalışmaları üç aşamada değerlendirilmektedir:

1. Birincil önleyici hizmetler: Sosyal reformlar, yasal düzenlemeler, tutumların değiştirilmesi ve eğitimidir (Kocaer, 2006).
2. İkincil önleyici hizmetler: Yüksek risk gruplarının belirlenmesidir. Bu gruba, genç anne-baba olan çiftler, madde bağımlılığı olan aileler, yoksul aileler ve engelli çocuğu olan aileler oluşturur.
3. Üçüncül önleyici hizmetler: İstismar edilmiş çocuğun onarımı ve tekrar istismarını önleye yönelik hizmetlerdir (Akgiray, 2007).

İhmal ve istismarla mücadelede vakaların ortaya çıkmasından sonraki süreçte yapılacak onarma çalışmalarından önce koruyucu ve önleyici çalışmaların yapılması, bu mücadelenin temelini oluşturmaktadır. Okullaşma yaşının düşmesi ve okullaşma oranının artmasıyla, çocukların okul ortamlarında geçirdikleri zaman dilimi de artmıştır. Her türlü istismarın özellikle de cinsel istismarın tanınması ve önlenmesinde öğretmenler ve okulların rolü çok önemlidir. Bunlardan ilki, çocukların istismar konusunda bilgilendirilmesidir (Aksel ve Yılmaz Irmak, (2015). Çocuklar hem istismar ve bildirim hem de istismardan korunma konusunda, okullarda öğrenmenler tarafından eğitilmektedirler. İstismarın teşhisi ve bildirim gereklilikleri ile ilgili bilgi sahibi olan öğretmenlerin bir sorumluluğu da okuldaki diğer çalışanlar ve öğretmenlere istismarın risk faktörleri, belirtilerinin tanınması ve bildirim için izlenmesi gereken yollar gibi konularda danışmanlık yapmaktır. Her öğretmenin bu konularda bilgi sahibi olması teşhis konulması açısından önemlidir (Çeçen, 2007).

Türkiye’de uygulanmasına karşın gelişmiş ülkelerde bireylerin küçük yaşlarda itibaren özellikle cinsel istismardan korunabilmeleri için okul temelli beceri eğitimi programları uygulanarak, çocukların cinsel istismara karşı uyanık, bilinçli ve donanımlı olmalarını sağlamak hedeflenmektedir (Budak, 2014). İlköğretim çağındaki çocukların, zamanlarını evden daha çok okulda geçirdiklerini daha önce

belirtmiştik. İstismarın önlenmesinde erken müdahale, büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin zamanlarının çoğunu okulda geçirmeleri, öğrencilerle ilgili çeşitli bilgi ve deneyime sahip olmaları, istismar olaylarının erken fark edilip gerekli müdahalelerin yapılmasında önemli ve etkili bir role sahiptirler (Tugay, 2008).

Öğretmenler, çocuklarıyla yakın ilişkileri nedeniyle, istismara maruz kalmış ve kalmakta olan bir çocuğu, görünümünden ve davranışlarından kolayca tanıyabilecek konumdadır. Özellikle deneyimli öğretmenler bu konuda daha avantajlıdır. Çocuğun öğrenmesini ve okula yoğunlaşmasını engelleyen etkenlerden biri de ihmal ve istismardır. Tüm gün çocukla birlikte olan, onun özelliklerini iyi tanıyan eğitimciler, çocuklarda meydana gelecek değişiklikleri davranış ve görünümüleriyle tanıma şansına sahiptirler. Tanıyabilme, değerlendirebilmeyi ve yönlendirebilmeyi de beraberinde getirmektedir (Sağır, 2013). Öğretmenlerin çocuk istismarını bildirmekte zorunlu olduğu ülkelerde, öğretmenlerin yararlanabilmeleri için çocuk istismarı belirtilerini içeren ve müdahale sürecinde nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda hizmet içi eğitimler verilmiş, bilgilendirici kitapçıklar dağıtılmıştır (Tugay, 2008).

Öğretmen tutumlarının, çocukların istismarı bildirme, istismarın etkilerinden kurtulma ve psikolojik onarım sürecinde etkili olduğu bilinmektedir. İstismara uğrayan çocuğun olaydan sonra ilk karşılaştığı kişiler arasında öğretmeni gelmektedir. Bu aşamada üzerinde durulması gereken en temel nokta çocuğun yaşadığı olaydan dolayı hissettiği utanç ve suçluluk duyguları ile çalışılmasıdır. Burada önemli olan nokta çocuğun yaşanan olay ile ilgili olarak, sorumluluğunun olmadığına ona açıklanabilmesidir. Çocuğa karşı yargılayıcı davranışlardan kaçınılması gerekmektedir (Bahar ve ark., 2009). Bu çalışmaları düzenli ve usulüne uygun olarak yapacak ilk kişi, öğretmenidir. Öğretmenlerin çocuk istismarını tespit etmeleri konusunda önemli bir noktada olmaları, kendilerinin de çocuk istismarı konusunda eğitilip daha fazla donanıma sahip olmaları gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Be nedenlere dayalı olarak öğretmenlerin de çocuk istismarı belirtileri ve önlenmesi konusunda eğitilmeleri gerekmektedir (Tugay, 2008).

Engelli bireylerin eğitimini sağlayacak eğitimcinin, özel eğitimci lisansı yanında sabırlı, hoş görülmesi, en önemlisi bu alanda çalışmaya gönüllü/istekli olması gerekmektedir. Özel eğitim personelinin tükenmişlik/yıpranma düzeyi diğer öğretmenlere göre daha hızlı ve yoğundur. Bu sebeple; özellikle bireysel eğitim programı uygulayan eğitim personelinin hizmet yılı dikkate alınarak, personelin kurumdaki özel eğitim hizmet şekli farklı birimlerde, farklı yöntemlerle devam etmelidir (Baykoç, 2017).

2.3.6. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların İhmal ve İstismarı

Her çocuğun doğumu, ailesini yapısal, gelişimsel ve işlevsel olarak etkiler. Çocuğun doğumuyla duyulan mutluluk ve sevinç, oluşan bu değişimlerin olası olumsuz etkilerinden aileleri korur. Çocuğun engelli olması durumunda ise sevinç ve mutluluk yerini çok farklı duygulara bırakır. Çocukta, zihinsel veya kronik bir rahatsızlık varsa ya da doğuştan gelen bir engeli bulunuyorsa anne-babanın çocuğu kabul etmeleri de güçleşmektedir. Bu ise anne-babanın çocuğu örselemesine yol açmaktadır. Aileler için engelli bir çocuğa sahip olmak, yaşamlarının en zorlu deneyimidir (Yıldırım Doğru ve Öz, 2013). Özellikle çocuğun zihinsel engelli olduğunun öğrenilmesi, ailelerde ciddi krizler yaşanmasına yol açmaktadır. Anne-babalar bu tanıyı kabullenmekte zorlanmaktadırlar. Farklı duygusal ve bilişsel aşamalardan geçerek yaşadıkları şokla başa çıkabilmekte ve zorlu bir süreçten sonra uyum sağlayabilmektedir (Köksal ve Kabasakal, 2012).

Biyoloji, psikoloji ve bu bilimlerin ilgili alt dalları, çocukların gelişim dönemlerini ve bu dönemlerin gelişim ödevlerini normal gelişime sahip çocuklar açısından belirtmektedir. Ancak her çocukta, bu gelişim dönemleri aynı şekilde görülmeyebilir. Bazı çocuklar da akranlarına göre anlamlı derecede gelişim farklılıkları görülmektedir. Tabi ki hiçbir çocuğun gelişimi bir diğeriyle aynı değildir. Fakat bazılarında anlamlı ve belirgin farklılıklar görülür. Bu derece farklı gelişim gösteren çocuklar için, tarihten günümüze; “özürlü”, “sakat”, “kötürüm”, “engelli” gibi adlandırılmalar kullanılmamıştır. Günümüzde ise daha çok “özel eğitim gereksinimli birey” kavramı tercih edilmektedir (Baykoç, 2017).

Engellilik de çocuk kavramında olduğu gibi toplumların yapılarına, inançlarına, yasalarına ve kültürlerine göre değişen bir kavramdır. Çocuk hakları sözleşmesi, durumları ne olursa olsun, 18 yaşın altındaki her bireyi çocuk sayar (Budak, 2014). Engelli, engelsiz tüm çocuklar, çocuk olmanın getirdiği tüm insani ve hukuki haklardan yararlandırılır. Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları, engelli sorunları içerisinde pek de göz önünde olmayan bir durumdur. Bu durum, bir taraftan toplumun engellilik, engelli birey ve onun sorunlarına olan yabancılığından, diğer yandan ise engelli bireyi belleğinde konumlandığı yerden kaynaklanmaktadır. Bu konumlandırmada, engelli birey “acıması gereken”, “merhamet edilmesi gereken” ve “yardım edilip desteklenmesi gereken” birey şeklindedir.

Tüm bireyler yaşama, eğitim, çalışma, sosyal ve kültürel hayata katılma gibi temel haklara sahiptir. Engelli bireylerin ekonomik, siyasal ve toplumsal yaşama katılımının sağlanması ve bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri için çeşitli imkânların sunulması gerekmektedir. Temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmeleri için ulusal ve uluslararası düzlemde çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır (Güler, 2017). Toplumların geleceği olan çocukların sağlıklı yetiştirilmeleri, kişilik gelişimleri için de çok önemlidir (Yörükoğlu, 1992). Günümüzde, kendine güvenen, bağımsız davranabilen, yaratıcı, atılgan, araştırmacı, uyumlu ve kaygı kontrolüne sahip bireylere ihtiyaç olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu bireylerin mutlu ve üretken olabilmelerinde anne- babalara ve eğitimcilere büyük görevler düşmektedir (Barut ve Hoşoğlu, 2012).

İstismar, gelişimini tamamlamamış bir bireye yönelik davranışları tanımlamak için kullanılan bir kavram olduğundan engelli bireylerin büyük oranda risk altında olduğu görülmektedir. Çünkü onlar gelişimlerini farklı nedenlerle tamamlamada gecikme yaşayan ve bunun için destek alması gereken bireylerdir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’ne göre dünya nüfusunun %7 ile 10’nunu engelli bireyler oluşturmaktadır. Ancak engellilik ölçütlerinin zaman içinde değiştiği görülmektedir. Günümüzde ise bu oranın yaklaşık olarak %15 olduğu belirtilmiştir (WHO, 2016). Türkiye’de 2010 yılında yapılan bir çalışmada, engelli nüfusun

%12,29 olduğu vurgulanmıştır. Engelli bireylere yönelik özel bakım veren kurumlarda da istismar durumu ortaya çıkabilmektedir. Skandal niteliğindeki haberler tamamıyla cinsel istismara odaklanmış ve diğer istismar türleri göz önüne alınmamıştır (Bulut ve Karaman, 2018).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yılmaz Irmak (2008), 12-17 yaş arasındaki çocuklar üzerinde, çocukların fiziksel istismara uğramalarından sonra gösterdikleri dayanıklılığı incelemeyi amaçladıkları bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; araştırmaya katılan 12-17 yaş arası çocukların, yaşamları boyunca en az bir kez, %60'ı duygusal istismar, %55'i aile içi şiddete tanıklık, %48'i fiziksel istismar, %17'si ihmal ve %8'i ise cinsel istismara karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir.

Çöpür ve diğerlerinin (2012) yaptığı araştırmada klinik çalışmalar, kız çocuklarının erkeklere göre cinsel istismara daha fazla maruz kaldığı, cinsel istismarda bulunanlarının %80'inin mağdurun aile fertlerinden biri olduğu görülmüştür. Penetrasyon (cinsel birleşme), en çok görülen cinsel istismar türü olarak bulunmuştur. Cinsel istismarın ne kadar sürdüğüne ilişkin yapılan araştırmalarda ise %52.3'ünün bir kez, diğer vakaların ise altı ay ile bir yıldan fazla süre ile devam ettiği bulunmuştur.

Bulut ve Karaman (2015) medya taramasına dayalı yapmış oldukları araştırmada, engelli istismarına yönelik haber taraması yapılmıştır. Araştırmada 2005-2015 yılları arasında gazetelere yansıyan haber sayısı olarak 278 habere rastlanmıştır. Buna göre; istismara uğrayan engellilerin % 69,8 kadın, % 25,9 erkek; yaş dağılımları % 53,2, reşit, % 42,5 reşit değil; engel türüne bakıldığında, zihinsel engelliler % 69, ikinci sırada işitme engelliler % 10 olarak tespit edilmiştir.

Güler ve diğerleri (2002) anneleri tarafından çocuklara uygulanan fiziksel istismar/ihmal davranışları araştırmasının sonuçlarına göre ise; yaklaşık dört anneden birinin (%28.7) çocuklarının isteklerini göz ardı ettiği, annelerin %32.2'sinin ise çocuğu hastalandığında iyileşmesini beklediği, ancak durumu çok kötüleştiğinde

doktora başvurduğu görülmektedir. Yaklaşık her altı anneden birinin de (% 14.7) çocuğunun eğitimi ile ilgili konularda okul idaresi ile görüşme yapmadığı saptanmıştır. Annelerin çocuğuna karşı istismar davranışları incelendiğinde; annelerin %53.8'inin çocuklarına tokat vurma %23.1'inin de dövme ve çimdikleme davranışını gösterdikleri belirlenmiştir. Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal istismar/ihtmal davranışlarına baktığımızda; annelerin çoğunluğu (%81.1) çocuklarına sevdiklerini belli etmeme, bağırma-azarlama (%77.6) davranışlarında bulunduklarını ifade ederken, daha düşük oranda (%8.4) odaya kapatma, ellerini ve ayaklarını bağlama (% 2.1) gibi duygusal istismar/ihtmal davranışlarında bulunduklarını ifade etmişlerdir. Annenin öğrenim durumu, yaşı aile yapısı, eşinin alkol kullanım durumu, özürlü çocuğa sahip olma durumu ile fiziksel istismar/ihtmal uygulama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bahar ve Savaş (2009) çocuk istismarı konusunda yaptıkları araştırmada, % 78 gibi yüksek bir oran ile duygusal istismarın ilk sırada olduğu görülmektedir. Fiziksel istismar % 24 ve cinsel istismar % 9 oranındadır Bu konuyla ilgili son dönemlerde yapılan kapsamlı araştırmalardan biri olarak Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile içi Şiddet Araştırması ise 7-18 yaş grubundan çocukların en az % 10’unun bir tür cinsel istismara tanık olduğunu, en az %1’inin pornografik materyallere bakmaya zorlandığını, gene en az % 0.5’inin de dokunma veya dokunulma gibi cinsel davranışlara zorlandığını ortaya koymaktadır. Bildirilen çocuk istismarı vakaları sayısında son yıllarda artış görülmekte, failerin ise çoğunlukla babalar veya yaşça kendisinden büyük ve üstünde otorite kurabilecek akrabalar olduğu anlaşılmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde yer alan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından Şubat 2009’da yayınlanan Türkiye’de Kadınlara Yönelik Şiddet Ulusal Araştırmasına göre kendileriyle görüşülen kadınların %7’si henüz 15 yaşına gelmeden cinsel istismara maruz kaldıklarını belirtmiştir. Saldırganların % 30’u yakın akrabadır. Saldırganların yakınlık derecesi detaylı incelendiğinde görüşülen kadınların % 2.4’ünün babası tarafından, % 1.7’sinin erkek kardeşi/ağabeyi tarafından ve % 0.6’sının üvey babası tarafından 15 yaşından önce istismar edildiği görülmektedir (Bozbeyoğlu, 2010).

Erol (2007) Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları belirlemeye yönelik 160 öğretmenle yaptığı çalışmanın sonucuna göre; Okulöncesi öğretmenlerinin fiziksel istismar vakalarını tanımlama yeterliliği olmadığı, bu sonuçla hizmet süreleri, lisans mezuniyetleri ve konuyla ilgili bilgi durumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Araştırmacı elde ettiği sonuçlara göre; istismarın erken tanınmasının önemine binaen, okulöncesi öğretmenlerinin konuyla ilgili bilgilendirilmeleri amacıyla hizmet içi eğitim programlarının başlatılması gerekliliği önerisinde bulunulmuştur.

Tugay (2008) Ordu il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı toplam 43 okuldan 400 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirdiği "Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri" çalışması ile öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili farkındalıklarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda çalışmaya katılan öğretmenlerin % 93,8'inin çocuk ihmal ve istismarı ve çocuk korumaya yönelik resmi eğitim almadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin % 51,2'si kanunlara göre, % 45,7'si Milli Eğitim politikalarına göre,% 85,2'si de ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirmek zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Çalıştıkları okullarda bulunan çocuklara ebeveynleri veya bakıcıları tarafından yapılmış istismar ve ihmal davranışlarının sıklığına ilişkin, öğretmenlerin % 3,8'i kendi okulunda diğer okullara göre daha sık görüldüğüne, % 19,5'i kendi okullarında diğer okullarla aynı sıklıkta görüldüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca % 42'si kendi okullarında diğer okullardan daha az görüldüğüne ve % 34,7'si çalıştıkları okullarda çocuk istismarının hiç görülmediğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 35'i hayatları boyunca en az bir kez çocuk istismar ve ihmalden şüphelenmiş, % 27,8'i ise çocuk istismar veya ihmali tanımlamıştır. Ayrıca öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıkları arttıkça olayları bildirim oranlarının da arttığı vurgulanmıştır.

Dönmez (2009), "okul öncesi öğretmenleri ve velilerin çocuk istismarına ve ihmaline yönelik görüşleri" araştırmasında, 93 okul öncesi öğretmeni ve 279 anne, 279 baba olmak üzere 558 veli ile görüşülmüştür. Elde edilen verilere göre, hem öğretmenlerin, hem de anne ve babaların çocuk ihmali ve istismarı konusunda bilgi

sahibi oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenler ve veliler, ihmal ve istismarla ilgili ankette yer alan soruların çoğunluğuna uygun cevapları vermişlerdir.

Kürklü (2011), ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada Afyon Karahisar il merkezindeki ilköğretim okullarından görev yapan 241 öğretmene, çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılamaya yönelik anket ve ölçek uygulamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler çoğunluğu(% 87,1), çocuk ihmali ve istismarı ile ilgili eğitim almadıklarını, Çocuk Koruma Kanunu hakkında bilgilendirilmediklerini (% 84,2), kanunlara göre (% 86) ve ahlaki açıdan çocuk istismarı ve ihmali şüphesinin bildirilmek zorunda olduklarını (% 97,6) belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını tespit ettiklerinde bildirim yapacakları kurumların başında okul yönetimi gelmektedir (%56). Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılama konusunda gerekli yeterliliğe sahip olmadıkları bulunmuş ve bu durumun da öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim almamalarının bir göstergesi olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca fiziksel istismar (% 7,9) ve ihmalden(%7,5) şüphelenen öğretmenlerin okul yönetimine bildirimde bulundukları belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, hiçbir öğretmen tam puan alamamış fakat deneyimli öğretmenlerin ihmal ve istismarın belirti ve risklerini daha iyi tanımladıkları tespit edilmiştir.

Pala (2011), ilköğretim fen bilgisi, ilköğretim matematik ve sınıf öğretmenliği bölümü son sınıf düzeyindeki 171 öğrenci ile yapmış olduğu çalışmada, katılımcıların %91,2'si çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili ders almadığını bildirmiştir %20.5'i fiziksel istismarı tanımlamada, %28.1'i cinsel istismarı tanımlamada, %16.4'ü duygusal istismarı tanımlamada, %18.7'si de çocuk ihmali tanımlamada kendilerini yeterli görmediklerini ve hazırlıksız olduklarını bildirmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının çoğu (%87, 7), kanunlara göre çocuk istismar ve ihmali bildirim zorunluluğu olduğunu , %96, 5'i ahlaki anlamda bildirim zorunluluğu olduğunu düşünmektedir. Araştırmaya katılanların % 26,5'i, eğitimleri süresince çocuk istismarı ve ihmalden şüphelendiklerini, % 73,6'sı, çocuk istismarı ve ihmalden şüphelenmediklerini bildirmiştir. Araştırmada

katılımcı öğretmen adaylarının % 95,3'ü Çocuk Koruma Kanunu hakkında bilgilendirilmediklerini belirtmişlerdir.

Sarıbaş (2013) okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarına ilişkin farkındalıklarını belirlemeyi amaçladığı tarama niteliğindeki çalışmasını, Balıkesir il merkezi ve bazı ilçelerindeki 200 anasınıfı öğretmeni üzerinde yürütmüştür. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin fiziksel istismar belirtilerinin farkında oldukları, duygusal ve cinsel istismar belirtilerinin de kısmen farkında oldukları belirlenmiştir. Katılımcı öğretmenlerin tamamı, istismarı bildirmede ahlaki anlamda sorumlu olduklarını, çoğunluğu kanunlara göre de bildirmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Fakat şüphelenme ya da vaka ile karşılaşmaları durumunda işleyişi bilmediklerini ve nereye bildirimde bulunacakları konusunda hangi kuruma başvuracaklarını bilemediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler vaka ile karşılaşmaları durumunda bildirimde bulunmayı düşündükleri yerlerin başında okul aile birliği gelmektedir. Araştırmaya göre, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre, duygusal istismarı tanılamada daha çok yeterli oldukları, fiziksel ve cinsel istismarı tanılamada ise cinsiyetin, ayrıca genel olarak istismarı tanılamada eğitim durumu ve hizmet yılı faktörlerinin belirleyici olmadığı bulunmuştur.

Sağır (2013) okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki görüşlerini ve farkındalık düzeylerini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında, öğretmenlerin hiç birinin lisans dönemlerinde ve sonrasında çocuk istismarı konusunda ve Çocuk Koruma Kanunu hakkında bilgilendirilmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin % 70,8'i konuyla ilgili bilgilendirilme ihtiyacı hissettiklerini belirtmiş böylece istismar konusunda yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin % 98'i istismar vakasını vicdani olarak bildirmek zorunda olduklarını belirtmişler, bildirimde bulunacakları yerin başında ise okul yönetimi gelmektedir. Katılımcıların % 95,2'i bildirimde bulunmaları durumunda okul yönetiminin ilgileneceğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyleri yüksek çıkmış olup, bu sonuçla cinsiyet, kıdem, branş, anne-baba olma, konuyla ilgili eğitim alma durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca evli öğretmenlerin bekârlara göre, çocuk sayısı az

olanların ise çocuk sayısı çok olanlara göre farkındalıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Dereobalı, Çırak, Karadağ ve Sönmez (2013) “Okulöncesi Eğitim Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı, İhmali, Şiddet ve Eğitimcilerin Rolü Konusundaki Görüşleri” konulu araştırmasında, öğretmenlerin % 35’i meslek yaşamlarında şiddete uğramış çocuklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Eğitimcilerin % 56,63’ü çocukların şiddete aile, ev ve bakıcı ortamlarına karşılaştıklarını, bunların yarısından fazlası ise ailede karşılaştıklarını belirtmiştir. Eğitimcilere vakayla karşılaşmaları durumunda başvuracakları yerler sorulduğunda % 23,19’la Rehberlik ve Araştırma Merkezi, % 22,83’le adli makamlar cevabı vermişlerdir. Çok az sayıda eğitimci konu ile ilgili lisans döneminde ve meslekte hizmet içi eğitim aldığını (% 8) belirtmiştir.

Özgül (2015), öğrencilerin cinsel istismara uğrama durumunda ilköğretim okullarında çalışan öğretmen ve yöneticilerin tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. 44 öğretmen ve okul yöneticisi üzerinde yaptığı çalışmada, genç öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarının daha çok tanımına yoğunlaşırken, 15 yıl ve daha uzun süre öğretmenlik yapanların istismarın daha çok sonuçları üzerinde durdukları görülmüştür. Öğretmenler, istismar deyince öncelikli olarak cinsel istismarı anladıklarını (% 72,72), bir öğretmen hariç tüm öğretmenler bu konuda eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Cinsel istismar denilince, fiziksel teması ve sözlü tacizi anladıklarını, istismarcının yapısı konusunda, hastalıklı olduğunu ve ailesinden dışlanmış olabileceğini, mağdur olan çocuğun ise, içine kapanık, aile şefkatinden yoksun ve parçalanmış aileye mensup olduğu söylemişlerdir. Öğretmenlerin % 18,8’i, öğrencilerinden cinsel istismara uğrayan olduğunu, böyle bir durumda rehber öğretmene gideceğini ve bir uzmandan yardım isteyeceğini, % 48’i bu durumda resmi işleyişi bilmediğini, % 31’i bu alandaki kanun ve yönetmelikleri bilmediğini, % 61’i bildirimde bulununca çocuğun korunacağına inanmadığını belirtmiştir.

Kefeli (2016) tarafından 11 yönetici, 31 okul öncesi öğretmeni, 13 destek eğitim personeli, 8 memur, 5 aşçı, 2 hizmetli, 1 bahçıvan ve 1 servis şoförü olmak üzere toplam 72 kişi ile gerçekleştirilen çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin

çocuk istismarı ve ihmali davranışları ile kurum personelinin konuya ilişkin görüşlerini belirleme amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; Okul öncesi öğretmenlerin çoğunluğu (% 77,4) çocuk istismarını, cinsel istismar şeklinde açıklarken, önemli bir kısmı ise, çocuğa psikolojik baskı yapma, kötü davranma, şiddet ve dayak şeklinde açıklamıştır. Kimlerin çocuğu istismar edebileceği konusunda ise, çocuğun anne babası (% 100), öğretmenleri (% 48,3), yakın çevresi ve psikolojik sorunları olan kişilerce cevabını vermişlerdir. Cinsiyetin istismarda etkisinin olmadığını (% 80,6) ifade etmişlerdir. İhmal konusunda ise, çocukların, fiziksel ve oyun ihtiyaçlarının (% 64,5), duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması (%45,1), görmezden gelinmesi ve yok sayılması (% 16,1) olarak nitelendirmişlerdir. Öğretmenler, meslek yaşamları (% 96,7) ve öğrenimleri sürecinde (% 61,2) çocuk ihmal ve istismarına yönelik her hangi bir ders ya da hizmet içi eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Çocuk ihmal ya da istismarı ile karşılaşmaları durumunda ise, polise gideceklerini (% 35,4), okul idaresine başvuracaklarını (% 29), ASPB'na başvuracaklarını (% 22,5) söylemişlerdir. Öğretmenler çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi konusunda ise, ailelere (% 48,3), çocuklara (% 38,7) ve öğretmenlere (% 22,5) eğitim verilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Taş (2017) Hacettepe Üniversitesi çocuk gelişimi, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, sosyal hizmet, psikoloji ve sosyoloji bölümleri son sınıfta okuyan 259 öğrenciye yönelik “Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi” araştırmasını gerçekleştirmiştir. Öğrenciler, çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili ders alıp almadıkları sorusuna, % 68'i bilgi aldığını ifade etmiştir. Bilgi aldığını söyleyenler arasında % 98'le çocuk gelişimi öğrencileri en yüksek, sınıf öğretmenliği öğrencileri ise en düşük çıkmıştır. Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili herhangi bir konferans ya da seminere katılma durumu sorusuna ise, % 68,9'la sosyal hizmet bölümü öğrencileri en yüksek “evet” cevabı vermişlerdir. İstismar vakaları ile karşılaşma durumunda sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin en çok karşılaşan, okul öncesi öğretmenliği bölümü öğrencilerinin ise en az karşılaşan öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Çocuk ihmal ve istismarını tanılama konusunda öğrencilerin % 75,5'i vakayı tanıyabileceklerini belirtmişlerdir.

2.4.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Lynn (2008), New Jersey’de 99 öğretmen üzerinde e-posta yoluyla bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın sonucunda öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim aldıkları fakat öğretmenler almış oldukları bu eğitimleri, yetersiz gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca dikkate alınmayacakları endişesiyle ihmal ya da istismarı bildirmediüklerini belirtmişlerdir.

Walsh ve Bridgstock (2005) Avustralya’da yaptıkları çalışmada öğretmenlerin 2005 yılına kadar çocuk ihmal ve istismarı ile çocuk korumaya yönelik eğitim durumları incelenmiş ve çalışma kapsamındaki öğretmenlerin %93’ünün konu ile ilgili eğitim aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin % 86.5’i kanunlara göre, % 93.3’ü eğitim politikalarına göre ve % 98.8’i de ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarını bildirim zorunluluğu olduğunu belirtmiştir.

Kenny (2004) tarafından Amerika’da yapılan araştırmada öğretmenlerin %34’ünün çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili hizmet öncesi eğitimi aldıkları görülmektedir. Kenny tarafından yapılan ve öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını bildirimde bulunmalarını etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmasında ise öğretmenler yanlış yapma korkusunun (% 38.7) bildirmeme kararı almada en önemli faktör olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin birçoğu çocuk istismarını bildirim konusunda kendilerini zorunlu hissetmemektedirler. Bayan öğretmenlerin istismarı bildirim ve tespit de katkılarının daha çok olduğu ve erkeklere göre daha fazla bildirim yaptıklarını belirlemiştir.

Mc. Grath, Cappelli, Wiseman, Khahl ve Allan(1987) tarafından yapılan bir araştırmada ise öğretmenlere, çocuk istismarı konusunda verilen bir eğitim programının; onların bu konudaki bilgi düzeylerinde, değişiklik yapıp yapmadığını test edilmesi amaçlanmıştır. Sonuçlar öğretmenlere verilen eğitimin onların çocuk istismarı konusunda bilgi kazanmalarında etkili olduğunu göstermiştir. Eğitimin etkilerinin iki ay sonra hala sürdüğü, bir başka deyişle, verilen bilgilerin kalıcı bir biçimde öğrenildiği gözlenmiştir (Erol, 2007).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada seçilen modele, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, verilerin analizi ve değerlendirilmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma da araştırmanın amacına uygun olarak katılımcıların çocuk ihmal ve istismarına ilişkin görüş, tutum ve deneyimlerini gerçekçi ve bütüncül bir şekilde derinlemesine belirleme imkânı verdiğiinden nitel araştırma modeli tercih edilmiştir. Nitel araştırmalarda amaç ölçmekten ziyade derinlemesine ve ayrıntılarıyla incelenmesidir. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı, olayların ve algıların, gerçekliğe uygun şekilde ortaya konduğu” araştırma yöntem ya da modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırmalarda, belirli bir amaç doğrultusunda araştırmacı ya da konu uzmanları tarafından belirlenen örneklem kümesi üzerinde çalışılır. Örneklemden yola çıkarak genelleme yapılması mümkün değildir. Fakat üzerinde çalışılan örneklem ya da çalışma kümesine ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı bir değerlendirme imkânı verir. Bu imkân, nitel araştırmanın güçlü yanı olarak değerlendirilmektedir. Nitel araştırmalarda sayılardan ve yüzdelerden öte anlamlar, bakış açıları ve değerlendirmeler ön plandadır. Geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanmasında araştırmacının tutumu daha ön plandadır. Nitel araştırmalarda verilerin toplanması, analiz, yorum ve değerlendirmeleri araştırmacının kişisel değerlendirmelerinden bağımsız değildir (Şimşek, 2012). Bu araştırmanın amacı da özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi, görüş ve değerlendirmelerini derinlemesine belirlemek olduğundan, amaca paralel olarak nitel araştırma modeli tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın konusunun belirlenmesinde, çocuk ihmal ve istismarı alanında daha az çalışılan alan olarak gördüğümüz özel eğitim kurumlarında çalışan

öğretmenlerin bu konuya bakışlarının belirlenmesinin önemi etkili olmuştur. Araştırmanın yöntemi, modeli ve veri toplama aracına uygun yeterli olacağı düşünülen belli sayıda katılımcı seçilmiş ve bu katılımcılar, araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların belirlenmesinde, kurumlarda çalışan öğretmenlerin cinsiyet, deneyim ve özel eğitim alanından gelme durumları göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma grubu, Konya ili merkez ilçelerinde bulunan resmi özel eğitim kurumlarında görevli 28 Kadın 13 erkek olmak üzere toplam 31 öğretmenden oluşturulmuştur.

3.3. Veri Toplama Aracı

Nitel araştırmalar, insanların deneyimlerini olduğu gibi aktarmayı ve açıklamayı amaçlar. Bu araştırmada da amaca yönelik olarak, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan, görüşme tekniği veri toplama aracı olarak belirlenmiştir. Nitel araştırmalarda doğrudan ve yüz yüze uygulandığında, kişiyle birebir iletişim imkânı veren, katılımcı hakkında birçok bilgiye ulaşılmasını sağlayan ve konunun farklı boyutlarının da ortaya çıkarılmasına yardımcı olacağından, görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, araştırmanın konusuna yönelik, araştırmacı ile çalışma grubunda yer alan, katılımcılar arasında soru-cevaba dayalı bir iletişim sürecidir. Bu süreç çeşitli iletişim araçları ile gerçekleştirilebileceği gibi sıklıkla yüz yüze yapılmaktadır. Yüz yüze görüşme, katılımcıların duygu, düşünce ve deneyimleri birinci elden ve doğrudan jest, mimik ve ifade tarzlarını da yansıtmaktadır. Doğru ve gereğine uygun şekilde yapılmak istendiğinde görüşme, sanılanın aksine zahmetli bir süreçtir. Veri toplama aracı olarak görüşme, üstün yanları olduğu kadar; zaman ve pahallık gibi bazı sınırlılıkları olan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmada kullanılan görüşme formu iki kısımdan oluşmuştur: kişisel bilgi formu ve görüşme türleri arasında yer alan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmada, konunun çok farklı boyutlarının ortaya çıkarılması, görüşmenin doğal akışında ilerlemesi ve araştırmacıya görüşmenin akışına göre hareket imkânı sağlamaktadır. Açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu 6 ana sorudan oluşmuştur. Bu soruların hazırlanması sürecinde, daha önce çocuk ihmal ve istismarına ilişkin yapılmış olan

nicel ve nitel çalışmalar incelenmiş, çocuk gelişimi, özel eğitim ve psikolojik danışma ve rehberlik alanında uzman görüşleri alınmış, ana temalar belirlenmiş ve kaba alt sorularda düşünülerek, aşağıdaki sorular oluşturulmuştur.

1. Çocuk hakları, çocuk koruma kanunu, çocuk hakları sözleşmesi, çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili bilgi durumunuz nedir, kendinizi yeterli görüyor musunuz, sahip olduğunuz bilgileri nasıl elde ettiniz, bilgi verir misiniz?
2. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik okul ya da kurumunuzda ne tür çalışmalar yapıldı/yapılıyor, bilgi verir misiniz?
3. Çocukların, ihmal ve istismara uğramalarının nedenlerinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Bir çocuğun ya da öğrencinizin ihmal veya istismara uğradığını nasıl anlarsınız, belirtileri neler olabilir?
5. Öğrencilerinizden birinin ihmal ya da istismara uğradığını fark ederseniz tutumunuz ne olur?
6. Çocuğa yönelik ihmal ve istismarların azaltılması için neler yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz, önerileriniz var mı, varsa neler olabilir?

3.4. Veri Toplama Süreci

Görüşmeler bazı okullarda müdür odasında, bazı okullarda öğretmenler odasında, bazılarında ise rehberlik odasında bire bir görüşmeler şeklinde gerçekleştirildi. Katılımcıların cevapları, jest, mimik ve vurguları dikkate alınarak özenle not edildi. Katılımcıların anlattıklarından hareketle bazı soruların sırası değiştirildi. Kayıt sırasında katılımcıların kullandığı önemli ifadelerin bire bir yazılmasına dikkat edildi.

3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, bir olayın neden oluştuğu ve kimleri ilgilendirdiği sorularına cevap vermek üzere elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analizi türüdür.

Betimsel analizde, veriler önceden belli olan kategori ya da boyutlara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu analiz türünde, söz konusu olayın veya durumun ayrıntılı bir resmi çıkartılmaya çalışılır. Betimsel analizde amaç, incelenen sosyal gerçekliğin içinde var olan saklı bilgiyi açığa çıkartmaktır. Betimsel analiz aynı zamanda katılımcıların ifadelerinin ardında yatan esas düşüncenin ortaya çıkarılmasında da etkilidir. Bu yönüyle de çalışmaya ışık tutacağı düşünülmektedir.

Betimsel analizin aşamaları; önce analiz için bir çerçeve oluşturulur. Yani verilerin hangi kavram ya da temalar altında düzenleneceği belirlenir. Daha sonra hazırlanmış olan bu tematik çerçeveye göre veriler okunur, düzenlenir ve işlenir. Bir sonraki aşamada ise tematik çerçeveye göre düzenlenmiş olan bulgular, kolay anlaşılır bir dille tanımlanır ve gerekirse ilginç ve etkileyici anlatılarla desteklenir. En son aşamada ise bulgular açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır (Şimşek ve Yıldırım, 2013).

Araştırmada kullanılan görüşme soruları üç ana kategoride düzenlenmiştir. Bunlar; bilişsel boyut, duyuşsal boyut ve davranışsal boyuttur. Görüşme formunda yer alan sorular, katılımcıların çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi durumlarını, çocuk istismarına yönelik tutum ve duyarlıklarını ve karşılaşmaları durumunda nasıl davrandıklarını ya da nasıl davranacaklarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmuştur. Bu boyutlar açısından veriler kaydedilmiş, düzenlenerek işlenmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler önceden ya da araştırma sırasında belirlenen temalar altında toplanmış, bir bütünlük oluşturacak şekilde yeniden düzenlenmiş ve sistematik bir şekilde daha anlaşılır hale getirmek için tablolara dönüştürülerek yansıtılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmanın 1. alt amaca yönelik "Çocuk hakları, ÇKK, çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili ne tür bilgilere sahipsiniz ve bu bilgileri hangi yolla elde ettiniz?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi tablo 1 de verilmiştir.

Tablo-1. Bilgi düzeyleri ve hangi yolla elde ettiklerine dair bulgular

<i>ÇKK, ÇHS ve ihmal ve istismarına yönelik bilgi durumu</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip değilim	29	93.5
Üniversitede konuyla ilgili dersler, seminer vb. aldım	5	16.1
Konuyu bireysel olarak araştırdım	3	9.6
ÇKK ve ÇHS duydum fakat yeterli bilgim yok	27	87
Meslek yaşamında çeşitli eğitimlere katıldım	10	32.2

Tablo-1 incelendiğinde, Katılımcıların % 93,5'i ÇKK, ÇHS ve çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Üniversite yaşamlarında konuyla ilgili ders ya da eğitim etkinliklerine katıldıklarını söyleyen katılımcıların oranı sadece %16.1 dir. Buda, üniversitelerde öğretmen yetiştiren programlarda konu ile ilgili derslerin yetersiz olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerden sadece 3'ü, konu ile ilgili bireysel araştırma gereği duyduklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların %87'si çocuk ihmal ve istismarında temel teşkil eden Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni duyduklarını fakat içerikleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını söylemişlerdir. Ayrıca % 32,2'si meslek yaşamları boyunca doğrudan ya da dolaylı olarak konu ile ilgili eğitim, kurs, seminer vb etkinliklere katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan iki rehber öğretmen görevleri gereği konuyla ilgili çeşitli seminer ve eğitimlere katıldıklarını, yine görevleri gereği bireysel araştırmalar yoluyla bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı da lisans çıkışının “çocuk gelişimi” olduğunu ve “çocuk hakları” adı altında ders aldığını ifade etmiştir. Fakat aynı katılımcı; “...üniversitede okurken gördüğümüz felsefe ve sosyoloji derslerinin içinde bu konular geçiyordu” (Ö22). ifadelerini kullanmıştır.

Bazı öğretmenlerimiz çocuk ihmal ve istismarı konusunda ağırlıklı olarak cinsel istismarına yönelik çalışmalara katıldıklarını belirtmişler fakat bu çalışmalardan kalan bilgilerinin ise yetersiz olduğu görülmüştür. Kurumlardaki rehber öğretmenlerin istismar konusunda daha bilgili oldukları anlaşılmaktadır.

“cinsel istismarla ilgili seminere katıldım, hep cinsel istismar konuları anlatılıyor. fakat yeterli bilgiye sahip değilim” (Ö5).

“rehber öğretmen olduğumuzdan dolayı branşımız gereği yeterli bilgiye sahibiz. Sık sık bu konuda toplantılara çağırılıyor” (Ö1 ve Ö8).

“...lisans döneminde çocuk hakları dersi aldık, hatırimda kalan ihmal pasif istismar ise aktiftir” (Ö22).

“....doğudaki bir ile ilk atamam yapıldı,orada üç gün boyunca rehberlik öğretmenleri tarafından çocuk hakları ve istismarı konularında seminerler verildi. O bölgelerde hem fiziksel hem de cinsel istismar çok sık görüldüğü için milli eğitim oralarda, bu konuya çok önem veriyor” (Ö26).

Deneyimli öğretmenlerin daha özgüvenli oldukları, daha çok eğitime dair genel sorunları ve şikâyetlerini dile getirdikleri, deneyimsiz öğretmenlerin ise daha az özgüvenli ve şikâyet içeren cümleleri daha az kurdukları gözlenmiştir. Hatta genç bir öğretmene görüşme talebimiz iletildiğinde kendinden daha deneyimli bir öğretmeni işaret ederek; “*şu hocamızla görüşseniz, o benden bu konularda daha bilgilidir*” demiştir.

Araştırmanın 2. alt amaca yönelik "Kurumunuzda çocuk ihmal ve istismarı konusunda ne gibi çalışmalar yapılıyor?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi tablo 2 de verilmiştir.

Tablo-2. Katılımcıların kurumlarında yapılan çalışmalara dair bulgular

<i>Okulunuzda konuyla ilgili ne tür çalışmalar yapıldı ya da yapılıyor</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Rehberlik servisi aile veya öğrencilere bilgilendirme yapıyor.	12	29,2
Öğretmenlere yönelik eğitim, kurs, seminer ya da bilgilendirme yapıldı	4	9,7
Kendim konuyla ilgili çocuklara bilgi veriyorum	2	4,8
Konu ile ilgili, okul idaresi sürekli hatırlatma yapıyor	14	34,1

Tablo-2’de öğretmenlerin çalıştıkları kurumlarda, çocuk ihmal ve istismarı konusuna yönelik ne gibi çalışmalar yapıldığı, kendilerinin katıldıkları çalışmalar olup olmadığı, öğrenci ve velilere yönelik ne gibi çalışmaların olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin sadece %9,7’si şu an bulunduğu okulda öğretmenlere yönelik bilgilendirme çalışmaları yapıldığını, % 90’ı herhangi bir çalışma yapılmadığını, %29,2’si rehberlik servisi tarafından öğrencilere özellikle de velilere yönelik konuyla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapıldığını ifade etmiştir. Katılımcı öğretmenlerden %34,1’i okul idaresinin bu konuda sürekli hatırlatmalar yaptığını söylemiştir. Ayrıca öğretmenlerin %4,8’i, konuyla ilgili kendilerinin sınıf içinde öğrencilere eğitim ve bilgi verdiğini ifade etmiştir.

“....öğrencilerime güvenli internetle ilgili kendim çalışma yapıyorum. Öğrencilere; “sarılmayın hastalanabilirsiniz” gibi anlatıyorum” (Ö20).

“....öğrencilere cinsel eğitim veriyorum.Rehberlik dersinde tacizden korunma konusu işlendi” (Ö8).

“.....okulun rehber öğretmeniyim.Okulumuzda çocuk istismarı konusunda velilere yönelik bilgilendirme toplantısı yaptık, broşür dağıttık. Fakat katılım çok yetersizdi.

Gelenler zaten duyarlı velilerdi. Önemli olan duyarlılığı az olan, gelmeyen velilere ulaşmak. Bunun için ev ziyaretleri yapılabilir. Fakat mesai sonrası olacağı için öğretmenler gitmek istemiyor. Anne babayı birlikte bulmak da çok güç oluyor” (Ö1).

“ ...10 yıllık öğretmenlik yaşamımda herhangi bir etkinliğe katılmadım” (Ö21).

“....okulda bu konuda hiçbir eğitim almadım, bir etkinliğe de katılmadım. Fakat bazı şeyler yapılabilir. Örneğin; Bu yıl çocuk istismarı ile ilgili bilinçlendirme yılı olmalı. 81 ilde aynı anda. Sadece kenar okullara değil, resmi özel, zengin, fakir her zümreye yönelik olmalı” (Ö30).

Bazı öğretmenlerin, konuyla ilgili sistemli bir bilgiye sahip olmadıkları halde sınıftaki öğrencilerine yönelik bazı etkinlikler yaptıkları anlaşılmaktadır.

Araştırmanın 3. alt amacına yönelik "Çocuk ihmal ve istismarının nedenleri konusundaki düşünceleriniz nelerdir?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi tablo 3 de verilmiştir.

Tablo-3. İhmal ve istismarın nedenlerine yönelik görüşlere dair bulgular

<i>İhmal ve istismarın nedenleri konusundaki düşünceleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Ailenin ilgisizliği, eğitim seviyesinin düşük olması, ekonomik düşüklük, parçalanmış aile vb.	31	100
Çocuğun engelli olması	18	58
Ahlaki bozulma, değerlerden uzaklaşma	4	12.9
Tv. Programları, diziler, internet, zararlı siteler vb.	4	12.9
Çocuğun içe kapanık, özgüvensiz, çekingen olması gibi.	3	9.6
Cezaların yetersizliği	3	9.6

Tablo-3 de istismarın nedenleri konusunda katılımcıların tümü (% 100) ilk sırada ailenin yaşadığı yoksulluğu, eğitim seviyesinin düşüklüğünü, çocuğa karşı ilgisizliklerini görmektedir. Çocuğun engelli olması ise ikinci sırada (% 58) daha sonra sırasıyla ahlaki bozulma ve değerlerden uzaklaşma (% 12,9), televizyon programları ve internet (% 12,9), çocuğun içe kapanık ve çekingen olması (% 9,6) ve cezaların yetersizliğini (% 9,6) belirtilmiştir. Çocuğun engelli olması cevabı katılımcıların “engelli çocukların istismara daha açık olduklarının, risk grubu içinde yer aldıklarını” vurgulamak açısından ifade ettikleri görülmüştür. Araştırmanın amacının, genel anlamda çocuk istismarı olduğu belirtilmesine rağmen çoğu katılımcı bunu engelli çocuklara yönelik bir çalışma olarak değerlendirmişlerdir.

“....günümüzde anne babaların psikolojileri bozuk olduğundan çocuk ihmalleri artıyor. Bazı durumlarda istismar olmamasına rağmen ailelerin psikolojisi bozuk olduğu için yersiz şikâyetlerde bulunuyorlar. Bu sebeple toplumda istismar yaygınmış gibi görünüyor. Ortaokul ve liselerde özellikle kız çocuklarının öğretmenlere yönelik senaryo uydurduklarını, tuzak kurduklarını düşünüyorum. Öğretmenlerin öğrencilere fiziksel şiddette bulunmaları, mesleki yetersizliklerinden kaynaklanıyor. Otoriter tutumla sınıfa hâkim olmaya çalışıyorlar” (Ö3).

“...engelli öğrenciler, diğerlerine göre istismara daha açıktırlar. Fakat aileler daha bilinçli, öğretmenler daha hassas oldukları için istismar olaylarına çok rastlanmıyor, eskisi gibi değil” (Ö22).

“...daha önce bir belde de, Ege’de bir köyde görev yaptım. Tüm öğrencilerim akraba. Çok yoğun ensest ilişki var. İnanılmaz derecede, ama her şey normal algılanıyor. Çok şaşırdım. Herkesin silahla gezdiği bir yer. Garip olan, herkes mutlu. İlginçti” (Ö23).

Katılımcıların çocuk ihmal ve istismarının nedenlerine yönelik verdikleri cevaplardan, çocuk istismarı denilince, daha çok cinsel istismarı anladıkları görülmüştür. Bazı katılımcılar özellikle cinsel istismar vakalarının doğru olmadığını bu durumun genel eğitim okullarında kız öğrenciler tarafından istismar edildiğini düşünmektedirler. Ayrıca yukarıdaki bazı öğretmenlerin ifadelerinden,

öğretmenlerin cinsel istismar konusuna daha duyarlı oldukları ve farklı deneyimlere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmanın 4. alt amacına yönelik "Çocukların ihmal ya da istismara uğradığını nasıl anlarsınız ve bu konuda meslektaşlarınızın duyarlılıkları konusunda ne düşünüyorsunuz?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi tablo 4 de verilmiştir.

Tablo-4. Tanılamada yeterlilik ve farkındalığa dair bulgular

<i>Tanılamada yeterlilik ve farkındalık</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Fiziksel istismarı daha kolay anlarım; darp izi, morluk vb	29	93.5
Meslektaşlarım bu konuda duyarlı davranıyorlar	26	83.8
Davranışlarında ani değişiklik; içe kapanma, hırçınlık, utangaçlık.	24	77.4
Meslektaşlarım bu konuda yeterli bilgiye sahip değiller	15	48.3
Karşılaşmadığım için fazla bilgim yok.	18	58

Tablo-4 incelendiğinde, ihmal ve istismarın belirtileri konusunda öğretmenlerin %93,5'i ilk sırada fiziksel istismara yönelik belirtileri darp ve morluklar sebebiyle daha kolay anlayabileceklerini ifade etmişlerdir. İstismarın psikolojik belirtileri olarak görülen, İçe kapanma, hırçınlık ve utangaçlık gibi belirtileri ise %77,4'le ikinci sırada belirtmişlerdir. Görüşmeler sırasında, vakayla karşılaştınız mı? Sorusu yöneltilmiştir. Buna verilen cevaplarda 18 katılımcı (%58) vakayla karşılaşmadığı için fazla bilgi veremeyeceğini belirtmiştir. Yine görüşmenin akışı içerisinde katılımcılara istismarı tanılama konusunda "meslektaşlarınızın bilgi ve duyarlılıkları hakkında ne düşünüyor musunuz? Sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yönelik verilen cevaplarda ise; öğretmenlerin % 83.8'i meslektaşlarının duyarlı olduğunu hatta idarenin de çok hassas davrandığını belirtmişlerdir. % 48.3'ü ise meslektaşlarının yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı okullarda, idarenin bu konudaki

duyarlılığı öğretmenlerin sözlerine belirgin bir şekilde yansıdığı gözlenmiştir. Bazı öğretmenler (Ö20, Ö4, Ö28, Ö21), özel eğitimde öğrenciye sarılma olayının yaygın olduğunu bazen abartıldığını, çocuğun dışarıda iyi ya da kötü sarılmayı ayırt edemeyeceğini ifade ettiler.

Katılımcılardan bazılarının ifadesinden ailelerin, çocuğa yönelik ihmal sayılabilecek tutumlarını ayırt edebildikleri görülmektedir.

“.....ihmal olabilir. Çocuk bir haftadır okula aynı kıyafetle geliyor, atlet değişmiyor, leş gibi kokuyordu, üzeri çok pisti...” (Ö8).

Bazı katılımcılar özellikle doğu bölgelerinde cinsel istismarların yaygın olduğunu fakat gizlendiğini belirtmişlerdir.

“....Cizre’de okulda görev yaparken karşılaştım.Baba ölmüş, anne 4 çocuklu, tekrar evleniyor. 15 yaşında kız öğrenci. Üvey baba her türlü işkenceyi yapmış. Konuşmazdı, içine kapanık, bir tuhaflık olduğu belliydi, ödevlerini yapmazdı, kitap, defter evde umuturdu, üvey baba cinsel tacizde bulunmuş, kız tarım ilacı içerek intihar etti” (Ö29).

Araştırmanın 5. alt amacına yönelik "Öğrencilerinizden birinin ihmal ya da istismara uğradığını fark etmeniz durumunda tutumunuz ne olur?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi tablo 5 de verilmiştir.

Tablo-5. İhmal ve istismarla karşılaşmada sergilenecek tutumlara dair bulgular

<i>Vaka ile karşılaşma durumunda sergilenecek tutum</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Çekinmem hemen bildiririm.	27	87
Önce idareye bildiririm.	13	41.9
Önce rehberlik servisine bildiririm.	7	22.5
Önce polise bildiririm.	5	16.1
Önce kendim incelerim, durumu anlamaya çalışırım.	4	12.9
Aile ve sosyal politikalar bakanlığına bildiririm.	3	9.6
Aile, kadın, çocuk, engelli ve yaşlı sosyal destek hattının biliyorum	1	3.2

Tablo-5’de görüldüğü üzere katılımcıların tümü istismar vakasıyla karşılaşmaları durumunda bildirimde bulunacaklarını ifade etmişlerdir. Ancak % 87’si doğrudan bildireceğini ifade ederken, % 12.9’u kendi değerlendirmesinden sonra bildirimde bulunacağını ifade etmiştir. Bazı öğretmenlerin öğrencinin öğretmene daha çok güveneceğini düşünerek olay basit düzeydeyse kendisinin müdahale edeceği, ileri boyutta ise resmi makamlara bildireceği anlaşılmaktadır. Bazılarının ise müdahalede yasal olmayacak şekilde davranacağı anlaşılmaktadır.

“...önce kendim anlamaya çalışırım. Çocuk öğretmenine daha çok güvenir. Tehlikeli boyutta ise, polise ya da aile bakanlığına bildiririm, komuyu kapatmam” (Ö29).

“...önce o kişiyi dışarıda ya da okul fark etmez rezil edebileceğim kadar eder, sonra polise bildiririm” (Ö30).

Katılımcı öğretmenlerin %41,9’u vaka ile karşılaşma durumunda önce okul idaresine, %22,5’i önce okul rehberlik servisine, %16,1’i polise, %9,6’sı ise aile ve sosyal politikalar bakanlığına bildireceğini ifade etmiştir. Katılımcıların tümüne, aile, kadın, çocuk, engelli ve yaşlı destek ve ihbar hattının telefon numarası olan “183” sorulduğunda ise bir katılımcı hariç hiç biri bilmediğini ifade etmiştir. Televizyonlarda kamu spotu olarak sıkça gösterildiğini ve görüntülerden ipuçları vermemize rağmen hatırlayamadıklarını ifade ettiler.

Araştırmanın 6. alt amacına yönelik "Çocuklara yönelik ihmal ve istismarların önlenmesine yönelik neler yapılabilir, neler önerirsiniz?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların analizi tablo 6 da verilmiştir.

Tablo-6. Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi için önerilere dair bulgular

<i>İhmal ve istismarın önlenmesine yönelik öneriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Aileler bilgilendirilmeli, eğitilmeli	23	74.1
Öğrenciler bilgilendirilmeli	17	54.8
Öğretmenler bilgilendirilmeli, hizmet içi eğitim, seminerler	9	29
Cezalar attırılmalı	6	19.3
TV yayınları, programlar, afişler yapılmalı, kamu spotları vb.	5	16.1
Aile veya çocuk bildirim için cesaretlendirilmeli	4	12.9

Tablo-6’da görüldüğü üzere, ihmal ve istismarların önlenmesi için katılımcı öğretmenlerin %74,1’i ailelerin, %54,8’i öğrencilerin bilgilendirilmesi gerektiğini, %29’u öğretmenlerin hizmet içi ve seminerler yoluyla bilgilendirilmesi gerektiğini söylemişlerdir. %19,3’ü cezaların arttırılması gerektiğini, %16,1’i televizyon yayınları, afiş ve kamu spotlarının arttırılmasını, %12,9’u ise aile ve çocukların olaya maruz kalmaları durumunda, bildirimde bulunmaları için cesaretlendirilmeleri gerektiğini önermektedirler.

Katılımcı öğretmenlerden bazıları özel eğitim kurumlarına ait bazı binaların engellilere uygun olmadığını bu sebeple durumun bir çeşit ihmal kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca okullarda verilen hizmet içi eğitimlerin ve seminerlerin verimli olmadığını düşünmektedirler.

“....özel eğitim okulları için özel mimari olmalı, binalar tek katlı yapılmalı, bahçeleri her türlü etkinliğe uygun özellikte olmalı.Mesela bu okulda özel eğitim kısmı üçüncü katta, diğer katlarda normal öğrenciler var. Bizim çocuklar bahçeye çıkamıyor. Çok sıkılıyorlar. Özellikle bazı engelli çocuklar çok hırçınlaşıyorlar” (Ö18).

“ Öğretmenlere yönelik etkili seminerler verilmeli. Gerçekten bu işi iyi bilenler tarafından anlatılmalı. Daha önce bir seminere katılmışım çok etkileyici idi. Çocuk resimleri, anlatılıyordu. Cinsel istismara uğramış bir çocuğun resimleri. Çocuk eteklerini uzun çizmiş, her çizginin bir anlamı varmış meğer” (Ö23).

“...okullarda öğretmenlere ve ailelere seminerler yapılmalı. Fakat seminerler sadece teorik olmamalı, nelerin yapılacağı anlatılmalı, teorik olunca kimse ilgilenmiyor, genelde sıkılıyor, bitsin diye bakıyoruz” (Ö30).

“....aile eğitim seminerleri yapılabilir. Fakat faydası olacağını düşünmüyorum. Seminerlerin çoğu göstermelik ve sıkıcı, angarya gibi görülüyor” (Ö2).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Görüşmeler sırasında, özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin, ağırlıklı olarak kadın olduğu gözlenmiştir. Özellikle denge açısından, görüşme için erkek öğretmenler aranmıştır. Okulların tümünde, görüşme yapmak için özellikle özel eğitim alan mezunu öğretmenler bulmakta güçlük çekildi. Görüşmelerimiz sırasında bir okulumuzda, özel eğitim alan mezunu öğretmenin olmadığı ifade edilmiştir. Özel eğitim alanı mezunlarına bu alanda ihtiyaç olduğu açıkça görülmektedir. Özel eğitim öğretmenin bulunmadığı okuldaki tüm öğretmenler, okulda bu konunun idare tarafından çok önemsendiğini, her sabah ilk derste öğrencilerin mutlaka fiziki muayenelerinin yapıp, fiziksel bir yara izi olup olmadığının kontrol edildiğini ifade etmişlerdir. Ancak, neden bu kadar sıkı denetim yapıldığını sordüğümüzda ise; öğretmen ve idarenin kendilerini korumak amacıyla bunu yaptıklarını ifade ettiler. Görüşmeler sırasında katılımcıların çoğunluğu sorulara kısa cevaplar vermeyi tercih etmişlerdir. Konu dışı anlatımlara daha çok yönelmişlerdir. Detaya yönelik sorulara ise sessiz kalmışlardır. Buda gösteriyor ki; katılımcı öğretmenler bu konuda, ya detaylı bilgiye sahip değiller ya da bu konuda konuşmak istememektedirler.

Araştırmanın 1. alt amacına yönelik sorulara verilen cevaplara göre; katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu, çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda bilgi düzeyleri sorulduğunda çalışmaya katılan iki rehber öğretmen hariç diğerlerinin, kendilerini yetersiz gördüklerini, lisans dönemlerinde ve meslek yaşamlarında konuyla ilgili bir ders ya da eğitime katılmadıklarını belirtmişlerdir. Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi sorulduğunda çoğunluğu, duyduklarını fakat içeriği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmelerde, konuyla ilgili çok az bilgiye sahip oldukları görülmüştür.

Erol (2007) Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları belirlemeye yönelik 160 öğretmenle yaptığı çalışmanın sonucuna göre; öğretmenlerin fiziksel istismarı belirlemede yetersiz

kaldıkları görülmüştür. Bu bizim bulgularımızla uyuşmamakta, fakat okulöncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı konusunda bilgiye ihtiyaçları olduğu sonucu paralellik göstermektedir. Tugay (2008) Ordu il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı toplam 43 okuldan 400 öğretmenin katılımıyla "Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri" konulu tez çalışması yapmıştır. Araştırma sonucunda çalışmaya katılan öğretmenlerin % 93,8'inin çocuk ihmal ve istismarı ve çocuk korumaya yönelik resmi eğitim almadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin % 51,2'si kanunlara göre, % 45,7'si Milli Eğitim politikalarına göre, % 85,2'si de ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirmek zorunda olduklarını vurgulamışlardır. Bu sonuç, bizim araştırma sonuçlarımızla paralellik göstermektedir.

Dönmez (2009) “okul öncesi öğretmenleri ve velilerin çocuk istismarına ve ihmeline yönelik görüşleri” araştırmasında, 93 okul öncesi öğretmeni ile görüşülmüştür. Elde edilen verilere göre, öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenler, ihmal ve istismarla ilgili ankette yer alan soruların çoğunluğuna uygun cevapları vermişlerdir. Bu sonuç ise bizim bulgularımızla uygun görünmemektedir. Dönmez'in araştırmasında okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik aldıkları eğitime dair veri yer almamaktadır. Araştırmada seçenekli ölçek uygulanmıştır. Bizim araştırmamızda açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu uygulandığı için katılımcıların bildiklerini ve düşündüklerini ifade etmekte zorlandıkları düşünülebilir. Ayrıca görüşme sırasında verilen cevaplarda çoğunluğun çocuk istismarından, öncelikli olarak çocuk cinsel istismarını anladıkları anlaşılmıştır.

Kürklü (2011) ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, öğretmenlerden hiçbirinin çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili eğitim almadığı görülürken; çoğunluğunun Çocuk Koruma Kanunu hakkında bilgilendirilmedikleri sonucu, araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Pala (2011) 171 öğretmen adayının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve farkındalıklarını belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında, öğretmen adaylarının %95,3'ü okulda konuyla ilgili eğitim olmadığını söylemiştir.

Özgül (2015) ilk ve ortaokul öğretmen ve yöneticilerinin, öğrencilerin cinsel istismara uğrama durumunda tutum ve davranışlarını belirleme amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada, Çocuk cinsel istismarı alanında lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim aldığını söyleyen eğitimcimiz 1 kişidir. Bizim araştırmamıza katılan öğretmenlerinde çoğunluğu lisans dönemlerinde konuyla ilgili eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Her iki çalışmada bizim bulgularımızla paralellik göstermektedir. Görüşmeler sırasında katılımcılar, konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmelerinin gerisinde sadece konuyla ilgili eğitim almamaları değil aynı zamanda çocuk ihmal ve istismarının gündemlerinin ilk sırasında olmadığı şeklinde anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki yetersizliklerinin gerisinde çocuk haklarının temelini teşkil eden; çocuğun yüksek yararını gözetme, ayırım gözetmeme, çocuğun görüşlerine saygı gösterme ve çocuğun çeşitli gereksinimlerinin olabileceği gibi esasların benimsenemediği görülmüştür.

Kefeli (2016) “Okulöncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı Ve İhmali İle Kurum Personelinin Konuya İlişkin Görüşleri” konulu çalışmasının sonuçları; Öğretmenlerden %61.2’i öğrenimleri sırasında çocuk istismarı ve ihmaliye yönelik herhangi bir ders almadıklarını vurgulamışlardır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden %96.7’si çalıştıkları kurumda ya da kurum dışında çocuk istismarı veya ihmali ile ilgili bir eğitim almadıklarını ve bu konuda bir hizmet içi eğitime katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ö2’nin sınıf yönetimini sağlamak ve çocuklara sözünü dinletebilmek için fiziksel istismar davranışları gösterdiği görülmektedir. Bu bulgular bizim bulgularımızla örtüşmektedir.

Taş (2017) Hacettepe Üniversitesinin farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerin, çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesine yönelik yaptığı çalışmada, çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili bilgi alma konusunda çocuk gelişimi

öğrencileri %98 oranında bilgi aldıklarını belirtirken, en düşük oran ise %23.4'le sınıf öğretmenliği olmuştur. Üniversite yaşamında konuyla ilgili konferanslara katılma oranı açısından, okulöncesi, çocuk gelişimi, sosyal hizmet, sınıf öğretmenliği, psikoloji ve sosyoloji bölümü öğrencileri arasından ilk sırada sosyal hizmet, ikinci sırada ise çocuk gelişimi bölümü öğrencileri, en son sırada ise sınıf öğretmenliği bölümü öğrencileri olmuştur. Bizim araştırmamızda da katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunu sınıf öğretmenliği alnından özel eğitime geçmiş olanlar oluşturduğundan bizim elde ettiğimiz bulguları desteklemektedir.

Walsh ve Bridgstock (2005) tarafında Avustralya'da yapılan bir araştırmada ise ülkemizde yapılan araştırma bulgularının aksine katılımcıların %93.3'ü çocukları korumaya yönelik eğitimler aldıklarını belirtmişlerdir. Bu yönüyle mevcut çalışmamıza ters bulgular elde edilmiştir. Bunun sebebi ise Avusturalya'da çocukları korumaya yönelik zorunlu bir hizmet öncesi eğitimin var olmasıdır.

Araştırmanın 2. alt amacına yönelik okulunuzda konuyla ilgili ne gibi etkinlik ya da çalışma yapıldığına dair soruya verilen cevaplara göre; öğretmenlerin çoğunluğu tüm meslek yaşamlarını da kastederek hiç bir etkinlik ya da çalışmaya katılmadıklarını ifade etmeleri, bu konuda ciddi ve etkili çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ancak bazı öğretmenlerin belirttiği gibi yapılacak çalışmaların iyi planlanması, öğretmenlerin karar sürecine katılıp çalışmayı sahiplenmeleri, etkinliklerde sunum yapan kişilerin uzman ve doğru kişi olmaları ve teorik bilgilerin yanı sıra uygulamaya da önem verilmesi, çalışmaların etkililiğini arttıracaktır. Ayrıca rehberlik öğretmenlerinin çocuk istismarı ile ilgili ailelere yönelik yaptıkları toplantıların sönük ve katılımın yetersiz olduğunu vurgulamış olmaları aileye ulaşma konusunda da yeni ve etkili yolların bulunması gerektiğini göstermektedir.

Özgül (2015) ilk ve ortaokul öğretmen ve yöneticilerinin, öğrencilerin cinsel istismara uğrama durumunda tutum ve davranışlarını belirleme amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, bir eğitimci, bu konuda 2 günlük Hizmet içi Eğitim

aldığını söylemiş ancak aldığı eğitimin niteliksiz olduğunu söylemiştir. Bu sonuçlar bizim araştırma sonuçlarımızla paralellik göstermektedir.

Mc. Grath, Cappelli, Wiseman, Khahl ve Allan(1987) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlere verilen eğitimlerin kalıcı olduğu görülmüştür. Bizim çalışmamızda elde edilen bulgulara göre bu tür eğitimlerin öğretmenler tarafından verimsiz görüldüğü, yeteri kadar fayda elde edemedikleri anlaşılmaktadır. Bu bulgulardaki öğretmen bilgi ve duyarlılık farkının hem zaman hem de kültürel farklılıklardan kaynaklanabileceğini göstermektedir.

Araştırmanın 3. alt amacına yönelik sorulara verilen cevaplara göre; katılımcı öğretmenler, çocuk istismarının nedenleri konusunda çoğunluğu belirgin bir şekilde aileden kaynaklandığını; ailenin yoksulluğu, eğitim yetersizliği, çocuğa karşı ilgisizliği, aşırı baskıcı oluşunu belirtmişlerdir. Özel eğitim okulunda görev yapmaları sebebiyle, özellikle engelli çocukların daha fazla istismara açık olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuca paralel olarak Bulut ve Karaman (2018), “Engelli Bireylerin Cinsel, Fiziksel ve Duygusal İstismarı” araştırması sonuçlarına bakıldığında engelli bireylerin istismar konusunda risk altında olduğu görülmektedir. Araştırmamızda katılımcı öğretmenlerden biri, özel eğitim okullarının her yerinde kamera olduğunu engelli çocuklara yönelik istismar yapılamayacağını, bir başka öğretmen ise günümüzde engelli çocuklara karşı duyarlılığın arttığını, eskiye göre bu çocukların daha az istismara uğrayabileceklerini belirtmiştir. Katılımcılar istismarın aile ve yoksulluk temelli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca yoksulluğun, aileden kaynaklanan nedenler arasında ön plana çıkması, okul yönetimlerinin bu konuda yapılabilecekleri, düşünceleri gerektiğini göstermektedir. Katılımcıların istismarın nedenleri konusunda daha çok cinsel istismarı düşünerek cevap verdikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin ihmal ve istismarın çeşitleri ve boyutları konusunda eğitime ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bazı katılımcılar, değerlerden uzaklaşılmasını istismarın nedenleri arasında belirtmiş olmaları, olayın ahlaki ve inançsal boyutunun da göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Araştırmanın 4. alt amacına yönelik sorulara verilen cevaplara göre; katılımcılar, ihmal ya da istismarı nasıl anlayacakları, belirtileri sorulduğunda,

fiziksel istismarı, darp izi, çizikler, vücuttaki yaralar sebebiyle daha kolay anlayabileceklerini, cinsel istismar konusunda çocukların, çekingen, içe kapanık ya da hırçınlık gibi davranışlarında ani değişikliklerin olacağını ifade etmişlerdir. Katılımcıların istismarın belirtileri ile ilgili verdikleri cevaplar, tanılama konusunda sınırlı olsa bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Fakat katılımcıların eğitimi olması sebebiyle, çocuk ihmal ve istismarı gibi önemli ve kapsamlı bir konuda çok cılız ve sınırlı ifadelerde bulunmaları yetersiz ve eğitimimiz açısından problemli bir durumdur. Eğitimcilerin, daha geniş bakış açılarına sahip olmaları için bilginin ötesinde, konuya ilgilerinin çekilmesi daha gerekli görülmektedir. Birçok katılımcı öğretmen, vakayla hiç karşılaşmadıklarını belirtmiş bu sebeple çok bilgisinin olmadığını söylemiştir. Bu ise özellikle risk kapsamında ön sıralarda bulunan engelli çocukların eğitim gördükleri özel eğitim okullarında görevli öğretmenlerden beklenen bir tutum değildir. Katılımcı ifadelerinden çocuklara ilk derste sadece fiziki kontroller yapıldığı anlaşılmaktadır.

Araştırmanın 5. alt amacına yönelik sorulara verilen cevaplara göre; katılımcı öğretmenler vaka ile karşılaşma durumunda %87,8'i, bildirimde bulunacaklarını, çoğunluğu önce idareye bildireceğini belirtmiştir. Fakat böyle bir durumda nasıl bir yol izleyecekleri konusunda yeterli ve sağlıklı bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Yılmaz (2015), bir hastanede çalışan hemşirelerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve yaklaşımlarını belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında Katılımcıların %96,1'i çocuk ihmal ve istismarı şüpheli bir durumda bildirim yapacaklarını belirtmişlerdir. Sağır (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, araştırmaya katılan öğretmenlerin %98'i, Kürklü (2011) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin %99,2'si, Pala (2011) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin %96,4'ü, Tugay (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin %85,2'si vicdanen çocuk ihmal ve istismarını bildirmekle yükümlü olduklarını belirtmişlerdir.

Kürklü (2011) ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasında, Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını tespit ettiklerinde bildirim yapacakları

kurumların başında okul yönetimi gelmektedir. Sağır (2013) tarafından yapılan araştırmada öğretmenler ilk olarak bildirimde bulunacakları yer olarak okul yönetimini, en son bildirimde bulunacakları yer olarak da okul aile birliğini belirtmişlerdir. Pala (2011) tarafından yapılan araştırmada ise ilk olarak bildirimde bulunacakları yerin olarak okul yönetimi ikinci olarak da Sosyal Hizmetler Müdürlüğü olarak belirtmişlerdir. Çalışmada lise öğretmenlerinin, okullarında çocuk ihmal ve istismarının hiç görülmediği inancında oldukları bulunmuştur. Bu bulgular, araştırmamızda elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Bizim çalışmamızda da katılımcıların çoğunluğu vaka ile hiç karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle kamu spotu şeklinde ekranlarda sürekli gösterilen, aile, kadın, çocuk, engelli ve yaşlı sosyal destek ve ihbar hattının V şeklinde ışıktandırılarak gösterilen 183 olan numarasını sadece bir kişinin söyleyebilmiş olması, bildirimde bulunmaları konusunda endişe verici bir durum olarak görülebilir. Bildirimde bulunacakları yerlerin başında okul yönetiminin gelmesi hem öğretmenlerin hem de okul idaresinin vaka durumunda izlenecek yolu ve yapılacakları doğru şekilde bilmeleri, bildirimde bulunmayı kolaylaştıracağı görülmektedir.

Kenny (2004) tarafından yapılan araştırma sonucunda öğretmenleri birçoğu çocuk ihmal ve istismarını bildirim konusunda kendilerini zorunlu hissetmemektedirler. Öğretmenler yanlış yapma korkusunun, bildirmeme kararı almada en önemli faktör olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç, bizim bulgularımızla ters düşmektedir.

Araştırmanın 6. alt amacına yönelik sorulara verilen cevaplara göre; özel eğitim okullarında görevli katılımcı öğretmenler, ihmal ve istismarların önlenmesi için sırayla %73.1 ailelere eğitim verilmesi, %53.6 öğrencilerin eğitilmesi, %26.8 öğretmenlere eğitim verilmeli, %21.9 cezaların arttırılması, %19.5 televizyon ve farklı yayınlarla bilgilendirmeler yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler için verilecek olan seminer vb çalışmaların göstermelik olmayıp daha işlevsel ve etkili olacak şekilde düzenlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca medya ve diğer iletişim araçlarının da bu konuda kamuoyuna ulaşacak özellikte kullanılması gerektiği görülmektedir. Çocuklarla ilgili tüm sorunlarda olduğu gibi istismar

sorunlarının çözümünde de aile eğitimi ön plana çıkmaktadır. Bu ise çözümü zorlaştırmaktadır.

Kefeli (2016) “Okulöncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı Ve İhmali İle Kurum Personelinin Konuya İlişkin Görüşleri” konulu çalışmasında, okul öncesi öğretmenlerin ihmal ve istismarın önlenmesine yönelik önerileri; Ailelere eğitim verilmeli % 48.3, çocuklara eğitim verilmeli % 38.7, öğretmenlere eğitim verilmeli % 22.5, tüm toplum bilinçlendirilmeli %16.1, yaptırımını büyük ve caydırıcı cezalar verilmeli % 6.4, televizyonda bilgi verici programlar olmalı % 6.4 şeklinde olup bu bulgular, bizim çalışmamızdaki bulgularla örtüşmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Araştırmada, özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeyleri ile kişisel bilgi formunda yer alan; cinsiyet, yaş, medeni durum, anne-baba olma durumu, deneyim ve mezun olunan lisans alanı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

1. Birinci alt amaç doğrultusunda; çocuk hakları, ÇKK, çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgi durumları, yeterlilik algıları ve konuyla ilgili bilgi edinme yollarına bakıldığında katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu, lisans döneminde konuyla ilgili dersler almadıklarını, bir kısmı ise bazı derslerin konuları arasında bu konuların var olduğunu fakat içeriklerini hatırlayamadıklarını görülmüştür.

2. İkinci alt amaç doğrultusunda; çalıştıkları kurumlarda çocuk ihmal ve istismarına ilişkin yapılan çalışmalara katılımcıların çok azı bilgilendirici çalışmalara katılmışlar, katılanların ise bu çalışmaları etkili ve verimli bulmadıkları anlaşılmıştır. Çocuk ihmal ve istismarına konusunda rehberlik servislerinde görevli öğretmenlerin düzenli olarak bilgilendirici çalışmalara katıldıkları anlaşılmaktadır.

3. Üçüncü alt amaç doğrultusunda; çocuk ihmal ve istismarının nedenlerine yönelik görüşleri incelendiğinde katılımcıların tümü ihmal ve istismarların gerisinde aile temelli nedenlerin; ailenin yaşadığı yoksulluğun, eğitim seviyesinin düşüklüğünün, çocuğa karşı ilgisizliklerinin, parçalanmış ailenin olduğunu düşündükleri görülmüştür. İstismarın önemli bir nedeni olarak da çocuğun engelli olmasını gördükleri anlaşılmaktadır.

4. Dördüncü alt amaç doğrultusunda; ihmal ve istismarı tanılama ve meslektaşlarının konuya duyarlılıkları konusunda, öğretmenlerin çoğunluğunun vakayla hiç karşılaşmadıkları halde ihmal ya da istismarın fiziksel ve psikolojik belirtileri konusunda genel bilgilere sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların

yarısı meslektaşlarının yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşünürken, çoğunluğu meslektaşlarının konuya duyarlı olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır.

5. Beşinci alt amaç doğrultusunda; araştırmada elde edilen en net sonuçlardan biri, öğretmenlerin ihmal ve istismar vakasıyla karşılaşmaları durumunda doğrudan bildirimde bulunacaklarını belirtmiş olmalarıdır. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu vaka ile karşılaşma durumunda önce okul idaresine bildirecekleri anlaşılmaktadır. Bildirimde bulunacakları diğer yerler ise sırasıyla okul rehberlik servisi, polis, aile ve sosyal politikalar bakanlığı gelmektedir. Araştırma yapılan özel eğitim okullarında, çocuk ihmal ve istismarına duyarlılık konusunda öğretmenlerin, okul yönetimine güvendikleri anlaşılmaktadır.

6. Altıncı alt amaç doğrultusunda; ihmal ve istismarın önlenmesine yönelik öneriler konusundaki bulgulardan hareketle katılımcıların çoğunluğu hem ailelerin hem de öğrencilerin konuyla ilgili olarak bilgilendirilmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcıların bir kısmı öğretmenler içinde eğitimler verilmesi gerektiğini fakat bu eğitimlerin etkili olması durumunda sonuç alınacağını düşündükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca istismar suçlarına yönelik cezaların etkili ve caydırıcı olmasının, bildirim konusunda tarafların cesaretlendirilmesinin, medya ve diğer iletişim araçlarının da ihmal ve istismar konusunda kamuoyuna ulaşacak özellikte kullanılmasının ihmal ve istismarları önleyeceğini düşündükleri anlaşılmaktadır.

6.2. Öneriler

Görüşmeler sırasında, çalışma yapılan okullarda, öğrenciler, öğretmenler, sınıflar, yemekhane vb. eğitim ortamları da doğal olarak gözlemlenmiştir. Ayrıca yüz yüze görüşmeler şeklinde gerçekleştirilen bu araştırmada katılımcı öğretmenlere dair de izlenimler elde edilmiştir. Bu bölümde, gözlem, izlenim ve araştırma bulgularından yola çıkılarak belirlenen öneriler yer almaktadır.

Uygulamaya yönelik öneriler:

1. İhmal ve istismar olaylarının gerisinde daha çok aile merkezli faktörler görüldüğünden, öncelikle risk kapsamındaki ailelere (parçalanmış aile, üveylik ilişkisi olan aile, baba ya da annenin olmadığı veya annenin çalıştığı aile, yoksul aile vb.) bilgilendirici eğitimler verilebilir.

2. Üniversitelerin öğretmen yetiştirme programlarının tümünde, zorunlu ders olarak “İnsan ve Çocuk Hakları” dersi konulabilir. Bu derslerde teorik bilgilerin yanı sıra uygulamaya yönelik olarak çocuk yuvaları, ıslah evleri, sevgi evleri, çocuk mahkemeleri gibi ortamlarda etkinlikler düzenlenebilir.

3. Özel eğitim okullarında çocuk ihmal ve istismarı konusunda ailelerle yapılacak olan bilgilendirme toplantılarının daha farklı yollarla; konusu çocuk, çocuk sevgisi, çocuk eğitimi veya engelli bireylerin başarı hikâyelerinin olduğu sinema ve tiyatro gösterisi gibi etkinlikler şeklinde yapılabilir.

4. Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili öğretmenlere yönelik gerçekleştirilecek hizmet içi eğitim, seminer vb. çalışmalarda öncelikli olarak çocuk sevgisi, çocuk hakları, çocuğun anlamı ve değeri konuları tercih edilmelidir.

5. Öğretmenlerin, vaka ile karşılaşma ya da şüphe durumunda nasıl bir yol izleyecekleri, nereye ve nasıl başvuracakları konusunda interaktif programlar geliştirilebilir.

6. Konuyla ilgili düzenlenecek olan etkinliklere konuşmacı olarak sahadan; çocuk şubeden emniyet görevlisi, çocuk mahkemelerinden yargı mensubu, çocuk yuvasından, sevgi evlerinden görevli kişiler davet edilebilir.

7. Çocuk hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Koruma Kanunu, ihmal ve istismar, yasal düzenlemeler, bildirimde izlenecek yol konularını içeren, tüm öğretmenlere yönelik kitapçıklar bastırılıp, dağıtılabilir.

8. Öğretmenler, öğrenci velileriyle daha sık bir araya gelmeleri konusunda teşvik edici uygulamalar geliştirilebilir.

9. 20 Kasım Çocuk Hakları günü etkinlikleri okulların dışında; bir sanayi sitesinde, Büyükşehir belediyesi binasında veya bir alışveriş merkezinde düzenlenebilir.

İleride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler:

1. İhmal ve istismar suçlarına yönelik gerçekleştirilecek yasal düzenlemeler konusunda, öğretmen görüşleri araştırılabilir.

2. Okullarda çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili öğretmenler için düzenlenecek olan etkinliklerin, daha verimli ve etkili olabilmesi için neler yapılabileceği konusunda öğretmen görüşleri araştırılabilir.

3. Tüm kesimler gözünde, öğretmenin saygınlığını ve değerini artıracak uygulamalara yönelik, araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, H.(2005). Çocuk Hakları. *Çocuk ve Gençlik Çalıştayı*. Türkiye Gençlik Federasyonu. 20-22 Mayıs 2005, Ankara.
- Akbulut, Y.(2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları. Eskişehir.
- Akdoğan, H.(2005). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Türkiye’de Çocuk Cinsel İstismarını Önlemeye Yönelik Çalışmalar. *Polis Bilimleri Dergisi*, 7(1),1.16.
- Akgray, A.(2007).*Çocuk İstismarı: 8-10 Çocuklarda İstismarı Önleme Yöntemleri*. Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksel, Ş., Yılmaz Irmak, T.(2015). Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri. *Ege Üniversitesi, Ege Eğitim Dergisi*.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 153.
- Akyüz, E. (2012). Çocuk Hukuku Çocukların Hakları Ve Korunması, 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (1985). Türk Eğitim Tarihi, 2.Baskı, Ankara: A.Ü. Basımevi.
- Altunsu, B. (2004). *Çocuklara Bakım Veren Hemşirelerin Çocuk İstismar ve İhmalini Tanıyabilmeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altundağ, S.(2005). *Ev Kazalarına Yönelik Eğitimin, Güvenlik Önlemleri Alınması ve Kaza Görülme Sıklığına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- Arlı, M. ve Nazik, M.H. (2004). *Bilimsel Araştırmaya Giriş* (3. Baskı). Başak Matbaacılık. Ankara
- Ataman, A. (2005). *Özürlü Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz Yayıncılık (6. Baskı) .
- Atamer, A. (2005). *Çocuk İstismarı Tarama Anketi Geliştirme, Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Atıcı, M., Bilgin, M., İnanç, B. (2004). *Gelişim Psikolojisi*. Nobel Kitabevi, Adana.
- Balaban. A.(2002).*Televizyon Çocuk Programlarının Kalite Kriterlerine İlişkin Olarak Okulöncesi Kurumlarına Devam Eden Çocukların Anne-babalarının Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Ballar, S.(1998). *Çocuk Hakları*, 1.Bası, Beta Basın Yayın, İstanbul.
- Bahar, G., Savaş, H. ve Bahar, A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12).
- Başaranbilek, E. (2011). *Toplumsal Tarihte Çocuk*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. S. 36- 48. İstanbul.
- Baykoç, N. (2017).*Özel Gereksinimli Çocuklar Ve Özel Eğitim*. 4. Baskı. Eğiten Kitap. Ankara
- Bilgin, N.G., Toros, F., Çamdeviren, H., Şaşmaz, T. ve Mert. E.(2004).Evde Fiziksel ve Sözel Olarak Cezalandırılan Çocukların Sosyodemografik Özellikleri. *Yeni symposium psikiyatri nöroloji ve davranış bilimleri dergisi*.42(3).
- Bilir, Ş., Arı, M. ve Dönmez, N.(1991). Türkiye'nin 16 İlinde 4 - 12 Yaşlar Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı Ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*,1. Cilt, 1. Sayı:Ankara
- Bozbeyoğlu A.(2010) Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye’de Ensest. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ekim 2009 / Aydın.
- Bulut, S. (2008). “Erken Çocukluk Dönemi Cinsel İstismarının Psikodinamik Oyun Terapisiyle Teşhisi Ve Tedavisi”. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*. Mart. Cilt.3, Sayı.29.
- Bulut, S. (2007). Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 139-156.
- Bulut, S. ve Karaman, H.B.(2018). Engelli Bireylerin Fiziksel ve Duygusal İstismarı. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, *Özel Eğitim Dergisi*, 19/2, 277-301.
- Cılga, İ. (1999). "*Türkiye 'de Çocuk Hakları, Çalışmaları*", *Cumhuriyet ve Çocuk*. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.
- Çaglar S, ve Savaser S.(2010). İnternet ve Çocuk Pornografisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2010; 7(1)
- Çeçen, A.R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 1-17.
- Çeker, O.(2015). *İslâm Hukukunda Çocuk*, Tekin Kitabevi. Konya.
- Çelik, F. (2016).*Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişlik: Adıyaman İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Çelik, T. (2014). *Türkiye’de Çocuk Olmanın Tarihi: Doğan Kardeş Dergisi*. Hasan Ersel. Kazım Taşkent, Yapı Kredi ve Kültür Sanat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 193-232.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Çocuklar İçin Birleşin(cr23chtml). Ünicef. org Erişim:27.09.2018
- Çocuk Koruma Kanunu(2005). T.C. Resmi Gazete, 25876, 15.07.2005
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme(1994). T.C. Resmi Gazete, 22138, 11.12.1994
- Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik(2004). T.C. Resmi Gazete, 25425, 06.04.2004
- Dağlı T, İnancıcı M. (2010). *Üniversiteler İçin Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri El Kitabı*. Ankara.
- Demir, Ü. ve Ertem, G. K.(2001). *Aile ve Çocuk Etkileşimi. 1.Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Demirel, B.(2007). *Cinsel İstismar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Dereobalı, N., Karadağ, S.Ç., Sönmez, S. (2013). Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismarı, ihmali ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi, 1(14)*, 50-66.
- Dinç, M. (2011). *Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmali ve İstismarı El Kitabı*. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi içinde (s.56-71). Çocuklarda Fiziksel İstismar. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Dönmez, E. (2009). *Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenleri ve Velilerin Çocuk İstismarına ve İhmaline Yönelik Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Efe, M. (2008). *Çocukların cezai sorumluluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, m.(2012). Çocuk ruh sağlığı. Editör: Y. Uzuner. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. AÖF Yayınları.
- Erol, D. (2007). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları (Eskişehir İl Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ersoy, Ö., Neslihan, A. (2001). *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar Ve Eğitimleri*. İstanbul: Ya-Pa Yayın.

- Eryılmaz, G.(2001).Kadın Sağlığı ve Hemşirelik. Cumhuriyet Üniversitesi *H.Y. Dergisi*. Sivas.
- Gönener, H.D. (2010). Zihinsel engelli çocuklarda ihmal - istismar ve hemşirelik yaklaşımı. On dokuz Mayıs Üniversitesi. *Deneyisel ve Klinik Tıp Dergisi* 27:137-143 Samsun.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S.(2001). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler, *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 24 (3):128 – 134
- Hatemi, H. ve Serozan, R.(1993). *Aile Hukuku*. İstanbul. S. 273.
- Hoşoğlu, R.(2009). *Engelli Öğrencilerin İstismar Ve İhmal Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- İnci, Y. (2010). *Çocukların Cinsel Suistimali ve İstismarının Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Boyutları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kahraman, F.(2007). *Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kefeli, H.(2016). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Davranışları ile Kurum Personelinin Komuya İlişkin Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- Kenny MC. (2004). Teachers’ attitudes toward and knowledge of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 28(12):1311-1319.
- Koç, A.(2012). Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi’nin Bir Yıllık Deneyimleri. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, İzmir.
- Kocaer, Ü. (2006). *Hekim Ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı Ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koşar, N.G.(1992).*Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. 2. Baskı. Ankara
- Köksal, G. ve Kabasakal, Z.(2012).Zihin Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32.
- Küçük, S.(2012). *Hafif Zihinsel Engelli Çocuklar Ve Ebeveynlerinde Cinsel İstismardan Korunma Konusunda Farkındalık Yaratma*, Doktora Tezi Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

- Kürklü A. (2011). *Öğretmenlerin Çocuk İstismar ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Kural, D.(2014). *Çocuk İstismarı Ve İhmaline Yönelik Diş Hekimlerinin Farkındalık Düzeyleri*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lynn, K. (2008). *Evaluating potential obstacles to mandated reporting of child abuse and neglect by educators in a suburban public school district* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3370298)
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları*, 2. Baskı. Şahinkaya Matbaası, İstanbul.
- Onur, B. (2005). *Türkiye 'de Çocukluğun Tarihi*. İmge Kitabevi Yayınları. Ankara.
- Özbesler, C. ve Çoban, A. (2013). *İhmal ve İstismar Mağduru Çocuklarla Sosyal Hizmet, Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*. Ankara: Maya Akademi.
- Özdemir, D. (2006), “Sosyal Hizmet ve Sosyal Devlet”, *Sosyal Politikalar Dergisi*, Sayı 1, s. 91-92, İstanbul.
- Özdoğan, B. (1997). *Çocuk ve Oyun: Çocuğa Oyunla Yardım*. Ankara: Ertem Yayın.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği(2012). T.C. Resmi Gazete, 28360, 21.7.2012.
- Özgül, D.(2015). *Öğrencilerin Cinsel İstismara Uğrama Durumunda İlk ve Ortaokullarda Çalışan Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Davranışları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özsoy, Y. (2002). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar/Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Öztan, B.(2004). *Aile Hukuku*, 4. Bası, Ankara
- Pala, B.(2011). *Geleceğin Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri*, Tıpta Uzmanlık Tezi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Eskişehir.
- Polat, O. (1997). *Çocukta Dayaağ Hayır*. İstanbul: Analiz Yayınları.
- Polat O. (2001).*Çocuk ve Şiddet*. İstanbul, Der Yayınları; 84- 466.
- Polat O. (2001). Çocuk Hakları Ve Adli Tıp. *Adli Tıp Dergisi*, 15(3):53-75.
- Polat, O.(2007). *Çocuk İstismarı Önleme ve Rehabilitasyon* 2. İstanbul: Seçkin Yayınevi.

- Ruhi A. ve Özdemir H.(2017). *Çocuk Hukuku*. On İki Levha Yayıncılık. İstanbul.
- Sağır, M. (2013). *Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri (Kayseri ili örneği)*, Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Sağlam, M. ve Aral, N.(2016).Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi 2. Sayı*. Ankara
- Sarıbaş, A. K. (2013). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarına yönelik farkındalıklarının belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Serozan, R. (2000). *Çocuk Hukuku*, 1. Bası, İstanbul
- Sertler, Ş. (2002). *Kronik Hastalık Tanısı Konmuş Hastanede Yatan 6 Yaş Üstü Çocuklarda Duygusal İhmal Ve İstismarın İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sürücü, S. (2009). *11-17 Yaş Orta Düzeyde Zihin Engelli Kız Ergenlerin Temel Cinsel Bilgi Ve Cinsel İstismarı Algılamalarının Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, A. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Pegem Akademi Yayınları. S. 3-15. Ankara.
- Şahin, F.(2002). Çocuk İhmali: Tanı ve Tedavide Hekimler için İp Uçları. *Klinik Pediatri Dergisi 1(3)*.
- Şahin, F. (2006). *Çocuk İstismarının Tanımı, Epidemolojisi ve Multidisipliner Takım Yaklaşımının Önemi*. Çocuk İstismarı ve İhmeline Multidisipliner Yaklaşım, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Şimşek F, Ulukol B, Bingöler B. (2004). Çocuk istismarına disiplin penceresinden bakış. *Adli Bilimler Dergisi*, 3(1): 47–52.
- Taner Y, Gökler B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Derg*, 35(2): 82–86.
- Taş, A.(2017). *Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal Ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekin İftar, E.(2012). (Ed. Y. Uzuner). *Özel Eğitim*; Eskişehir: Anadolu Üniversitesi; AÖF Yayınları.
- Tugay, D.(2008) *Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmeline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Ceza Kanunu(2004). T.C. Resmi Gazete, 25611, 26.09.2004

- Türk Medeni Kanunu(2001). T.C. Resmi Gazete, 24607, 22.11.2001
- Uslu, N.(2010). *Multi Disipliner Ekipte Yer Alan Meslek Gruplarının Çocuk İhmal Ve İstismarına İlişkin Görüş Ve Tutumları*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kayseri.
- Usta, S. (2012). *Çocuk Hakları ve Velayet*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Walsh K, Bridgstock R, Farrell A, Schweitzer R. (2005). *Critical Factors in Teachers' Detecting and Reporting Child Abuse and Neglect: Implications for Practice*. Queensland University of Technology, Queensland.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk Psikolojisi*. 35. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Yıldırım, H. (2006). *Doğan Kardeş Dergisi'nde Yer Alan Metinlerinin Tür, İçerik ve Anlatım Özelliklerinin Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 9. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım Doğru, S., Durmuşoğlu Saltalı, Konuk Er, R. ve Budak, O.(2014). Yasal Düzenlemeler. (Ed. S. Yıldırım Doğru) Çocuk Hakları ve Koruma. Ankara: Eğiten Kitap.
- Yıldırım Doğru, S. ve Öz, Ş.(2013). *Tüm Yönleriyle Özel Bebekler, Çocukların Gelişimi ve Etkinlik Örnekleri*, Eğiten Kitap, Ankara.
- Yılmaz, G. (2009). *Cinsel İstismara Uğramış ve Uğramamış 6-12 Yaş Grubundaki Çocukların Aile Resmi Çizimleri, Davranış Sorunları ve Ailelerin İşlevsel Özelliklerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz Irmak, T. (2008). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yokuş Sevük, H.(1998). *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal-Kora, M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları. Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2(2), 69-78

İnternet kaynakları:

- Aksoy, E., Çetin G., İnancı, M., Polat, O., Sözen, Ş., Yavuz, F. Çocuk İstismarı Ve İhmali, Adli Tıp Ders Notları. <https://www.ttb.org.tr/Eweb/Adli/7.Html>.Erişim Tarih: 28.8.2018
- Akyüz, E.(2001). Medeni Kanuna Göre Ana Babanın Çocuğu Yetiştirme Görevi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/513/6366.pdf>.Erişim: 27.09.2018
- Aral, N., Gürsoy, F. (2001).Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal Ve İstismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. [Elektronik Dergi], <http://yayim.meb.gov.tr/Dergiler/151/İcindekiler.Htm>.Erişim: 27.09.2018
- Çöpür, M., Üneri, Ö. Ş., Aydın, E., Bahalı, M. K., Tanıdır, C., Güneş, H. vd. (2012). İstanbul ili örnekleminde çocuk ve ergen cinsel istismarlarının karakteristik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 46-50. doi: 10.1080/09687599.2012.673079. Erişim: 21.8.2018
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Çocuklar İçin Birleşin http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html. Erişim: 27.09.2018
- Çocuk İzleme Merkezi(ÇİM) ile ilgili Başbakanlık Genelgesi(2012). Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121004.htm>.Erişim: 17.6.2018
- Kanbas, E. (2008). “Zihinsel Engelli Çocuklarda Cinsel Eğitim”, www.zicev.org.tr, Erişim:27.09.2018.
- Kaya, A.(2015). Çocuk İstismarı Açısından Risk Grubunda Olan Psikiyatrik Engelli Çocukların Engelli Sağlık Kurulu Raporlarına Göre Engel Durumları Ve Özel Eğitim Hakkı [İnternet]. Adli Tıp Bülteni [İnternet]. [Kaynak 31Ara.2017];20(1):1-. Doi:https://doi.org/10.17986/Blm.2015110911
- Koçak U, Alpaslan A. Cinsel İstismara Uğrayan Çocuk ve Ergenlerin Sosyo demografik Özellikleri Ve Ruhsal Değerlendirmesi [İnternet]. Adli Tıp Bülteni [İnternet]. [Kaynak 31Haz.2018];20(1):27-3. Doi:https://doi.org/10.17986/Blm.2015110915
- Korkmazlar Oral, Ü., Engin, P. ve Büyükyazıcı, Z. (2010). Türkiye’de Çocuk İstismarı Ve Aile İçi Şiddet Araştırması. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve UNICEF – Türkiye. [Http://www.unicef.org.tr/files/Bilgimerkezi/Doc/Cocuk-Istismari-Raporu-Tr.Pdf](http://www.unicef.org.tr/files/Bilgimerkezi/Doc/Cocuk-Istismari-Raporu-Tr.Pdf) Adresinden elde edilmiştir. Erişim: 25.06.2018
- Özdamar, D.(2010). “Çocuk Koruma Kanunu ve Temel İlkeleri” isimli köşe yazısı, <http://haber.ankaraninsesi.com/“cocuk-koruma-kanunu-ve-temel-ilkeleri”-makale.108.html> adresinde, “DEHADER Köşesi”nde (20.06.2010 tarihinde) yayınlanmıştır.

- Polat O.(2007). Tüm Boyutlarıyla Pedofili [Internet]. Adli Tıp Bülteni [Internet]. [Kaynak31Tem.2018];20(1):60
Doi:Https://Doi.Org/10.17986/Blm.2015110926
- Seyyar, A.(2007). Sosyal Hizmet Nedir? <http://www.sosyalisyaset.com/documents/sh.html> Erişim: 28.08.2018
- Sosyal Hizmetler Kanunu(1983). T.C. Resmi Gazete, 18059, 27.05.1983. <https://eyh.aile.gov.tr/sosyal-hizmetler-kanunu>.Erişim: 24.07.2018

Ek 1: Araştırma izni

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 83688308-605.99-E.14428631

09.08.2018

Konu: Araştırma İzni (Arif TOYDEMİR)

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 03/08/2018 tarihli ve 48178250-300-E.10571 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Arif TOYDEMİR'in "Özel Eğitim Kurumlarında Görevli Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın; Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerinde bulunan özel eğitim kurumlarında görevli öğretmenlere eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmemektedir. Araştırmacı, Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmalarını 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlamak zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmalar 2018-2019 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçları kullanılacak olup, araştırma sonucunun CD ortamında iki nüsha olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve adı geçene tebliğini arz ederim.

Servet ALTUNTAŞ
İl Millî Eğitim Müdür V.

Ek:

1-Öğretmen Bilgi Formu (1 sayfa)

2-Öğretmen Görüşme Soru Formu (1 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza ile
Aslı ile Aynıdır.
20
09.08.2018

Akçeşme Mah.Garaj Cad. No: 4 Karatay:KONYA
Elektronik Ağ: <http://konya.meb.gov.tr>
e-posta: isticislik42@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için : Abdurrahman KAYNAK - Şef
Ali Naci İŞİK VHKİ
Tel: (0 332) 353 30 50 - Faks : (0 332) 351 59 40

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 95c5-598e-36a8-b814-ca51 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2: Görüşme formu**Kod:**

Değerli katılımcı,

Milli Eğitim Bakanlığı Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkez ilçelerindeki **özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerini belirleme** amacı ile yapılan bu çalışmada kimliğinizi ortaya çıkaran sorular bulunmamaktadır. Bu çalışmaya katılarak vereceğiniz cevaplardan dolayı herhangi bir yasal yükümlülük altına kesinlikle girilmeyecektir.

Yoğun programınız arasında bu çalışmaya zaman ayırıp, sorulara içtenlikle cevap verdiğiniz için teşekkür ederim.

Yükse Lisans Öğrencisi
Arif TOYDEMİR

BİLGİ FORMU:**1.Cinsiyet**

Kadın	
Erkek	

2.Yaş

20-29		50-59	
30-39		60+	
40-49			

3.Medeni durum

Evli	
Bekâr	

4.Anne / baba durumu

Evet	
Hayır	

5. Mesleki tecrübe

Meslekte geçirilen süre	
Özel eğitim alanında geçirilen süre	

6.Lisans mezuniyet alanı

Özel eğitim alanından mezunum	
Diğer ise.....	

GÖRÜŞME SORULARI:

1. Çocuk hakları, çocuk koruma kanunu, çocuk hakları sözleşmesi, çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili bilgi durumunuz nedir, kendinizi yeterli görüyor musunuz, sahip olduğunuz bilgileri nasıl elde ettiniz, bilgi verir misiniz?
2. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik okul ya da kurumunuzda ne tür çalışmalar yapıldı/yapılıyor, bilgi verir misiniz?
3. Çocukların, ihmal ve istismara uğramalarının nedenlerinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Bir çocuğun ya da öğrencinizin ihmal veya istismara uğradığını nasıl anlarsınız, belirtileri neler olabilir?
5. Öğrencilerinizden birinin ihmal ya da istismara uğradığını fark ederseniz tutumunuz ne olur?
6. Çocuğa yönelik ihmal ve istismarların azaltılması için neler yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz, önerileriniz var mı, varsa neler olabilir?

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Arif TOYDEMİR	İmza:	
Doğum Yeri:	AKÖREN		
Doğum Tarihi:	29/06/1966		
Medeni Durumu:	Evli		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Mustafa Çetin İÖÖ.		AKÖREN	1977
Ortaöğretim	İmam Hatip Lisesi		ÇUMRA	1980
Lise	İmam Hatip Lisesi		ÇUMRA	1985
Lisans	Eğitim Bilimleri Fak.	Eğitimde Psi. Hiz.	ANKARA	1990
Yüksek Lisans	NÜ. Eğitim Bil. Ens.	Özel Eğitim	KONYA	2019

Becerileri:	
İlgi Alanları:	
İş Deneyimi:	1990-2013 yılları arasında özel öğretim kurumlarında üniversiteye hazırlık kapsamında psikoloji, sosyoloji, felsefe, mantık dersleri anlattı, derslerin yanı sıra çeşitli dershanelerde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini yürüttü. 2013 de Selçuk Üniversitesi SHMYO' da öğretim görevlisi olarak göreve başladı. Halen bu okulda "Özel Eğitim-I-II, Öğrenme Öğretme Teknikleri, Davranış Bilimleri ve Çocuk Hakları ve Koruma" derslerini yürütmektedir.
Aldığı Ödüller:	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Dr. Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ, Dr. Öğr. Üyesi Ümit KARABIYIK, Prof Dr. Birol ÖZKALP, Dr. Öğr. Üyesi Fatih SEVGİ, Dr. Öğr. Üyesi Hatice DEVECİ ŞİRİN, Prof Dr. Fulya ÖZTAŞ, Öğr. Gör. Dr. Kudret SAVAŞ, Muammer İNALÇUK
Tel:	555 966 89 53
Adres	Alavardı Mah.Osmaniye Sk. Büyükşehir Sitesi 3/15 Meram/KONYA